

VROUWEN TEGEN DE VERDUKKING IN

Verhalen en Gedichten

Feministische uitgeverij De Bonte Was

Aan dit boek hebben meegewerkt:

Pien Antonisse, Anneke van Baalen, Margreet Bakker, Marie-Louise Beerling, Margreet Bouma, Elly Burger, Nanja Bushof, Fransje Brusche van Eijsden, Marianne van Cooten, Cobie Dollé, Corrie van Dijk, Marijke Ekelschot, Wil van Gelderen, Marieke Griffijn, Nel de Haas, Rie Hartenhof-Weijer, Sabina van de Hem, Netty de Hey Lesmeister, Wilma van Hoeflaken, Ko Jansen, Filia Kramp, Lucie Kok, Miek Last, Frederike van Leeuwen, Anna Lieverst, Willemijn Lokhorst, José Maas, H. E. Offenbergh, Yvonne Phillipa, Annet Planten, W. Robijn van Oosterwijk, Marian Ruhe, Marga van Rijen, Rita Sanders, Marjan Sax, Maria Schilt, Ans Schoo, Cor Springeling, Jutien van der Steen, Emmy Stuurwold, Suus van Susteren, Diane van de Veerdonk, Krijnie Verlaan, Esther Vermeer, Nora Visser, Ria Vogel, Marita van de Vooren, Willemien Werkman, Cocky Wey, Joke Wiegman-v. d. Tuin, Johanna de Wit, Juliette Zipper, Yvonne Zuidscherwoude

© copyright 1979 De Bonte Was, Amsterdam. isbn 9070268116

Inleiding

Oudejaarsavond 1978 bestond De Bonte Was vijf jaar. We wilden onze verjaardag vieren met iets waaraan alle vrouwen konden meedoen, met een verhalenboek.

We riepen daarom alle vrouwen op om een verhaal te schrijven over een gebeurtenis waarbij het vrouwen - op hun eentje of met elkaar - gelukt was om tegen de verdrukking in iets voor elkaar te krijgen. Als voorbeeld noemden we oudtantes die uit het bejaardenhuis ontsnapten, moeder die het van de pastoor won, buurvrouwen die de sociale dienst bezetten, de goeie zet die vrouwen zelf wel eens 's nachts in bed bedacht hadden. Het mocht echt gebeurd of verzonnen zijn, wensdroom of werkelijkheid, uit verleden, heden of toekomst, als het verhaal maar zou laten zien dat we ook wel eens iets kunnen winnen. Verder zeiden we dat we het liefst een beetje uitgewerkte verhalen hadden, met een omschrijving van de situatie vanwaaruit en waartegen vrouwen zich verzetten. En het mochten ook gedichten zijn...

Wat er in drie maanden aan verhalen en gedichten binnenkwam overtrof onze stoutste verwachtingen. Bijna honderdvijftig inzendingen, waarvan de jury er zevenenvijftig uitkoos, omdat die het best aan de omschrijving in de oproep beantwoordden.

We hoopten dat het een dik boek zou worden, en dat werd het. Een dik boek vol met lange verhalen, korte verhalen, gedichten, levensgeschiedenissen, momentopnamen, speldeprikken maar ook hele revoluties. Een heleboel vrolijkheid, opstandigheid en vechtlust, in het verzet tegen een heleboel getob, ongeluk en verdrukking.

Je zult ontzettend veel verschillende opvattingen tegenkomen over wat nu eigenlijk verdrukking is: geknok tegen echtgenoten, zoons, vaders, bazen, ambtenaren, artsen en tegen eigen angst en onzekerheid. Daarbij horen evenveel verschillende opvattingen over wat nu eigenlijk een overwinning is: een eigen kamertje, een baas die zich netjes gedraagt, een afrekening met psychiaters, abortus in het ziekenfondspakket, alle mannen naar de maan, het herstel van de banden tussen vrouwen.

Met een aantal opvattingen ben je het misschien eens, met andere helemaal niet, maar ze zijn er, zichtbaar in de strijd van oma's, tantes, zusters, dochters, kleindochters en buurvrouwen.

Wij hopen dat dit boek er toe zal bijdragen dat vrouwen elkaar beter leren kennen, maar natuurlijk ook dat je, door het lezen ervan een duwtje zult krijgen om door te gaan met de strijd tegen de verdrukking - moedig, vrolijk en verantwoordelijk.

De Bonte Was

Inhoud

Jeugdroom werkelijkheid ...4
Tante Julia ...5
Een klein beetje nieuws onder de zon ...7
Hoe ik aan de serenase ontsnapte ...9
Abortus ...12
Een avondje uit ...18
Elke dag goed poetsen ...21
De methode van de turkse vrouwen ...22
Reklame ...24
Ik liet mij niet gebruiken ...25
Ruw pleisterwerk ...27
Protestsong ...30
Dag van een werkende vrouw ...32
Grootmoeder Gijsbertha ...33
Er was eens een huisvrouw ...45
Gevoelens ...46
Studeren van de bijstand ...47
De reizende bibliotheek ...48
Een heel gedoe ...50
Voor onze opvolgsters ...51
Stappen in het moeras ...52
Je bent een vrouw ...56
Gevecht aan het loket ...57
De verziekte moedermavo ...58
Die verdomde opvoeding ...60
Scheiding ...63
Kiezen en delen ...64
Entrecôte au poivre ...65
Geen oppas of soep ...66
Mijn zoons ...67
Om kwart voor tien waren we met ons tweehonderdduizenden ...68
Hoe oma aan de macht kwam ...70
Ik en de ambtenaar ...72
Ontsnapping ...74
Gek van blijdschap ...76
Bloemenkorso ...77
Wiskunde II ...79
Een vreemd gerommel ...80
Sis is my life ...81
Het vrouwenwerk ...82
Omoe ging op reis ...84
Het kamertje ...85
Nu is het uit ...86
De zaak tegen de zaak ...87
Waar wachten we nog op ...88
Mijn vriendinnetje en ik ...89
Vrouw in hitdromenland ...90
De notaris en ik ...91
Bericht van het huis 'Lievevrouwenbedstroo ...92
Een streekromance ...96
Er was eens ...98
Peng, peng ...100
1001 jaar duurt onze verdrukking al ...101
Toen we het parlement ontbonden hadden ...103
Zou het zo gaan? ...105
Aan onze geliefde mannen ...107

Jeugdroom werkelijkheid

Ze zoeken een plaatsje achter in de zaak en bestellen koffie met gebak. De inkopen zijn gedaan en ze hebben alle tijd: de mannen zijn voorlopig niet thuis van de kaartclub.

Gezellig zo'n middag samen. Ze zijn al jaren vriendinnen en meestal wordt dan ook wat bijgepraat over kinderen en klein-kinderen.

Nu zijn ze opvallend stil. Toos kijkt af en toe eens naar de deur, Ans laat kwasi terloops haar ogen door de zaal dwalen.

Aan de leestafel zitten enige heren achter hun krantje en aperitief. De baas staat glazen te spoelen. Enige opgeschoten jongens hangen aan de bar, heftig debatterend over shirtreclame.

Als gefascineerd kijken de beide dames naar het groene vlak. Ook vroeger zaten ze - meestal op zondagmiddag - zo langs de kant. Opgeprikt als decorum; af en toe een goedkeurend kreetje voor pa of zoonlief. Als beloning: 'Mam, trek in een bittergarnituurtje?' Ach ja, het was al fijn als je mee mocht, al jeukten soms je handen.

"t Is stil, zullen we?" vraagt Toos.

'Welja, we gaan kijken hoe dat moet', beslist Ans.

Nog schuchter lopen ze naar de klok, wat stuntelig vinden ze de gleuf en het kwartje rolt.

Daar gaan de lampen aan, de klok draait, ze kunnen de attributen nemen. Daar gaat ie dan.

Maar wat is dat?

Bij de eerste stoot kijken de heertjes verwonderd op van hun krant. De baas lijkt wat nerveus te worden. En de jongens komen gnuivend achter hun pilsje vandaan.

'Wees maar gerust hoor', zegt Ans, 'we gaan niet door het laken'. En dan worden die mannen zó hulpvaardig...

'Moedertje, over rood', 'iets meer effect, dan houd je wat over',
'verdraaid, dat was goed gezien, mevrouwtje'.

De baas, gerustgesteld, gaat terug naar de speelbak.

Onverstoord spelen de dames verder, zodat de mannen niets overblijft dan met verbazing toe te kijken.

De dames verspelen nog een kwartje. Dan wordt het hun tijd. Ze rekenen af en worden door de baas beleefd in hun mantels gehesen. Één van de oudere heren houdt keurig de deur open voor de dames, maar de vraag, die hem op de lippen brandt, moet er toch uit: 'Dames, hebt u wellicht een huisbiljart?'

'Welnee,' roepen Ans en Toos als uit één mond, 'We zijn op de damesbiljartclub voor 60-plussers: dit was onze eerste spel op een café-biljart. Eindelijk kregen wij onze kans en mochten de mannen eens als dekor fungeren'.

Tante Julia¹

Toen mijn oudtante Julia vijftig jaar getrouwd was met oom Karel was ik in ons gezin de gelukkige die naar het feest mocht. Eerst zouden we er om loten maar dat ging niet door omdat tante Jantje m'n moeder vertelde dat ze mij maar mee moest nemen omdat ik tenminste met mes en vork kon eten. Dat had ik bij een vriendinnetje geleerd. Eerst wilde m'n moeder daar nog tegen in gaan, maar al snel realiseerde ze zich dat niet alleen tante Jantje ons gezin een zootje ongeregeld vond maar de rest van onze familie ook.

Zo kwam het dat op donderdagmorgen oom Albert en tante Jantje ons af kwamen halen in de auto.

Het feest had me eerst enig geleden maar nu ik ging omdat ik met mes en vork kon eten, durfde ik niets meer te zeggen.

'En kind, gaat het goed op school?', vroeg oom Albert. Ik keek m'n moeder aan. Zou ik nu ook niet meer kunnen zeggen dat ik altijd een vier voor rekenen heb en dat ik een pesthikel aan school had?

Ik ging maar eens uit het raam kijken, antwoordde niet en trok m'n kniekousen op.

Tante Julia kende ik niet zo goed. Ik had haar maar één keer ontmoet bij m'n oma maar ze had niet zoveel aandacht aan me besteed. Oma had gezegd dat tante Julia niet zo veel ophad met kinderen.

Oom Karel werd een joviale man genoemd en was gepensioneerd douanebeambte. Maar m'n moeder had een keertje tegen m'n oudste zus gezegd dat: 'die ouwe alleen warm liep voor puzzels, postzegels en patience.' Ik haatte alle drie die dingen en hij leek me daarom een vreselijke man.

Eerst was er een hoogmis ter ere van het bruidspaar. We gingen gelukkig niet voorin de kerk zitten zodat ik veel van m'n ooms, tantes, neefjes en nichtjes kon zien. In het begin wilde m'n moeder nog wel zachtjes vertellen wie wie was en of ze aardig waren en met wie ze gebrouilleerd waren zoals dat heette. Ik was dol op familievetes, schandalen en roddels.

Toen de mis begon hield zij haar mond. Tante Julia en oom Karel had ik nu ook wel gezien en ik pakte m'n moeders missaal om alle geboorte- en dooienplaatjes die ze daarin had zitten, voor de zoveelste maal te bestuderen. Die dooie familieleden vond ik het spannendst en m'n moeder had veel over ze verteld.

Na de hoogmis gingen we naar restaurant Belvédère waar 'n ontzettend lekkere koffietafel was. Maar eerst moesten we tante Julia en oom Karel gaan feliciteren. Ze deden heel vriendelijk en oom Karel sloeg iedereen joviaal op de schouder. Ik stond achter tante Jantje die tegen tante Julia zei: 'Tante Julia, hartelijk gefeliciteerd met jullie vijftigjarige bruiloft en dat jullie nog maar vele jaren in gezondheid en geluk met elkaar mogen delen.'

Toen ik aan de beurt was probeerde ik die zin te herhalen maar toen ik begon te hikkelen bij 'gezondheid en geluk', boog tante Julia zich voorover, gaf me een knipoog van achter haar dikke brilleglazen en zei: 'Laat dat maar achterwege kind, daar zit je ouwe tante heus niet op te wachten.' Opgelucht ging ik aan tafel zitten waar ik terecht kwam tussen m'n nichtje Greetje en neefje Ed. Ik had een hekel aan Edje, zo'n jongen die z'n chokoladesinterklaas pas in april opat en regelmatig door de straat liep met z'n viooltje onder z'n arm voor de show en er nooit één noot op wilde krassen.

Met Greetje had ik veel lol en samen met haar at ik het hele potje kandij op. Greetje zei: 'Pas maar op, straks komen de toespraken en de een is nog erger dan de ander.' En ja hoor, eerst wilde de pastoor een woord tot het bruidspaar richten. Natuurlijk veel over God, het sacrament van het huwelijk en de trouw in voor- en tegenspoed.

Maar omdat hij de preek al had gehouden en dit een herhaling was, hield hij het kort. Meneer Achterhoven die commies A was bij de douane hield een verhaal over hoe prettig hij samengewerkt had met oom Karel en hoe vriendelijk tante Julia altijd was om oom Karel zijn brood

¹ 'Tante Julia', geschreven door Marga van Rijen, gecombineerd met het verhaal 'Bericht van het huis Lievevrouwenbedstroo' (verderop in deze bundel) inspireerde Annemarie Borsboom tot haar eindexamenfilm voor de filmacademie: 'Een leven aan de jaren', 1984. Zie haar site www.camera-editing.nl

na te brengen en dat het lunchpakket van oom Karel altijd het lekkerst was. Oom Karel kon boffen met zo'n kordate vrouw.

Greet en ik proestten van het lachen. Toen kwam oom Karel die een lofzang hield op tante Julia die volgens hem een onsterfelijke schoonheid was, vijf zoons in eer en deugd had grootgebracht waarvan er weliswaar drie tegen haar zin naar nederlands indië vertrokken waren maar dat ze nu toch trots kon zijn dat ze het daar zo ver geschopt hadden en het land in ontwikkeling brachten. Verder heb ik niet geluisterd want Greetje vertelde me wat er gebeurd was. 'Weet je wat tante Julia gezegd heeft, ik breek jullie beide poten als jullie gaan,' en haar moeder had Greet verteld dat tante Julia een boek van Multatuli gelezen had waarin stond dat Nederland de mensen daar uitbuitte. Toen had oom Karel dat boek in de vuilnisbak gegooid en de dokter erbij geroepen die tante Julia rust voorgeschreven had en koudwaterbaden volgens de methode Kneipp. En nu zaten al die zoons daar en hun benen waren nog heel. Tante Julia had zich er zeker bij neergelegd. Ik keek weer op toen tante Julia opstond. 'Wat is ze oud geworden', zei Ed die toch ook wat zeggen moest. Tante Julia bedankte eerst de pastoor en toen alle familieleden voor hun lieve reacties en kado's.

En toen bedankte ze oom Karel dat ze 50 jaar lief en leed met hem had mogen delen. 'Vijftig jaar, dat is een lange tijd, dat is het vieren waard, maar tegelijkertijd', en toen aarzelde ze even en keek iedereen recht aan, 'is het ook lang genoeg geweest en moet het voor mij geen dag langer meer duren. Ik heb hopelijk nog een paar jaar voor de boeg en wil doen waar ik in m'n huwelijk nooit de kans voor heb gehad, zwemmen leren, boeken lezen en de rest verzijn ik nog wel. Voor leuke ideeën houd ik me aanbevolen.'

Ik bedacht meteen dat ik haar wel wilde leren fluitjes te snijden uit bamboestokken, maar er ontstond een geroezemoes van jewelste. Sommige mensen gingen staan, de pastoor stikte bijna in z'n sigaar maar tante Julia was verdwenen. Dus dát was het geweest waar tante Julia het met mij over gehad had. En ik voelde me meteen betrokken in een heel spannend komplot.

Iedereen deed heel raar en wist meteen niet meer hoe zich ten opzichte van elkaar te gedragen. Het feest was afgelopen.

Tante Julia vroeg de volgende dag echtscheiding aan en ging verhuizen. Ze leerde zwemmen, ging lezen en deed al die andere dingen die ze iedere dag zelf kon verzinnen. Nog vijftien jaar lang. Toen ik van m'n moeder haar adres kreeg schreef ik haar een brief waarin ik haar aanbod fluitjes te snijden uit bamboestokken.

Ze heeft er twee gesneden, een met vijf en een met zeven gaatjes. Maar ze wilde er niet op leren spelen. 'Nee kind, daar ben ik te oud voor.' Maar ze zong wel mee als ik speelde. Het liefst zong ze met krakende versleten stem: 'Een enkel duivels wijf', op muziek van meneer Haydn.

Een klein beetje nieuws onder de zon

Ermelo, januari 1956.

In de verte kronkelde de stoptrein Zwolle - Utrecht als een verlichte slang door de witkanten wereld. Het was acht uur 's morgens en schemerdonker. Er hing nog meer sneeuw in de lucht. Dik ingepakt, op de fiets, probeerde Andréa Florie zonder te vallen het station te bereiken. Ze verhoogde haar snelheid, want zoals gewoonlijk was ze aan de late kant. Puffend smeed ze haar fiets tegen het hek en tegelijk met de trein stormde ze het station binnen.

Met een rode neus, verwarde haren, fonkelende ogen en ijskoude blozende wangen plofte ze neer bij het raam. Het was lekker warm binnen. Haar mantel hing ze aan de haak; muts, das en handschoenen stopte ze in haar tas. Ze krulde zich behaaglijk op in het hoekje. - Hè, hè, even bijkomen.-

De trein zette zich in beweging. Vier minuten lang reed hij door een volmaakt sprookjesbos naar de volgende stopplaats...Putten. Hier stapte een tiental reizigers in.

Tegenover Andréa ging een nog jonge man zitten. Hij was verkleumd en probeerde door in zijn handen te blazen deze wat te warmen.

'Koud hè?' begon hij een gesprek.

'Ja, nogal, maar ook mooi,' antwoordde Andréa.

'Dat is waar. Toch hoop ik, dat het niet te lang duurt.'

De trein vervolgde zijn reis en een tijd lang zaten ze zwijgend uit het raam te kijken.

Opeens begon de man weer te praten.

'Waarom heb je zo'n lange rok aan? Zo kan geen man je benen zien. Je weet toch waar mannen van houden? Van lippen, die niet geveerd zijn, van lachende ogen en van lang haar. Haar is toch hét sieraad van de vrouw, nietwaar? Je zou zo leuk kunnen zijn.'

Andréa was met stomheid geslagen en helemaal in de war. Wat moest ze op zo iets zeggen? Snel flitste het door haar heen: - Alsof ik er voor de mannen ben. Ik ben hier, op deze aarde, voor mezelf en voor niemand anders. Wat denkt hij eigenlijk wel! -

Gelukkig, Nijkerk. Hier moest ze eruit. Ze groette de man en stapte snel uit. Allerlei gedachten dwarrelden door haar hoofd.

-Ja, toch maar eens in de spiegel kijken of mijn rok echt zo lang is. Misschien kan ik mijn haar best eens laten groeien. Lang haar staat mij ook wel leuk. - Zo begon ze de dag nog onzekerder dan anders. Er was één lichtpuntje. Straks met Elly zou ze weer lachen om al dat stomme gedoe...

Soestduinen, januari 1979.

Het was half negen 's morgens en schemerdonker. De wereld was een wereld van wit kant. Er dreigde nog meer sneeuw te vallen. Andréa Florie reed haar rode 'lelijk-eendje' uit de garage. Haar man had de oprit al schoon geveegd en zwaaide haar na. De kinderen sliepen nog. Behoedzaam reed Andréa naar het station. Ze ging met de trein naar Utrecht. Ze was veel te vroeg. Aan het loket kocht ze een kaartje en daarna zocht ze het perron op waar ze moest zijn. In de trein kroop ze weg in een hoek. Haar mantel hield ze aan. Ze nam een krant uit haar tas en verschool zich daarachter. Zo hoefde ze met niemand te praten. Tegenover haar kwam een man zitten, een nog jonge man.

De trein zette zich in beweging... op naar Utrecht. Na vier minuten stopte hij in Den Dolder. Een meisje kwam in de verte aangerend, een mantel fladderde achter haar aan. Ze stormde hijgend de trein in. Haar rode neus, verwarde haren, glinsterende ogen en blozende wangen getuigden van een fikse fietstocht door de vrieskou. Het meisje plofte naast Andréa neer.

'Hè, hè, even bijkomen,' zei ze.

'Ja, het is erg koud,' antwoordde de man.

'Zeg dat wel, maar ook fantastisch mooi,' zei het meisje.

'Dat is waar, maar ik hoop, dat het niet te lang duurt.'

De trein vervolgde zijn reis en een tijd lang zaten ze zwijgend uit het raam te kijken. Andréa nog steeds zogenaamd verdiept in de krant.

Opeens begon de man tegen het meisje te praten.

'Waarom heb je een lange broek aan, zo kan geen man je benen zien. Weet je waar mannen van houden? Van glanzende lippen, lachende ogen en lang haar. Haar is toch hét sieraad van de vrouw. Je zou zo leuk kunnen zijn.'

Het meisje schaterlachte, 'Nog meer?' vroeg ze uitdagend. 'Zal ik jou eens wat vertellen. Weet je waar vrouwen van houden? Van mannen met een grote haardos, met guitige ogen en met een mond, die ze dichthouden,' zei ze met een stralende glimlach.

De man kroop dieper in zijn jas en gaf geen antwoord. De trein was in Bilthoven aangekomen. De man stond op en stapte zwijgend uit, in de war over zoveel onbeschaamdheid.

Andréa had medelijden met de man. Ze zei dat aan het meisje.

'Hoe is het mogelijk, dat je hem zielig vindt,' antwoordde het meisje. 'Ik vind het zielig, dat je hem zielig vindt. Wat mij betreft is hij een zak! Hij begon en ik heb hem met gelijke munt terugbetaald.

Nou, hij zoekt het verder maar uit, hoor! konkludeerde ze wrevelig.

De trein stopte... Utrecht. Andréa en het meisje stonden op.

Terwijl ze haar mantel dichtknoopte vroeg het meisje: 'Ga je mee koffiedrinken in de stad?'

Andréa ging mee en vertelde en luisterde. Ondertussen waren er meer meisjes en vrouwen rond hun tafeltje komen zitten. Het meisje kende ze allemaal. Twee uur later was Andréa er van overtuigd, dat ze nu dertig jaar jonger had willen zijn. Ze had ontdekt, dat er toch iets veranderd was onder de zon. De reacties van meisjes waren hoorbaar geworden en de meisjes zelf weerbaar.

Was dat niet verheugend?

Hoe ik aan de serenase ontsnapte

Met twee koffers en een tas over mijn schouder, liep ik over het terrein van het gesticht, richting uitgang, alwaar ik de portier zou vragen een taxi voor mij te bellen.

Het was voor de derde keer binnen drie weken dat ik op deze manier de benen nam, maar ik was er nu van overtuigd, dat ik daar nooit meer een stap zou zetten, ze kregen mij daar nooit meer naar toe!

Verder dacht ik maar niet, ik moest gewoon wég.

De vier maal daags 5 mgr serenase voelde ik door mijn bloed jagen, stilstaan kon ik niet, rustig zitten was onmogelijk. Mijn gedachten kon ik niet ordenen, dénken was zelfs moeilijk, ik funktioneerde als een machine en het enige dat ik daaraan kon doen was vluchten.

Als ik zou blijven zou dat betekenen dat ik zou verdrinken in het monotone lege bestaan van die inrichting, waar ik ter vervanging van echte hulp en behandeling werd zoet gehouden met pillen en zogenaamde therapieën, die voor het grootste gedeelte bestonden uit tijdsvulling (kreatieve therapie) en uitbuiting (huishoudelijke arbeid).

Er was niemand om van te houden, er was niemand die van mij hield. Hoe was dit toch allemaal gekomen. Dan liever compleet krankzinnig, maar tenminste te kunnen voelen, alles liever dan dit lege starre bestaan, wat bovendien de pretentie had behandeling te heten.

Dat ze me toen niet hebben vastgehouden door middel van een machtiging, vind ik nu nog een godswonder, in het ziekenhuis waar ik daarvóór opgenomen was, dreigde men daar iedere keer mee, als ik in opstand kwam, of als ik te kennen gaf dat ik weg wilde. Bovendien namen ze me dan mijn kleren af en isoleerden ze me dan met een spuit in mijn donder en vastgebonden aan het bed.

Op het moment dat ik uit die inrichting wegliep, had ik een lijdensweg van twee jaar krankzinnigheid achter de rug. Die twee jaren waren een aaneenschakeling van opnames en vluchten. De opnames varieerden van gedwongen, tot resultaten van goedbedoelde en ook dringende adviezen van familieleden of vrienden, of waren simpelweg door het 'inpakken en meenemen-principe' gerealiseerd.

Ik werd gek, waanzinnig, zeven dagen na de geboorte van mijn dochtertje. Ik noem het 'gek', toch bewaar ik uit die tijd de meest wonderlijke en diepe herinneringen aan de reizen van mijn geest, aan mijn allesomvattende gevoelens, die soms groots en prachtig, soms demonies en bedroefd waren en die mij nu doen weten welk een kracht je kan hebben, welk een vermogen, je één te voelen met de omringende wereld, wat het betekent je een onderdeel van een oneindige keten te voelen.

Kortom; ik was Moeder Aarde.

Alles wat ik ervoer in mijn waanzin stond in schrille tegenstelling met de realiteit; de omstandigheden waaronder ik moeder werd. Ik had een slechte relatie met de vader van het kind, al hielden we wel van elkaar, een slechte woning, die veel te klein was, ik studeerde en werkte.

En moeder zijn, zou dat niet betekenen sloven en slaven voor dat kind? En ikzelf dan? Kon ik het wel? Ik was jaloers, ik wilde zelf dat kind zijn, ik wilde zelf gevoed worden.

Mijn eskapade in de waanzin was mijn enig mogelijke reactie op een situatie die ik niet aankon, ik ontsnapte aan de realiteit. Maar lang werd het me niet vergund, want daar stonden de broeders van de GGD al voor de deur. En ik ging mee.

Medikamenten en een strakke leidraad hoe te leven moesten me beter maken. Ik werd opgevoed tot een moeder, dat hield in, dat ik mijn kind moest voeden en verzorgen terwijl ik stijf stond van de serenase, doodmoe was en alleen maar met rust gelaten wilde worden. Ik ging het kind haten, ze was mij tot last en menig maal heb ik de neiging gehad, haar in het badje te verdrinken.

Op huilen stond een grote straf, namelijk langer moeten blijven. Toen ik weer thuis kwam was ik als een lappipop en het kind kon ik wel vermoorden. Omdat ik bang was dat ik dat werkelijk zou doen, bracht ik het kind naar mijn schoonzusje, die het met open armen ontving.

Ik smiet de pillen weg en ging weer werken in het verpleeghuis dat ook mijn vroegere werkkring was geweest. Zo lukte het me een jaar lang voor mezelf weg te lopen, toen werd ik depressief, wilde niet meer werken, verbrak de relatie met mijn vriend.

Ik was alleen, ontheemd, bang weer gek te worden. En dat werd ik ook, in een kliniek voor psychotherapie die mij door een vriend zo hartelijk was aanbevolen. Toen mijn krankzinnigheid dermate beangstigende vormen aannam, dat de therapeuten daar vonden dat ik niet kon blijven, belandde ik weer in zo'n kleine éénpersoonskamer met een dubbele deur. Deze keer op een neurologiese afdeling van een modern ziekenhuis. Dat betekende lange dagen van opgesloten en alleen zijn, soms in de keuken mogen helpen, veel en steeds weer andere pillen, soms een aardige broeder of zuster die met mij wandelen ging. Ook betekende dat nachten aan het bed vastgebonden, bang voor steeds die prikken in mijn benen, ik sloeg, ik trapte, ik wachtte op mijn prins.

Hierna kon het alleen nóg slechter gaan. De inrichting waar ik daarna naar toe werd gebracht ontvluchtte ik zodra ik mijn kans zag. Ergens anders werd ik dan weer wegens vreemd gedrag opgepakt door de politie; het werd een gebed zonder end.

Toch wist ik op een gegeven moment te ontsnappen uit de zoveelste inrichting, wist ik me te onttrekken aan raadgevingen en strenge blikken van psychiaters, ik nam mijn eigen leven weer ter hand. Ik meldde me op mijn werk en na veel moeite, (ze namen me pas terug na een schriftelijke verklaring van een aardige psychiater uit mijn geboorteplaats) kon ik daar weer gaan werken. Ik had ruim anderhalf jaar niet meer gewerkt, maar mijn vak verstond ik nog en door voor anderen te zorgen, leerde ik langzaamaan weer voor mezelf te zorgen. Ik ontworstelde mij aan de pillendwangbuis door ze gewoon door de w.c. te spoelen en op eigen krachten te varen.

Na een jaar werken hoefde ik me niet meer zo te bewijzen, ik durfde het aan een nieuwe baan te zoeken. Dat lukte en ik werk nu al ruim een jaar heel prettig in een psychiatrisch verpleeghuis. Ook kan ik me nu in plaats van ervoor weg te lopen, bezig houden met het verleden, het heden maakt me niet gek, want ik maak het heden zélf, ik laat me niet meer gek maken.

Door mijn waanzin te koesteren, te onthouden, eruit te putten, weet ik nu wie ik ben, wat ik kan en wat niet, wat niet hoeft te betekenen dat ik nooit meer opnieuw zou kunnen beginnen. Ik ben gegroeid en heb vertrouwen in mezelf. Naar de dokter met zijn strenge blik in zijn ogen heb ik niet geluisterd, zijn dienaren met de injectiespuiten en de onrustbanden ben ik te slim af geweest, ik ben ontsnapt.

En zie: ik ben vrij geworden!

Ze hebben mij verdrukt
de heren psychiaters
maar het is ze niet gelukt
al zijn het vrouwenhaters.

Ze hebben wel mijn waan
maar niet mijn ik geschonden
want nu ben ik bevrijd
en lik mijn eigen wonden.

Ze hebben steeds getracht
me het keurslijf aan te meten
van: zo moet je als vrouw zijn
en dat moet je ook maar weten.

Ze hebben met de pillen
mij de duivel uitgedreven
maar een duivel of psychiater
dat is mij om het even.

Nu ben ik een vrij mens
en bezweer mijn eigen goden
en overtreed naar wens
Freuds wijsheid en geboden.

Ik heb geleerd te overleven
zonder in een cel te belanden
in bedrijf mijn hekserij
zonder dat ze me zullen verbranden.

Ik bespreek nu slechts op fluistertoon
in het voorjaar mijn vruchtbaarheidsriten
ik vertel mijn eigen verhalen
als waren het oude mythen.

En wat te zwaar, te sterk is
om een ander te laten horen
dat schrijf ik neer en berg ik op
zo wordt een gedicht geboren.

Abortus

Éénentwintig is ze, oud genoeg om zelfstandig te beslissen, oud genoeg om veroordeeld te worden, maar niet mondig genoeg om haar leven zelf in te delen. Marietje, blond, aantrekkelijk, en twee maanden in verwachting.

Stom, ja natuurlijk, ze kan zichzelf wel voor de kop slaan, en ze heeft ook helemaal geen ekskuus. Ze zoekt ook geen ekskuus, want ze is zich volkomen bewust van wat ze doet en heeft gedaan. Voorlichting heeft ze gehad, voldoende, deze tijd is toch zo open? Ze heeft ook helemaal geen ouders, die haar op straat schoppen, integendeel, ze heeft leuke, begrijpende ouders die haar helemaal vrij laten in haar beslissing. En ze hééft beslist, meteen al, toen bleek, dat ze een kind verwachtte. Abortus. Er is voor haar geen andere mogelijkheid. Ze studeert nog, en een kind schopt haar hele plannen in de war. Trouwen wil ze niet, überhaupt niet, en zeker niet, omdat ze een kind verwacht. En met wie zou ze moeten trouwen? Met de vader van het kind, dat ze draagt? Belachelijk. Een feestje, een drankje op, stuff gerookt, en natuurlijk weer de pil vergeten. Ze was ook helemaal niet van plan geweest, om met een vent naar bed te gaan, maar ja... In elk geval, dat kind wil ze niet. Gewetensbezwaren? Ach kom, wat is nu twee maanden, dat is nog helemaal geen kind, een speldeknopje is het, een speldeknopje, dat haar leven niet mag beheersen.

Negentien is ze, Jannie, een mooie, stevige meid met de ogen van een kind. Schrik had ze gevoeld, toen haar menstruatie uitbleef, een dag, twee dagen, een week, twee weken. Ze was bij zichzelf te rade gegaan. Ja, eigenlijk kon het best. Je hoorde toch wel vaker, dat kondooms niet helemaal bedrijfszeker waren? Maar naar de dokter om de pil te vragen, had ze niet gedurfd. Ze woont nog thuis, en stel, dat de dokter het haar ouders zou vertellen. Haar moeder zou vragen gaan stellen, vervelende vragen, want ze had nog helemaal geen vaste vriend, tenminste, dat dachten haar ouders. Ze durfde ze ook niet te vertellen van Joop, want ze hoort het commentaar van haar moeder al. Een getrouwde vent, stel je voor. En eigenlijk wist ze zelf ook wel, dat het dom was van haar, maar Joop was het helemaal, en Joops huwelijk was toch ook niets. Hij had het haar zo vaak verteld. Eigenlijk zou Joop moeten scheiden, maar zijn vrouw, dat stomme wijf, wilde niet. Maar nu was er een mooie aanleiding. Zij, Jannie, droeg Joops kind. De zwangerschapstest, die ze deed, bevestigde het. Ze was zwanger.

Maar toen ze het Joop vertelde, die maandagavond, de avond, dat zijn vrouw naar yoga is en zij altijd bij Joop komt, was Joop koel, ja, vijandig. 'Het is niet waar', zei hij, 'het kan niet van mij zijn, ik gebruik toch altijd wat.' 'Het is van jou je weet toch, dat ik nooit met een ander...' had ze gezegd. Maar hij had haar aangekeken, en gezegd? 'Jannie, weet je het wel zeker?' Ze had geknikt. En wat had je je nu voorgesteld? Je snapt natuurlijk wel, dat niemand weten mag, dat dat kind van mij is. Wat een ellende, als Margot dat hoort...' Margot was zijn vrouw, dat stomme wijf, dat hem helemaal niet begreep, dat helemaal nooit met hem vrijen wilde, terwijl hij toch zo goed was in bed, zo lief en teder. 'Ja, maar Joop', had ze gezegd, terwijl ze naast hem op de bank ging zitten, dicht tegen hem aan. 'Nu zijn toch al je problemen opgelost. Nu zal ze wel van je moeten scheiden. Nu kunnen we trouwen.' Hij had haar van zich afgeschoven, als een stuk speelgoed waar hij op uitgekeken was. Ze was bang geworden van hem, zijn ogen, waren dat die tedere ogen, die opeengeknepen lippen, was dat die hartstochtelijke mond? 'Scheiden', hij had het woord uitgespuwd, verachtelijk, 'dacht je dat? Doe toch niet zo dom, kind.' Ze was opgestaan, stil en wit, en had haar jas gepakt. 'Jannie, zo bedoelde ik het niet. Er moet een oplossing worden gezocht. Ik zal je helpen, financieel.' Ze had de deur achter zich dichtgetrokken, en had wel een uur buiten gelopen, bang om naar huis te gaan, bang, dat haar moeder haar betraande ogen zou zien, haar witte gezicht, en dat ze zou gaan vragen.

Hij had de volgende dag opgebeld naar haar kantoor, waar ze werkte als ponstypiste. Maar zij had de hoorn op de haak gegooid, tot driemaal toe. Ze had gedaan, of ze hem niet zag, toen hij haar een paar dagen later opwachtte in zijn auto, of ze zijn claxon niet hoorde.

Naar haar huisarts wilde ze niet, want haar ouders mochten het niet weten, maar wat dan? Ze schreef een brief naar een damesblad, want ze had wel eens gelezen, dat dat zulke problemen

behandelde. Ze verzocht, het antwoord naar kantoor te sturen en 'persoonlijk' op de enveloppe te zetten, dan maakt de secretaresse de post niet open.

Dora is zevenenveertig. Ze is getrouwd, gelukkig getrouwd, ze wil niets méér in het leven. Ze werkt halve dagen als buffetjuffrouw. Leuk werk, ze verdient een eigen zakgeld en ze komt uit de sleur van het huishouden. Wim, haar man, had meteen goed gevonden dat ze dat geld hield voor zichzelf.

Ze verveelde zich, nu haar kinderen de deur uit waren, en Ze had met beide handen de kans gegrepen, toen haar dat baantje werd aangeboden. Dora was getrouwd toen ze tweeëntwintig was, en een jaar later was Johan geboren. Twee jaar later kwam Gerard en toen vond ze het mooi. Haar leven was druk met twee van die hummels. Maar haar man wilde zo graag een dochter. Hij was zelf altijd alleen geweest, enig kind, en toen Gerard naar de kleuterschool was, was het toch wel stil in huis. De derde was inderdaad een meisje, Petra, en Wim was dolblij. Zij ook, zij had het leuk gevonden, een kleintje, nu de jongens groter werden. Ze hadden nooit veel problemen gehad met de kinderen, het waren alle drie gemakkelijke, gezonde kinderen. Johan en Gerard waren getrouwd, ze hadden allebei werk, en binnenkort werd ze oma, want Johan en zijn vrouw verwachtten hun eerste baby. Petra, de jongste, was helemaal in de wolken. Ze was nu zeventien en sinds een paar maanden op kamers in Utrecht, waar ze studeerde. Zij kon het best leren van alledrie en ze wilde medies laborante worden. Ze had de HAVO gedaan en ze studeerde nu verder. Wim was trots op zijn dochter.

En nu was er het probleem. Dora was niet ongesteld geworden. Ze had een paar dagen gewacht, voor ze er met Wim over praatte. Gek, ze was altijd precies op tijd. Zou ze... Het zal wel de overgang zijn, had ze gedacht. Want Wim had toch alleen maar met haar gevrijd in haar 'veilige' periode. Ze had wel gelezen, dat periodieke onthouding onveilig was, maar het was toch al zeventien jaar goed gegaan? Wim kon niet aan een kondoom wennen, ze hadden het geprobeerd, maar het werd een eindeloos geknoei, en het deed Wim pijn. De pil is iets voor jonge mensen, had ze gedacht. Petra had de pil wel, dat hadden ze beter gevonden, nu ze het huis uit was. Zeker, ze waren moderne ouders. En nu was ze niet ongesteld geworden. 'Het zou best de overgang kunnen zijn,' had Wim gezegd, 'je hoort het wel vaker op jouw leeftijd. Je bent ook zo gauw moe, de laatste tijd. En je bent ook al bijna oma', had hij er achteraan gezegd, in een poging te schertsen.

Ze staat in de kantine, waar de koffiepauze om is. Alle tafels staan vol kopjes. Automaties begint ze op te stapelen. Vanmiddag ga ik naar de dokter, besluit ze. Zou hij me uitlezen, omdat ik bang ben? En wat, als ik toch zwanger ben? Ik wil geen kind meer. Maar waarschijnlijk heeft Wim gelijk. De overgang, dat zal het zijn. Eens moet ik er toch mee beginnen. En ik ben inderdaad gauw moe de laatste tijd.

En nu is ze weer thuis. Het is avond, en ze hebben net gegeten. Wim heeft de krant gepakt, net als elke avond. Zij zet koffie, net als elke avond. Toch is deze avond anders dan elke avond. Wim kijkt haar aan. 'Wat is er, Dora?' Hij legt zijn krant weg. 'Kom eens bij me zitten. Nee, laat die koffie nu maar even', zegt hij, als zij bedrijvig met kopjes loopt. Hij kijkt haar aan, en hij weet het. Hij kent haar, en al drie keer hebben ze zo'n avond gehad, een avond, dat Dora zei: 'Wim, ik ben in verwachting.' Drie keer waren ze echt blij, allebei, want ze hadden hun drie kinderen heel bewust gewild. Daar heeft een kind recht op, hadden ze allebei gedacht. Gewenst te zijn, is het eerste recht, dat een baby heeft. Maar nu kijkt Dora Wim aan, en haar ogen staan vol tranen. 'Ik ben vanmiddag naar de dokter geweest,' ze zegt het zacht. Hij knikt. 'Het is waar, ik ben in verwachting.' Plotseling snikt ze. 'Wat moeten we doen, Wim? Dat kan toch niet meer? We kunnen dit kind niet hebben.' Wim heeft ook al aan de mogelijkheid gedacht dat Dora zwanger zou zijn. Waarom niet? Zo oud is Dora nu ook weer niet, zevenenveertig, en ze ziet er nog prima uit, zijn Dora. Hij legt zijn hand op haar arm. 'Wat zei de dokter? Heb je het er met hem over gehad?' vraagt hij. Ze knikt. 'Hij begreep, dat het een hele klap voor ons was, vooral nu Johan dat kind krijgt, en we al bijna grootouders zijn, maar hij vindt, dat we wel aan de gedachte zullen wennen.' 'Wat?' stuift Wim op. 'Was dat het enige, dat hij zei? We zullen wel aan de gedachte wennen. Heeft hij zich wel gerealiseerd, wat het betekent, een kind op onze leeftijd? Het risico, dat we lopen? Zowel voor jou, als voor het kind? Stel, dat het niet goed is, of dat er iets met jou gebeurt. We zijn veel te oud voor een kind.' Zijn stem klinkt verontwaardigd. 'Dat heb ik hem ook gezegd,'

zegt Dora, 'maar hij heeft me onderzocht, en er was geen reden, om de zwangerschap te onderbreken, zei hij. Er waren wel meer vrouwen, die op mijn leeftijd nog een kind krijgen.' 'Belachelijk', vindt Wim. 'Ik heb hem gevraagd, wat hij van abortus dacht. Nu kan het nog, zo in het begin. Hij wilde er niets van horen. Maar Wim, ik wil dit kind niet houden. Niet nog een keer opnieuw beginnen.' Het is stil, en de koffie wordt vergeten.

'Er moet een oplossing komen, en die is er ook,' zegt Wim dan. 'Weet je wat, we bellen Irma op, of onze Petra.' 'Nee, Petra niet, ze is nog maar zo jong. Ik vertel het haar wel, maar niet zo, door de telefoon.' 'We gaan naar Irma en Gerard, nu meteen,' beslist Wim. Hun schoondochter is jong, en heel vooruitstrevend en modern, en twee weten meer dan één.

En nu zitten ze in de wachtkamer van de Rutgersstichting. Alledrie, toevallig op dezelfde dag, drie vrouwen, die elkaar helemaal niet kennen, zomaar drie vrouwen.

Marietje is helemaal niet zenuwachtig. Ze is nog in zo'n beginstadium, dat ze helemaal geen probleem ziet. Ze wil naar een abortuskliniek, maar ze wil eerst informatie, en ze heeft ver de Rutgersstichting zoveel gehoord. Haar moeder had gevraagd, of zij wel alleen kon gaan. Die lieve moeder, die wilde best met haar meegaan. Maar, zelfverzekerd als ze is, had ze dat afgeslagen. 'Ik kan best alleen. Er zijn toch helemaal geen problemen. Ik ben een gezonde vrouwen ik ben ook helemaal niet bang of zo.'

Jannie is duidelijk zenuwachtig. Ze kijkt met grote, bange ogen en frommelt wat aan haar tasje, dat ze stijf tegen zich aangedrukt houdt. Ze heeft dit adres van het damesblad, maar ze is doodsbang. Niemand weet nog, dat ze zwanger is, ook haar ouders niet. Ze durft het niet te vertellen. Als ze het nu zo meteen maar durft te vertellen aan de dokter, waar ze naar toe moet. Zal die moeilijke vragen stellen? Zal hij willen weten, wie de vader is? Dat zegt ze niet, nooit. Niet om Joop te sparen, die schoft, maar omdat ze zichzelf zo vernederd voelt, zo door hem weggeworpen.

Dora zit er samen met Wim. 'Ik ga mee,' heeft Wim gezegd. 'Je hoeft niet alleen alles op te knappen, ben je mal.' Nu zit hij in de wachtkamer en hij voelt zich een beetje opgelaten tussen al die vrouwen.

Marietje neemt de anderen onopgemerkt op. Zouden die ook...? Dat meisje misschien wel. Wat een kind is dat nog, met van die bange ogen, en zo nerveus. Die heeft vast grote problemen. Een mooie meid, die zou toch eigenlijk beter moeten weten. En die oudere vrouw... ach nee, die zeker niet. Misschien heeft ze wel overgangsproblemen, want haar man is bij haar. Of toch...? Zo oud lijkt ze nu ook weer niet, misschien midden veertig. Maar zo'n vrouw zal toch wel weten, hoe je een zwangerschap kunt voorkomen. Ach, dat zegt ook niets, want dat weet zij ook wel, en dat andere meisje ook wel, wie weet dat nu niet, tegenwoordig. 'Wat een nieuwsgierig mens ben je toch, met je gegis', legt ze haar inwendige stem het zwijgen op. Maar ja, ze wilde, dat ze helpen kon, bijvoorbeeld dat bange meisje. 'Maar daar zitten ze juist voor hier', denkt ze verder, 'daar zijn specialisten voor. Specialisten op het gebied van seksuele moeilijkheden. Wat kun jij, in je eentje, en totaal niet deskundig, daar nu aan doen?' Ze pakt een blad op, een geïllustreerd tijdschrift, en bladert er in, zonder aandacht. Ze merkt, dat het meisje naar haar kijkt. Ze glimlacht. Het meisje glimlacht terug, aarzelend. 'Over een paar minuten ben ik hier weg, en dan kan ik helemaal niet meer helpen,' denkt ze.

Ze besluit toch iets te doen. 'Hallo,' zegt ze, en ze merkt, dat ook het oudere echtpaar luistert. 'Hallo, ik heet Marie. Eigenlijk Marietje,' de oudere vrouw glimlacht. 'Ik kan er ook niets aan doen, maar ik ben naar mijn oma genoemd,' zegt ze verontschuldigend. 'Dat is juist leuk, ik word ook binnenkort oma', zegt Dora. 'Zie je wel, die is vast niet in verwachting', flitst het door Marietje heen, en ze zegt: 'als ik niet hier had gezeten, was ik over een tijdje moeder geworden.' Waarom zegt ze dat nou? De ogen van het meisje worden nog groter. 'Ja, ik ben zwanger, zonder getrouwd te zijn.' Het klinkt haast agressief, provocerend. 'En je wilt niet trouwen?' vraagt Wim. Wat een vrij meisje, zo is de jeugd van tegenwoordig, denkt hij. 'Nee, ik studeer nog. Ik wil mijn studie niet afbreken, ik wil een abortus.' Het is stil.

'Jij ook?' vraagt Dora. 'Ik mag wel jij zeggen, of niet? Je bent nog zo jong.' Maar daar gaat het belletje. Marietje is aan de beurt. 'Ik kom straks wel weer, dan praten we verder', belooft Marietje, want ze heeft het gevoel, dat er veel te bepraten valt. Eenmaal binnen is het verhaal zo verteld, ja, ze heeft zelf de oplossing, abortus, in een kliniek, niet in een ziekenhuis. Ze wil ook niet onder

narkose en al die toestanden. De dokter, een jonge vent nog, begrijpt haar. 'Maak maar een afspraak met het Medisch Centrum voor Geboorteregeling,' zegt hij, 'dat is het gemakkelijkst voor jou. Het is gevestigd in Leiden, Kort Rapenburg 1.'

Ze geeft de dokter een hand. Dan gaat het belletje voor de volgende, het meisje. Stil gaat ze naar binnen. 'Niet zo bang zijn', fluistert Marietje haar toe. Het meisje zegt niets. Marietje gaat de wachtkamer weer in. 'Hoe was die dokter?' vraagt Dora meteen. 'Heel aardig, jong, en niet zo'n zeur,' vertelt Marietje. Dan vertelt ze, dat ze een afspraak gaat maken in Leiden. 'Dan ga ik daar ook maar naar toe', zegt Dora, en, als Marietje haar vragend aankijkt, zegt ze: 'ja kind, ik ben ook zwanger. Na zeventien jaar.' De bel gaat en ze staan op, Wim en zij. Het meisje komt weer binnen. Ze heeft gehuild. Marietje heeft medelijden met haar. Ze maakt zo'n eenzame indruk. 'Kan ik je helpen?' Ze schudt haar hoofd. 'Hoe heet je?' 'Jannie'. Marietje herademt. Ze praat nu tenminste. 'Jannie, dat praat gemakkelijker. Weet je wat, heb je zin om mee te gaan koffiedrinken in de stad? Je hoeft niet, als je geen zin hebt, maar het is goed, aan iemand je problemen kwijt te kunnen.' Dora en Wim komen ook weer binnen, en zo zijn drie vrouwen met hun problemen samen. Eén probleem en één oplossing, door hen gekozen.

Abortus. Drie vrouwen, die zelf gekozen hebben voor de beste oplossing. In hun ogen althans. Omdat het kind niet gewenst is, omdat ze de verantwoordelijkheid voor een kind niet alleen aankan, omdat het risico voor moeder en kind te groot is, omdat... maar vooral, omdat ze zelf kiezen voor deze oplossing, bewust en weloverwogen kiezen.

Daarom is ook vooral Marietje woedend, wanneer ze het gesoebat volgt over de abortuswet. Ze vindt ook, dat die veranderd moet worden, maar wanneer ze de voorstellen hoort, rijzen haar de haren ten berge. Abortus verdwijnt niet uit het wetboek van strafrecht - nu ja, het is dan geen misdrijf meer, maar een overtreding, maar het blijft strafbaar.

Alsof je een moord begaat, of iemand in elkaar slaat, of iemand besteelt. Is het juist niet vaak humaan abortus te laten verrichten? Zijn er al niet genoeg zielige kinderen op de wereld, kinderen, die nauwelijks een levenskans hebben, de kans op een eerlijke toekomst? Een kind mag alleen dán er wereld komen, als het optimale kansen heeft. Wat moet een vrouw dan doen, wanneer ze helemaal vertwijfeld is, als ze ontdekt, in verwachting te zijn? Het afstaan voor adoptie? Dat is een wrede eis, want de vrouw, die haar kind 9 maanden gedragen heeft en het op de wereld heeft gezet, kan misschien op dat moment geen afstand doen van haar kind, want een vrouw is niet alleen verstand, maar gelukkig ook gevoel.

Moet ze het dan, in uiterste vertwijfeling, vermoorden? Onze heren regeerders zijn geschokt, wanneer dit gebeurt, maar wat moet je met een kind, waarvan niemand weet en mag weten, dat het is geboren? Slaap maar, heren regeerders, denkt Marietje. Sluit je ogen maar voor de feiten, maar eis maar, zet je voorstellen maar op papier, want papier is geduldig.

Vijf dagen bedenktijd, ook al zo'n walgelijk voorstel. Waarvoor bedenktijd? Denk je, dat een vrouw niet weet, wat ze doet? Dacht je, dat een vrouw niet mondig genoeg is om de konsekwenties te overzien van wat ze doet? Denk je, dat een vrouw zo maar lichtzinnig besluit, te aborteren?

Die vijf dagen, heren regeerders, zijn alleen maar bedoeld om de vrouw om te praten. Want ze moet toch vooral afzien van het idee, een kind te vermoorden. Alsof zo'n speldeknopje een kind is. Het kan een kind worden, okee, maar moord is iets anders. Die vijf dagen moet een vrouw dan maar over zich heen laten gaan, gesprekken met een arts, net, alsof ze er nog niet over gedacht heeft, voor ze besloot. GODVERDOMME, EEN VROUW IS GEEN ONMONDIG WEZEN!!!!

Dan is het derde voorstel, na een bepaald aantal weken mag een abortus niet meer in een kliniek worden verricht, alleen in een ziekenhuis. Ook al zo'n kolder. Alsof een kliniek niet even goed, zo niet beter, funktioneert. Hierdoor krijgen klinieken toch een slechte naam, alsof dat niet bonafide gaat. Waarom moet het in een ziekenhuis, dat veel duurder is, omdat je daar niet poliklinies geholpen wordt, en een nacht moet blijven? Waarom de gemeenschap op kosten jagen? En dan wel de 5-gulden eigen bijdrage durven vragen, belachelijk.

Bovendien, narkose en al die toestanden, dat is helemaal niet goed voor een lichaam. Marietje is witheet. Hoe durft de regering. Mannen, hoe kunnen die nu voelen, wat er in een vrouw omgaat? Zo'n stelletje in Den Haag, dat maar meent, op papier te zetten, wat een vrouw moet doen. Dat het lef heeft, over het lichaam en het leven van een vrouw te beslissen. Woedend volgt Marietje een debat over abortus op de T.V. De bezetting van de Bloemenhove-kliniek wordt aangehaald. Goed eigenlijk, die bezetting. En wat stom van haar, dat zij daar niet bij was, indertijd. Maar ja, toen was

ze nog wel erg jong. Nee, dat is geen ekskuus, niets te jong. Een twaalfjarig kind is in staat een kind te baren, denk je eens in. Als de mogelijkheid tot een abortus niet bestat, dan... Ze belt meteen Jannie op, Jannie, die enkele weken geleden samen met haar in Leiden is geweest. Het was heel goed gegaan. Ze was bij Jannies ouders geweest en had zich voorgesteld als een kennisje, dat Jannie had leren kennen op typeles. Ze houdt wel niet van leugentjes, maar ja, in dit geval... Die zwangerschap moest verborgen blijven voor haar ouders, had Jannie beslist, en nu Marietje die ouders heeft ontmoet, begrijpt ze ook wel, waarom. Ze had dat geaccepteerd van Jannie, want ook dat is haar eigen verantwoording, en haar eigen leven. En geen getuttel en kritiek, laat elke vrouw haar eigen leven leiden. Gelukkig had Jannies moeder gevonden dat Jannie er slecht uitzag, zo stil en zo witjes. Ze was vast overspannen, en een uitje zou haar goed doen. De uitnodiging van Marietje, om een weekje in Utrecht te komen logeren, werd gretig aanvaard.

De abortus had niets voorgesteld. Marietje had het wel leuk gevonden, dat ze plaatselijk verdoofd werd en precies wist, wat er gebeurde.

Jannie is niet thuis, vertelt haar vader aan de telefoon, ze is naar een vriendin. Maar ze belt wel terug. Dan belt ze Dora. Die is thuis. 'Prima hoor, het gaat goed met me. Ja, ik heb de televisie ook aangehad. Wat zeg je? Of ik kwaad ben? Ach kind, ze doen maar. Ik ben toch geholpen, ik kan me niet overal druk over maken. Ja, ik weet, dat het strafbaar is, wat we hebben gedaan, maar ja, daar kan ik niet mee zitten. Ik ben het kwijt. Ach kind, er zal voor alle vrouwen wel een oplossing blijven. Wij zijn ook geholpen? Ja, daar heb ik eigenlijk nooit over gedacht. Die bezetting van de Bloemenhove-kliniek, dat waren toch allemaal feministen, dolle mina's, baas-in-eigen-buik figuren? Ja natuurlijk, ik ben ook baas in eigen buik geweest, gut ja, nu je het zegt... Maar ik ben toch te oud, om te gaan demonstreren. Ben je gek, daar doe ik niet aan mee. Wil je dan demonstreren? En wil je, dat ik met een spandoek loop? Nu ga je toch te ver, Marietje. Ze zouden bij ons op het dorp zeggen, dat ik ze niet allemaal op een rijtje heb, kom nou.' Even is het stil, dan zegt ze: 'Goed, ik denk er wel eens over na. Je hoort nog van me.'

'Waar ben ik mee bezig, en wat wil ik?' denkt Marietje. Ik heb gebeld, omdat ik kwaad was, gebeld met vrouwen, die hetzelfde moeten voelen als ik, omdat ze het aan den lijve hebben ondervonden. Maar kan ik in mijn eentje iets ondernemen! Ik alleen, tegen de verdrukking in?

De woede blijft, ook de volgende dag, en de dag daarop. Ook het gevoel blijft, dat er iets moet gebeuren, dat ze iets moet doen. Ze praat erover met vriendinnen, mede-studenten, die allemaal van haar abortus afweten.

Er wordt veel gedaan, ontzettend veel, en er zijn overal in het land mensen, die zich voor die abortus inspannen. Maar wat staat er in de krant? Debat over abortuswet pas laat in het najaar. Afschuiven, meiden. De bijzondere commissie van de tweede kamer, ja verdomme, overal zijn commissies voor, en werkgroepen, en subcommissies, zie je wel, bureaucratie, overheid, een stelletje ambtenaren, die het wel weer weten, niets weten ze, die kerels, maar instellingen, organisaties en partikulieren kunnen commentaar kenbaar maken voor 20 april.

'Ach Marietje, wat helpt het nu, wanneer jij, als partikulier, je stem laat horen. Je brief komt in de maalstroom en wordt vergeten'. Daarom, vrouwen, vechten we met zijn allen.

VROUWEN TEGEN DE VERDRUKKING IN! Marietje is enthousiast, en ze zit vol plannen. Wat kunnen we doen? Handtekeningen verzamelen, een handtekenactie voeren tegen de abortusvoorstellen van de regering, een stencil maken en dat versturen naar de Rutgersstichting, de abortusklinieken, ziekenhuizen, vrouwenorganisaties, vrouwenvakbondsgroepen, de politieke partijen, allemaal aan die partijen, die mee strijden voor de abortusvrijheid, maar ook aan die, welke tegen zijn. De regering laten weten, dat **VROUWEN NIET MET ZICH LATEN SOLLEN, DAT VROUWEN MONDIG ZIJN!** Dan, in het weekend, belt Dora op.

'Ik heb er over nagedacht, Marietje, en ik schaam me. Ik heb erover gepraat met mijn dochter, met mijn schoondochters, en ze vonden, dat ik erg egoïsties reageerde. Wij moeten allemaal samen doen. Samen zijn we sterk. Ik help je, Marietje.'

De financiën zijn het grootste probleem. Maar de eerste honderd stencils zijn er zo. Een meisje werkt bij een drukkerij en belooft, de stencils te maken. In een buurthuis in Utrecht wordt een discussie-avond belegd. Er komen spontaan giften binnen.

Vrouwengroepen beloven hun medewerking.

Dit is een verhaaltje, een verhaaltje over vrouwen, herkenbare vrouwen. Want we zijn allemaal een beetje Marietje, of Jannie, of Dora. Leeftijd maakt niets uit, alleen wil. Wij vrouwen moeten ons niet de wet laten voorschrijven. De abortuswet is nog niet rond, maar wij moeten met ons allen zorgen, dat wij er de laatste stem in hebben.

Tegen de verdrukking in, moeten we opkomen voor onze rechten, en voor onze eigen gevoelens. Wij moeten strijden tegen diskriminatie, en tegen deze verdrukking. Want het is onze plicht als vrouw op te komen voor andere vrouwen, voor alle vrouwen. Samen zijn we sterk, en dan moet de wereld wel luisteren, de wereld, waarin mannen te lang het laatste woord hebben gehad.

Een avondje uit

Dinsdagavond, 18 mei 1976.

We zitten te eten. Marie José belt op. Ze heeft net vanuit 'Haagse Kringen' gehoord dat de Bloemenhove-kliniek vanavond om 8 uur gesloten gaat worden. Verder weet ze er ook niets van, maar het schijnt wel echt en erg te zijn.

Ik kijk op m'n horloge, over een uur dus. Waarom gebeurt zoiets toch altijd als je net aan tafel zit en geen zin hebt?

Ik bel Hillie om te overleggen. Eigenlijk kan ik me niet voorstellen dat het allemaal zo'n vaart zal lopen. In gesprek.

Even later belt ze zelf op. Ze heeft net een telefoontje uit de Bloemenhove-kliniek gehad met hetzelfde verhaal. Ze zijn daar behoorlijk in paniek, het schijnt dat een Duits echtpaar een klacht heeft ingediend bij de politie dat ze slecht behandeld zijn. Het lijkt wel een soort provokatie.

We moeten er dus toch maar heen, stel je voor dat het echt waar is, misschien kunnen we iets doen.

Jantien en Rita, die ook aan tafel zitten, willen wel mee. Ze gaan met Jantiens auto, ik haal eerst de videoapparatuur op en dan Hillie. Nog snel probeer ik een paar andere vrouwen te alarmeren. Ik voel me net een personage uit een Amerikaanse politie-serie terwijl ik op twee wielen door de bocht scheur. Op de Herengracht aangekomen ben ik het huisnummer vergeten van het huis waar de video klaar staat. Stoppen bij een telefooncel, opzoeken, allemaal tijdverlies.

Dan naar Hillie. We maken een dodenrit door de stad door alle rode stoplichten heen, richting Haarlem. Voor dit soort gelegenheden hoor je een zwaailicht op je auto te hebben.

Gelukkig weet Hillie de kliniek te vinden, ik ben er ooit eens een keer geweest, anders hadden we vast vreselijk moeten zoeken.

We stormen de hal binnen. Mieke en Marta hebben de race met glans gewonnen. Ze staan een beetje verloren in de grote wachtkamer met wat andere mensen, personeelsleden van de kliniek, schoonmaakpersoneel. Ook zijn er een paar heren van de pers die Hillie nog heeft gewaarschuwd.

Het schijnt dat de officier van justitie, Mr. Andreae, al gearriveerd is. Niemand weet wat er gaat gebeuren, we staan wat te staan, ik voel me tamelijk overbodig.

Er gaat een deur open en een stoet van acht heren, vooraf gegaan door Dr. v. d. Bergh, de 'medies coördinator' van de kliniek, loopt door de wachtkamer langs ons heen een andere deur in. De laatste van de acht ziet er wat anders uit, hij heeft een opengeslagen boord en een tas met gereedschap in de hand. Een timmerman?

Wat gebeurt er in godsnaam? Iemand zegt dat ze de behandelkamers gaan verzegelen, wat dat dan ook mag betekenen.

Hillie loopt, onder dekking van de videoapparatuur (altijd handig, het ziet er zo echt uit en iedereen heeft ontzag voor een camera), ook de deur in waar de stoet door verdween. Ik durf niet zo goed, loop wat aarzelend die kant op. Een onbekende jongen (die naar later bleek er ook niets te maken had) houdt me tegen. 'Hier mag je niet door'. Waarom weet hij niet. Dat stimuleert tot doorlopen. Ik kom in een lange gang met deuren, zie in een kamer een aantal bedden staan, gedeeltelijk bezet. Een verpleegster komt naar me toe: 'Hier kan je niet komen, hier liggen de patiënten.' Ik word nu goed zenuwachtig, want je weet niet hoe ziek de 'patiënten' zijn en zo'n ziekenhuissfeer wekt altijd ontzag. Na wat gedrentel loop ik maar weer terug naar de wachtkamer. Daar zijn nog meer vrouwen aangekomen, gezamenlijk gaan we de deur weer door. Een andere verpleegster is wat spraakzamer, vertelt dat ze de behandelkamers aan het verzegelen zijn. Waar zijn dan de behandelkamers? 'Nou, verderop in de gang waar ze nu zijn, is een behandelkamer. Hier waar wij nu staan is er een en aan het eind van de gang, om de hoek is er nog één.'

Drie behandelkamers dus. Ik kijk de kamer in waar we voor staan. Tamelijk groot, vierkant, een raam bovenin. Aan de ene kant een gootsteen en aanrecht, een behandelstoel met van die klemmen waar je met gespreide benen in ligt, een kast en nog een deur. Zeil op de grond. Weinig te zien dus.

We zien de optocht de gang in komen, weer al die heren op een rijtje. We kijken elkaar aan. Wat kunnen we doen? Er vóór gaan staan? Het vervelende is dat we niet goed weten wat ze gaan doen, zouden ze de deur op slot doen of zo?

De stoet komt dichterbij, er lopen ook wat journalisten bij, flitslichtjes van een fotograaf.

We staan met z'n vijven in de deuropening van de behandelkamer. De voorste man, naar later blijkt de heer Andreae, de officier van justitie, vraagt beleefd, 'mag ik er door, dames?' Ik voel het hart van Jantien, die achter me staat in m'n rug kloppen. Bibberig zegt iemand 'eh, nee.' De man kijkt ons verbluft aan en loopt weg, gevolgd door de rest van de stoet. Even verbluft kijken we ze na; dat het zo eenvoudig zou zijn, hadden we niet gedacht.

Bij de volgende behandelkamer - om de hoek, we kunnen het niet zien - ontstaat groot tumult, geroep, geschuifel. Een paar jongens, die we niet kennen, hebben onze gedachte overgenomen, en proberen nu ook het zaakje tegen te houden. Ze worden met geweld opzij geduwd door de andere heren, die agenten in burger blijken te zijn. Marie José krijgt een briljante inval: 'als we nu in de kamer gaan zitten dan moeten ze ons er eerst uit halen voordat ze de kamer dicht kunnen doen!'

We lopen de kamer in, we zijn met een stuk of tien. Verloren staan we wat te staan. 'Laten we maar op de grond gaan zitten.' We gaan zitten. Er komt een mevrouw bij zitten van de schoonmaakdienst, ze installeert zich op de behandelstoel. Een aantal verpleegsters loopt wat heen en weer, ze weten niet goed wat ze met ons aan moeten. Dat weten we zelf ook niet. Ik voel me nogal belachelijk, we zitten daar zo vreemd op de grond en ik heb geen idee of het ergens goed voor is. Misschien kan het de politie helemaal niet schelen dat we daar zitten en hebben ze die kamer helemaal niet nodig?

We zien het bekende pak van de officier van justitie weer verschijnen in de deuropening. Hij verdwijnt weer. Ook de andere mannen kijken naar binnen. In de gang is het een druk heen en weer geloop (arme patiënten!). Een meneer komt er bij zitten en stelt wat vragen. Ik denk onmiddellijk dat hij van de politie is, maar hij blijkt van een haarlemse krant te zijn.

Iemand zet de radio aan. De nieuwsberichten van tien uur. Tot onze verbazing horen we de betrouwbare stem van de nieuwslezer van het ANP zeggen dat 'hedenavond door aktievoerende vrouwen de Bloemenhove-kliniek in Heemstede bezet is'. Hoe komt die man er bij? Bezet? Dat zijn wij!

Op dat moment dringt het tot ons door dat we waarschijnlijk iets heel slims gedaan hebben, kennelijk heeft onze zit-aktie sukses. We beginnen allemaal te giechelen van opluchting en trots. Het begint vol te lopen in 'onze' behandelkamer, er komen steeds meer vrouwen, gealarmeerd door de radio. Een journaliste komt binnen met een tas vol proviand, ze haalt een grote fles jenever te voorschijn. Het begint nu op een echte bezetting te lijken...

Mevr. Goudsmit, voorzitter van het bestuur van de stichting van Bloemenhove, komt vertellen dat het allemaal goed gaat. De heer Andreae is net weggereden om overleg te plegen met Den Haag (van Agt?) over wat hij moet doen.

Hij komt straks weer terug.

In onze behandelkamer wordt het steeds gezelliger. We zijn nu met een stuk of zestig vrouwen. Iemand heeft ook al een spandoek meegebracht met 'wij vrouwen eisen' erop.

Met z' n drieën, met de videokamera erbij om het vast te leggen, lopen we stiekem naar de andere behandelkamers om de verzegeling te verbreken. Een van de personeelsleden wijst de weg. 'Verzegelen' betekent dat er een grote pin in de deurpost is geslagen, en een pin in de deur. Daartussen zit een stukje touw geknoopt met een loodje er aan waarop staat 'politie Heemstede'. Met een nagelschaartje knippen we de touwtjes door. Het is een simpele handeling, maar best wel plechtig. Dit is tenslotte echt strafbaar.

Tegen half twee's nachts wordt bekend dat Andreae een perskonferentie geeft. Alleen voor journalisten. We dringen met de verzamelde menigte mee naar binnen. Andreae zit met een paar heren achter een tafel. Ik wil op een stoel gaan zitten maar word er bijna afgeslagen door een van de heren. Toch wel enige agressie dus. Ik pak snel een stukje van de videoapparatuur van Hillie om er vooral journalistiek uit te zien. Marie José tovert een vodge papier en een pen te voorschijn en begint te schrijven. De spanning is te snijden.

Andreae begint traag en omslachtig te praten. Uiteindelijk deelt hij mee dat hij op dit moment de gerechtelijke aktie niet zal voortzetten, 'wegens de gepleegde obstruktie. Mede met het oog op de aanwezige patiënten.' (daar hadden ze wel eens eerder aan mogen denken!).

Ik kan een vreugdekreet met moeite onderdrukken. Begin hoe langer hoe meer te grijnzen, langzaam komt een giechel omhoog. Hillie staat ook te schudden van het ingehouden lachen achter de videokamera.

Op de vraag of er nu wel of geen beslag ligt, nu de verzegeling is verbroken en één kamer helemaal niet verzegeld is, zegt hij dat 'het beslag de jure en de facto opgeheven is.' Er ligt dus geen beslag meer.

'Wat gaat u nu doen?' Daar zal hij zich over gaan beraden. 'Met wie?' Daar laat hij zich niet over uit...

De perskonferentie is afgelopen.

We feliciteren elkaar. Luid schreeuwend rennen we de behandelkamer in om te vertellen dat de aktie volledig geslaagd is.

Zelden hebben we zo snel, met zo weinig voorbereiding en met een handje vol vrouwen, zo'n mooi resultaat behaald!

Natuurlijk kunnen we niet vermoeden dat deze aktie de komende twee weken nog verschillende malen herhaald moest worden.

Trots rijden we naar huis, filosoferend over vrouwen-reddingsbrigades met blauw zwaailicht op de auto:

wordt uw behandelkamer verzegeld?
gauw de reddingsbrigade gebeld;
onverslaanbaar en kordaat
staat zij dag en nacht paraat!

Elke dag goed poetsen

Toen oma de waterleiding voor de derde keer gerepareerd had, raapte ze haar gereedschap bij elkaar en stuurde opa van de gootsteen weg, die daar net weer alle kopjes had laten vallen. Ze begon bij de kraan een klein apparaatje te bevestigen, dat binnenkort een sensationele ontwikkeling in het huishouden van iedere vrouw zou betekenen.

Oma had er drie jaar aan geknutseld op het kleine zolderkamertje boven, waar het vol hing met tekeningen, ontwerpen, vreemde toestelletjes en potten. Niemand mocht er komen behalve haar enige kleindochtertje, met wie ze daarboven soms urenlange gesprekken voerde, af en toe onderbroken door een schaterend gelach of een knetterend gevloek.

Oma had dat kamertje tot verboden terrein gemaakt toen vijf van de tien kinderen de deur uit waren; na een paar jaar had ze de rest er ook uitgewerkt en stortte ze zich in allerlei studies, ontwikkelde vreemde machines en op haar tachtigste kwam ze op het idee van het kleine apparaatje, dat ze nu dus aan de kraan ging bevestigen.

Een minuskuul buisje prikte ze door de leiding en met een klein knopje regelde ze de toevoer van druppeltjes vloeistof, die in het apparaatje werden aangemaakt. Met twee schroefjes maakte ze het dekseltje vast en ze plaatste er een metertje op, waarin een klein naaldje heen en weer bewoog.

Ze draaide de kraan open en controleerde het geheel. Ze bromde tevreden en duwde opa opzij die achter haar stond en nieuwsgierig over haar schouder gluurde. 'Da's goed voor je tanden, jongen', zei ze. 'Elke dag goed poetsen aan deze kraan en ze blijven tot je dood in je mond.' 'Nou, nou', zei opa.

Vanaf die dag sloeg oma opa nauwlettend gade maar ze merkte niet veel veranderingen op. En toen op een ochtend rolde opa een sjekkie. Terwijl hij een plukje tabak pakte viel zijn pink eraf en rolde over de tafel tegen een theekopje aan.

'Verrek', zei oma 'dat was niet de bedoeling.'

Ze liet opa verbijsterd achter en trok zich terug in haar kamertje waar ze drie dagen bleef zitten, terwijl je haar berekeningen hoorde mompelen. Toen kwam ze weer tevoorschijn, wachtte tot opa een ommetje maakte en ging met een schroevendraaiertje naar de keuken, waar ze enige veranderingen in het apparaatje aanbracht.

Daarna ging het leven weer zijn gewone gang behalve dat opa zijn sjekkies wat moeilijker en angstiger draaide. Oma zat veel boven in lange gesprekken met haar kleindochtertje.

Op een dag liep opa met een zeer ontsteld gezicht zenuwachtig door het huis.

'Zeg, ga eens een keertje zitten' riep oma.

Opa werd vuurrood en mompelde dat hij iets kwijt was.

Oma spitste haar oren en ging wat rechterop zitten.

'Je kammetje zeker?'

'Nee, nee.' Hij wees wat onduidelijk naar zijn broek.

'Ja zeg, ik ga toch niet de knopen aan je gulp naaien, dat heb je zelf geleerd!'

'Nee, nee, geen knopen, mijn dingetjes weet je wel, die is weg.'

'Ach god jongen wat naar nou, maar dat is toch niet het ergste wat kan gebeuren; ik zit toch ook zonder.'

Maar die avond werd er op zolder veel lawaai gehoord van oma en kleindochter. Gelach, gejuich en een stampend geluid alsof er een rondedans werd uitgevoerd.

De methode van de turkse vrouwen

Pokdalig, door de pokken geschonden. Begrippen die ons weinig of niets meer zeggen, maar die de gevolgen zijn van een vreselijke ziekte waaraan vroeger velen stierven. Degenen die het twijfelachtige geluk hadden deze infectie te doorstaan moesten het leven verder door met een huid die afschuwelijk was om te zien.

In de zeventiende eeuw kwamen in Europa regelmatig gevallen van pokken voor, en de epidemie die van 1666 tot 1675 in Engeland woedde maakte daar vele slachtoffers. Het is dan ook geen wonder dat er allerwege gezocht werd naar middelen tegen deze gevreesde ziekte. Tenslotte werd dit pogen met succes bekroond, en de Wereld Gezondheids Organisatie WHO verwacht nu eind 1979 officieel te kunnen verklaren dat de wereld vrij is van pokken.

De strijd heeft lang geduurd, en de nu bijna overwonnen vijand is taai. In een laatste stuiptrekking maakt hij zijn slachtoffers nog waar dit maar mogelijk is; vorig jaar overleed in Birmingham een laborante die werkte in één van de tien laboratoria ter wereld waar men toestemming heeft om met het gevaarlijke, uiterst besmettelijke pokkenvirus te werken. Want zolang sommige landen vaccinatie tegen pokken verplicht stellen, moet er vaccin gemaakt worden...

Een grote rol in de strijd tegen de pokken speelde Lady Mary Wortley Montagu. Mary, die in 1689 in Engeland werd geboren, was pienter en ondernemend. Negentien was ze toen ze wegliep met een zekere meneer Wortley Montagu. Ze trok met hem naar Turkije, waar hij ambassadeur werd, maar het enge diplomatenkringetje was de ondernemende Mary veel te saai en te bekrompen. Dikwijls trok ze er in vermomming op uit, om wijken van het toenmalige Constantinopel te gaan verkennen waar, zoals iemand het lichtelijk afkeurend uitdrukte, 'dames van standing zelden of nooit werden gezien'. Escapades die zeker niet zonder gevaar waren, want in Turkije was de vrouw niet veel in tel, en het was zeer ongewoon dat zij zich alleen op straat bevond. Sommige sultans hadden er een speciaal genoeg in om hen het leven nog moeilijker te maken dan het al was; vooral Osman III, die omstreeks die tijd in Constantinopel de scepter voerde had het op de vrouw gemunt. Hij beval zelfs dat er op de dagen dat hijzelf de stad in wilde gaan geen vrouw op straat mocht komen, zodat drie dagen per week alleen mannen de straten van de stad bevolkten! Maar Mary was niet zo gauw bang, en haar vriendinnen in Engeland lazen ademloos de brieven waarin ze uitgebreid verslag doet van al het wonderlijks dat ze op haar avontuurlijke tochten te zien krijgt. En dan, de eerste april van het jaar 1717, komt de brief die zulke grote gevolgen zal hebben. Ze schrijft haar vriendin Sarah: 'Nu ga ik je vertellen over iets wat je vast dolgraag zelf wel eens mee zou willen maken. Weet je dat de pokken, die ook in ons land zo dikwijls voorkomen en die niet zelden dodelijk zijn, hier heel onschuldig verlopen? Er zijn hier oude vrouwen die er een heel merkwaardig beroep op na houden; ze verdienen hun brood met wat ze het 'enten' van mensen, en vooral van kinderen plegen te noemen. In de maand september, als de grootste hitte voorbij is, sturen ze briefjes rond om te vragen of er iemand in het gezin is die tegen de pokken geënt wil worden. Als er vijftien of zestien gegadigden zijn wordt er een party georganiseerd waarop één van deze vrouwen rondgaat met een notedop, gevuld met de inhoud van de allerbeste pokken. Ze vraagt beleefd 'in welke ader u het gehad had willen hebben'. Dan rist ze met een dikke naald het uitverkoren bloedvat open ('doet niet meer pijn dan een gewoon krasje', zegt Mary geruststellend), en brengt zoveel smetstof in de ader als er op de kop van haar naald kan. Tenslotte dekt ze het wondje af met een hol stukje schaal. Dit doet ze op vijf verschillende plaatsen. De jongeren vermaken zich de rest van de dag uitstekend, en spelen gezellig met elkaar. Na acht dagen komt de koorts opzetten en moeten ze enkele dagen in bed blijven. Van de twintig à dertig pokken die in het gezicht verschijnen blijft geen spoor van lidteken achter, en deze kinderen schijnen daarna de pokken niet meer, of maar heel licht te krijgen. Ik ben vaderlandslievend genoeg om deze prachtige uitvinding ook graag in Engeland ingevoerd te willen zien. Ik zou dan ook beslist de doktoren er over schrijven als ik er maar één kende die fatsoenlijk genoeg is om terwille van de mensheid zo'n belangrijke bron van inkomsten op te geven'...

Aldus Mary, en inderdaad stak er, toen de inhoud van haar brief bekend werd een ware storm op, veel erger nog dan ze al had voorzien. Binnen de kortste keren had ze de hele mediese wetenschap tegen zich. De artsen verklaarden dat ze niets met haar gevaarlijke turkse methoden

te maken wilden hebben, en voorspelde de vreselijkste gevolgen als men er hier in Engeland ook toe over zou gaan. Ook de geestelijkheid toonde zich diep geschokt, niet zozeer op mediese als wel op religieuze gronden. 'Een mens mag het recht, dat de Voorzienigheid toebehoort, niet in eigen hand nemen. De beslissing wie pokken zal krijgen en wie niet, mag niet aan u zijn', vermaanden de priesters.

Natuurlijk ging ook de pers zich ermee bemoeien. Felle artikelen in de kranten waarin de 'gewetenloze' vrouw werd verweten dat ze het leven van haar eigen kinderen in de waagschaal stelde.

Gelukkig beschikte Mary over evenveel doorzettingsvermogen als intelligentie. Ze liet haar enig zesjarig zoontje inenten, en met de goede resultaten van deze behandeling als doorslaggevend bewijs lukte het haar om een machtige bondgenote te vinden in haar strijd tegen de pokken: de prinses van Wales gaf als eerste in Engeland opdracht om haar kinderen te enten.

Nog steeds waren de artsen niet overtuigd, maar ze konden zich er nu niet langer zonder meer van afmaken. Uit de Londense Newgate gevangenis werden zes misdadigers uitgekozen om de behandeling te ondergaan, met de belofte dat ze, als ze het overleefden, hun straf kwijtgescholden zouden krijgen. Toen ook dit experiment gunstig verliep werd het ook in Engeland al snel gebruikelijk om zich tegen pokken te laten enten.

Jammer dat Mary, die zo tegen onwil en domheid heeft moeten vechten, niet kon lezen hoe de geschiedschrijvers later over haar zouden oordelen. 'Zoals algemeen bekend, is het voor een groot deel aan Lady Mary Wortley Montagu te danken dat de turkse methode om de mens tegen pokken te beschermen in Engeland, en later ook elders werd ingevoerd. Prakties van aard als ze was, had ze de moed om haar enige zoon te laten enten. Stierf vroeger één van elke vijf of zes lijdens aan pokken, later, toen de methode nog verbeterd was, had de ziekte voor nog maar een op de honderd patiënten een dodelijke afloop'.

Lovende woorden van iemand die mogelijk bedacht heeft dat hij het mede aan de koppigheid van deze 'gewetenloze' vrouw te danken had dat hij niet als een pokdalige door het leven hoefde te gaan...

Reklame

Met drie vrouwen gingen we een garagebedrijf beginnen.

Alle drie hadden wij onze diploma's ook voor reparaties.

Maar klanten kregen we niet, we merkten dat de mannen ons niet vertrouwden, zij vonden dit geen werk voor vrouwen. Daarom dachten wij, daar moeten we wat aan gaan doen. Dagen hebben we er aan lopen denken hoe we reclame moesten maken voor ons bedrijf, maar we kwamen er niet uit.

Ten einde raad zijn we naar een reclameburo gegaan, die zagen er wel wat in. We moesten in onze bikini aan de auto sleutelen en zo op de foto, de man garandeerde ons groot succes.

Daar bedankten wij voor, want wij zijn geen koopwaar, maar vakmensen, je zet toch ook geen man in z'n zwembroek achter een draaibank.

Dus we hebben nu zelf maar wat bedacht door iedere tiende auto gratis te repareren, dit een maand lang. Dit hebben wij in verschillende kranten laten plaatsen en ja hoor, het lukte.

Binnen een maand moesten we weer een advertentie plaatsen, maar nu voor het aantrekken van een nieuwe kracht.

Zo hebben wij twee dingen bewezen, dat de autohandel niet alleen voor mannen is en dat de vrouw niet perse een seksobjekt hoeft te zijn.

Ik liet mij niet gebruiken

Er stonden veel wasserijen langs de Vecht
Nou dacht ik bij die ene heb ik het vast niet slecht.
Dus ik er heen op mijn oude fiets
want dacht ik dat lijkt me wel iets.
Een pracht van een woonhuis stond er naast
ik belde toch een beetje zenuwachtig aan,
ik had wat haast.
Er waren zo veel werkelozen in onze streek,
een baantje in die tijd was wel iets, dat mij leek.
Toen ik dan had aangebeld deed de dienstbode open
en vroeg of ik met haar mee wilde lopen.
Zij bracht mij naar het kantoor van de baas,
O wee, daar zaten nog veel meer sollicitanten helaas.
De baas met van die pientere gespleten ogen
zei: denk erom bij mij wordt er niets voorgelogen.
Nee baas, ja baas zeiden de vrouwen
bij alles wat de baas vroeg.
O mijn hemel dacht ik, want ik was er een
die mij in die tijd al als een echte rebel gedroeg.
Dat juist ik zou worden aangenomen verwachtte ik niet
omdat mijn brutaliteit zo men zei
wat te wensen overliet.
Alle vrouwen werden weggestuurd
en ik werd zonder dat hij mij iets vroeg ingehuurd.
Kom mee schat, zei hij op wat kleverige toon,
zo dus jij bent Mien,
dan zal ik meteen de fabriek en het kantoor laten zien.
Hij liep voor mij uit en vertelde over zijn vrouw
en over zijn zorgen,
wij zullen het wel rooien hè Mien, tot morgen.
Op die maandagmorgen was ik vroeg present
de baas stond al aan de poort,
het was wel een enge vent.
Zo Mien, jij weet je plichten dat mag ik wel
kom meid, het is koud, kom snel.
Hij deed zijn arm vertrouwelijk om mijn nek,
daar hield ik niet van, nee baas zei ik niet zo gek.
Nou meid je bent erg christelijk en preuts opgevoed
je moet van een baas wat kunnen velen,
dan heb je het bij mij heel goed.
Ik werkte hard want dat was mij wel geleerd
ik keek goed uit en deed niets verkeerd.
De baas liep langs de vrouwen,
tikte ze in 't voorbijgaan voor de kont,
nee ik had het gauw gezien,
hier was de toestand niet gezond.
Ik dacht in die tijd al: blijf van mijn lijf
al is je piemel nog zo stijf.
Bah, het was een viezerik van een vent
en dat was ik van huis uit niet gewend.
Toen hij door had dat ik daar niet van was gediend,

moest er, zei hij, maar minder worden verdiend.
Hij had juist een auto gekocht, een pracht van een ding
maar ik loonsverlaging, hij een auto van mijn ping?
Die avond heb ik er twee wielen afgedraaid,
met een vriend,
want die waren van mij, die had ik verdiend.
Ik heb het hem de volgende dag zelf verteld,
hij luisterde met klapperende oren.
Brutaal kreng schreeuwde hij,
daar zul je meer van horen.
Nou, bel de politie, dan gaan we meteen,
slijmde ik, die wielen zijn van mij, ga heen.
Opgedonderd jij, schreeuwde hij
ik wil je hier niet meer zien.
Nou riep ik, dan ga ik maar, de groeten van Mien.
Die avond werd er gebeld, het was een uur of negen.
Ik deed open, ja hoor de baas, maar nu wat verlegen.
Wat is er van je dienst vroeg ik, tob je met je geweten.
Mien zei hij, je deed je werk zo goed,
ik wil de hele zaak vergeten.
O ja, wat kan ik verdienen? Twee gulden meer?
Nou zeg het vlug!
Goed! En voor die wielen betaal ik tien gulden terug.
Goed ik kom, maar je blijft van mijn lijf
en ik heb me in de bond versterkt.
Zo heb ik gewonnen
en ik heb bij die baas nog jaren gewerkt.

Ruw pleisterwerk

Tussen bakken met specie door, verblikken, kwasten in terpentijn, een omgevallen keukentrap, stukken glaswoldeken, opgestapelde tegels en een transistor, waaruit juist op verdrietige toon: 'House for sale, it was yours and it was mine' klinkt, zoek ik, balancerend met een dienblad, mijn weg naar het gedeelte van de voormalige stal dat bezig is de nieuwe keuken te worden, waar Paul, bijgestaan door twee vrienden, de zaterdag benut om de vloer te betegelen.

Zelfs toen er aan het eind van de tweede wereldoorlog broden uit de lucht vielen, kan er niet geestdriftiger gereageerd zijn dan nu op mij met mijn dampende koffie. Ik krijg zelfs een tik op mijn billen, waarvan de afdruk in specie op de rok, die ik droeg, nog altijd zichtbaar is. Begerig slurpen ze de hete koffie op. En rollen sjekkies. Eigenlijk hebben ze al honger, bekennen ze. Hoe laat we eten. Ik beloof mijn best te doen zo gauw mogelijk dampende pannen op tafel te brengen. Met de lege kopjes haast ik me over de obstakels heen terug naar de bestaande keuken, waarvan de dagen geteld zijn.

Even later sta ik groene paprika's in reepjes en champignons in plakjes te snijden. Omdat ik de twee hulpvaardige vrienden ervan verdenk; dat ze een zaterdag tegels zetten beschouwen als een avontuurlijke afwisseling in hun ordentelijk bestaan - lekker vrijblijvend, want 's-avonds zullen ze beide thuiskomen in hun smetteloze, moderne woningen, opgewacht door toegewijde vrouwen zonder specievlekken op hun rok - heb ik besloten ze dan ook maar een van de gemiddelde bloemkool-met-saus-maaltijd afwijkend menu voor te zetten, waarvan chili con carne de hoofdmoot vormt (veel uien, cayennepeper en rode wijn) om hun illusie van avontuur nog wat te versterken.

Van uien snijden word ik toch zo verdrietig. Ineens benijd ik de drie mannen, omdat zij in elkaars gezelschap werken en ik hier alleen - omdat hun tegelvloertje tot in lengte van dagen zal blijven liggen, terwijl het voedsel, dat ik zo zorgvuldig bereid, morgen al weer via de riolering afgevoerd wordt - en omdat zij hun tranen kunnen sparen bij hun werk, zelfs regelmatig in daverend lachen uitbarsten (ze schijnen elkaar de leukste anekdotes te vertellen, bij voorkeur als ik er niet bij ben). Ik open een raam en laat de wind - hij voert een geur van mest met zich mee - over mijn rood aangelopen ogen strijken. Achter in de tuin roeren de kinderen met stokken in de modder en proberen met de punt letters te schrijven op de witgekalkte muur van de schuur. 'Laat dat,' roep ik, maar mijn stem wordt meegenomen door diezelfde wind.

Ondanks hun tijdens de koffie al aangekondigde honger moet ik tot drie maal toe de hindernissen in de stal trotserend de mannen verzoeken aan tafel te komen. Ineens komen ze dan allemaal tegelijk binnenvallen: twee kinderen met modderschoenen, drie mannen met specie aan hun klompen; de keukenvloer vertoont een mengsel van sporen.

Na de eerste happen komen de complimentjes los. 'Heerlijk,' meent de ene vriend. 'Heel apart,' de andere. Paul vult hen tevreden aan: 'Ja, je kunt zeggen wat je wilt, maar lekker koken kán ze.'

Waarbij hij over mijn haar strijkt. Het eind van de maaltijd gaat in rook op - onderuit gezakt in hun stoel, sigaret tussen de lippen, schatten ze hoeveel tijd ze nog nodig hebben voor de rest van de vloer. 't Moet klaar vanavond,' roept tenslotte een van hen stoer, opspringend van zijn stoel, waarna ze weer naar hun werkterrein vertrekken, de peuken smeulend in de asbak achterlatend. Met mijn hoofd in m'n handen staar ik naar de kinderen, die bezig zijn hun yoghurt naar binnen te lepelen. De nog te verrichten werkzaamheden passeren in mijn gedachten de revue: kinderen in bad en naar bed, afwassen, opruimen, vloer vegen en dweilen, modderkleren uitspoelen.

Dwangmatige handelingen, zinloos, morgenavond om deze tijd zal de situatie precies zoals nu zijn. Als het waar is, dat er een God bestaat, dan moet hij wel een intense vrouwenhater zijn.

Nauwelijks zit ik op een keukenstoel uit te blazen of ik hoor op dringende toon mijn naam roepen. Even denk ik: net doen alsof je er niet bent, maar mijn lichaam is al bezig zich op te richten. Werktuiglijk loop ik naar de plaats waar mijn aanwezigheid noodzakelijk schijnt te zijn. Daar staan de drie tegelzetters het resultaat van hun inspanningen tevreden op de nemen: een vloer van steenrode plavuizen, waar voorlopig niet op gelopen mag worden. 'En, wat vind je van je keukentje?' vraagt Paul. (Hier is in één dag door hen de basis gelegd voor jarenlang zwoegen van

mijn kant - nog meer chili, nog heter - hoeveel uren zal ik op deze vloer doorbrengen, me haastend van de ene pan naar de andere, hoeveel zullen er aanbranden).

Met een klein stemmetje maak ik hen mijn complimenten.

'Een beetje enthousiaster mag ook wel,' zegt Paul. 'Sorry, ik ben een beetje moe,' zeg ik. 'Onzin,' wuift hij mijn zelfverdediging weg.' Als wij dat nou zeiden. Vooruit jongens, een pilsje hebben we wel verdiend.' In een wolk van tevredenheid zitten ze even later met een koel glas in de hand rond de keukentafel, terwijl ik een stuk kaas in blokjes snijd.

Symptomaties voor mannen, die zelf geheel of gedeeltelijk de verbouwing van een in vervallen staat gekochte woning ter hand nemen, is een soort bewustzijnsvernauwing, die ze belet nog belangstelling te hebben voor zaken, die niet direkt met baksteen en specie te maken hebben. Dit is me opgevallen bij verschillende vrienden, die ons voorgingen bij het kopen en opknappen van een oud huis. En nu bij Paul. In plaats van z'n vrienden, die nu toch een vermoeide indruk maken en waarschijnlijk wel behoefte hebben hun zinnen wat te verzetten, aangenaam bezig te houden, gaat hij nog eens uitgebreid na welke handelingen nog verricht moeten worden.

Weliswaar neemt de aannemer ook een deel hiervan voor zijn rekening, maar alleen voor zover onze rekening dat toelaat. En omdat de kosten alleen maar tegenvallen, brengt Paul ons nu op de hoogte van z'n plan om ook het stucwerk zelf te doen. De vrienden kijken bedenkelijk. Voor een leek is zoiets een moeilijk karwei, menen ze.

Hier ligt mijn kans, denk ik in een flits. 'Laat mij 't maar doen,' zeg ik. Even kijken ze me bevreemd aan, dan hervat Paul: 'Nee, zonder gekheid, een stucadoor is me veel te duur.' 'Ik meen het,' zeg ik nadrukkelijk, 'laat mij de muren maar stucadooren.'

In hun ogen zie ik een blik, die ik nog van heel vroeger ken – zo werd ik door mijn ouders aangekeken, wanneer ik mij in hun gesprek mengde met een vraag, die ze in verlegenheid bracht. Een van de vrienden begint te grinniken. Paul zegt geïrriteerd: 'Pak jij nou nog maar wat pilsjes.' Maar zo laat ik me niet afschepen. 'Jullie nemen mij niet eens au serieux,' roep ik, 'ik verzeker jullie, dat ik die muren netjes van een pleisterlaag kan voorzien.' 'Dat is geen werk voor een vrouw,' wordt er gezegd. En: 'Daar is 't veel te zwaar voor.' 'Je hebt genoeg te doen,' zegt Paul, 'laat dit nou maar aan mij over.' 'Ik zie mijn vrouw al,' glimlacht er een.

Dus koop ik wanneer Paul naar zijn werk is en de kinderen naar school zijn een doe-het-zelfboek, dat me de nodige informatie over pleisterwerk verschaft. Daarna bestel ik met de vermelding van de hoeveelheid muuropervlak de ingrediënten bij de bouwmaterialenhandel, die er geen gras over laten groeien, want een dag later stortten ze door een open venster in een leeg vertrek een berg zand, die de vloer volledig beslaat. Ik deins wel even terug. Dit is de zandgeworden straf voor mijn zelfoverschatting. Hoe moeten mijn twee handen deze massa in de vorm van een gladde pleisterlaag ooit op de muur krijgen?

Een beetje zenuwachtig grijp ik naar het boek en lees nog eens nauwgezet de werkomschrijving: 'Meng zorgvuldig het cement door het zand, giet er telkens kleine beetjes water in, roer tot u een glad mengsel hebt verkregen. Gooi dit losjes tegen de muur en strijk het provisories glad. Met de andere hand houdt u de spaan als raapbord eronder om afvallend cement op te vangen. Maak de cementlaag vervolgens met de spaan d.m.v. draaiende bewegingen vlak.'

Een spaan ontbreekt me dus nog. Ik haast me naar een gereedschappenwinkel die ik niet alleen verlaat met een spaan, maar ook met een plamuurmes voor de hoeken en randen.

's Avonds ontstaat er een hevig tumult in huis. Paul heeft de berg ontdekt. Wat moet dat voorstellen? Ik leg hem uit, dat zand een onmisbaar bestanddeel is van pleisterwerk. Hoe ik het in mijn hoofd haal om zomaar... Ik had hem toch verteld, dat ik het stucwerk voor mijn rekening zou nemen? Belachelijk, geen sprake van. Daarna een verbitterd zwijgen. In bed met de ruggen naar elkaar gekeerd ingeslapen.

De volgende morgen trek ik, nadat iedereen vertrokken is, oude plunje aan en vraag de twee bouwvakkers, die elders in huis nog bezig zijn, om een ijzeren bak, waarin de specie gemengd kan worden. Bijna met tegenzin geven ze me een ronde bak, waarin nog resten hard geworden specie zitten, die ik er zo goed mogelijk uit hak. Wat later sta ik, met de gebruiksaanwijzing in de hand, te roeren, of liever: ik schep het cement door het zand, terwijl ik beetjes water toevoeg. Wat

nu. Op het plaatje staat een opgewekt grijnzende man afgebeeld, die met zijn spaan cirkelende bewegingen staat te maken op een grijs vlak. Zoals voorgeschreven gooi ik tegen de muur wat specie, die, de wetten van de zwaartekracht indachtig, even hard weer naar beneden valt. Zo moet het dus niet. Ik moet het op een andere manier proberen. Ik laad wat specie op de spaan en druk die met kracht tegen de muur. En zowaar, het houdt. Wel is 't een vreemd gezicht, zo'n verdwaalde plek op de muur, een vlek op de bakstenen.

Misschien moet ik toch systematiser te werk gaan. Nu begin ik onderaan en werk langzaam naar boven toe, totdat er, als een strook behang, een baan specie op de muur getrokken is, vanaf de vloer tot het plafond. Van een afstandje bekijk ik mijn werk. Het is ongelooflijk, het lukt. Dank zij mij verdwijnen de rommelige bakstenen onder een keurige effen laag. Ik ben het, die deze ingrijpende verandering teweeg brengt. Zingend pleister ik verder tot de bak leeg is. Wanneer de kinderen uit school komen dek ik zeer voldaan de tafel.

's Middags meng ik opnieuw een bak vol. Een oude transistor zet ik op Hilversum III. Misschien aangetrokken door de muziek komen de bouwlui een kijkje nemen. Terwijl ik hun ogen in mijn rug voel priemen, pleister ik met een pokerface door, precies zoals zij zelf doen, wanneer ze door mij bij hun werk gadeslagen worden. Zo staan ze enige tijd zwijgend te kijken. Dan zegt er een: 'U moet bovenaan beginnen.' Hij pakt de spaan uit mijn handen, doet er een dot specie op en bepleistert, van boven naar beneden gaand, handig een stukje muur. Vervolgens overhandigt hij mij de spaan weer en vertrekken ze samen, even onopvallend als ze binnenkwamen. Ik probeer het volgens zijn methode, maar de specie valt met klonten van de muur, dus volg ik maar weer mijn eigen werkwijze (de vrouwelijke variant), het resultaat is hetzelfde.

'Wat heb je in godsnaam gedaan,' schreeuwt Paul na thuiskomst. 'Hoezo?', vraag ik. Hoezo? Hoezo? Wat ik met die muur heb uitgehaald. Beschuldigend kijkt hij me aan, alsof ik hem steen voor steen afgebroken heb. 'Ik heb hem gewoon gepleisterd,' antwoord ik. 'Kom jij eens mee,' zegt hij dreigend, me in mijn nek beetpakkend. 'Noem je dat pleisteren,' kermt hij. Samen bekijken we de muur. 'O, o, hoe moeten we dat ooit nog goed krijgen, het is al hard aan het worden.' 'Wat mankeert er dan aan?' vraag ik verbaasd en op mijn tenen getrapt. 'Dit,' zegt hij, een oneffenheid aanwijzend, 'en dit, en ga zo maar door.' 'Maar dat is juist de bedoeling,' roep ik uit, 'het is ruw pleisterwerk, dat vind ik veel mooier dan zo'n gladde muur.' Gekweld roept Paul: 'Ze begrijpt het niet eens!' Waarop hij driftig het vertrek verlaat, de deur achter zich dicht smijgend. Ik staar naar de vrucht van mijn inspanningen en voel me volledig miskend.

's Avonds komt een der dorpsbewoners langs om eens te kijken hoe het met de bouw staat. Paul troont hem mee naar zijn tegelvloer. Zachtjes volg ik hen. De man is een en al lof. Ze lopen wat rond. Ineens hoor ik zeggen: 'Dat is ook mooi, zeg, heb je dat laten doen?' 'Nee,' mompelt Paul. 'Dat is nog eens wat anders dan een behangetje,' zegt de man, 'en 't past precies bij de sfeer van dit huis.' Even is het stil, dan volgt de vraag: 'Heb je dat vandaag gedaan, 't is nog vochtig.' 'Nee,' antwoordt Paul, 'ja, eigenlijk heeft mijn vrouw het gedaan.' 'Je vrouw? Nou, nou, daar heb ik respect voor. Ja, die jonge vrouwen staan voor niets...' Ongemerkt glijp ik naar de keuken. Ik kan het niet helpen, maar ik kan het opwellende gevoel van triomf niet onderdrukken. Blijkbaar heeft Paul de man het huis uit weten te loodsen, zonder dat hij mij zijn complimenten heeft kunnen maken, want even later komt hij alleen binnen. De rest van de avond verschanst hij zich achter een boek.

Het is nu een week geleden dat we het gerestaureerde gedeelte van het huis betrokken. Om ons heen straalt alles de bekoring van het nieuwe uit: de plavuizen, het pas geschilderde hout werk, de door mij (jawel) helder wit gepleisterde muren.

Gisteravond gaven we een inwijdingsfeest je voor vrienden. Terwijl ik iedereen van koffie voorzag, ving Paul de arriverende gasten op, die na binnenkomst meestal meteen losbarstten in loftuitingen over de metamorfose van het huis. Met welbehagen gaf Paul antwoord op hun vragen over de verbouwing. 'En de muren?' hoorde ik vragen. 'Die hebben we zelf gepleisterd,' antwoordde hij. Waarop ik even met de koffie morste. Verder niet.

Protestsong

Nee, nee, mijnheer, ik schrijf dat woord niet neer
Marie is nu wel wijs en doet 't niet meer
En u hoeft heus niet zo beduusd te kijken,
Nee, ik heb ook geen baan buiten de deur
Ik zie, U denkt: Wat is dat voor gezeur?
Als u aandachtig luistert zal dit blijken.

Ik ben Gezinshulp in mijn eigen huis
Ik ben all-round Verpleegster zonder kruis
Ik kan een rake diagnose stellen:
Is 't waterpokken, kinkhoest of de bof
Of was de laatste repetitie soms een sof?
Ik kan het in één oogopslag vertellen.

Ik ben de strijkmachien, de poetsmachien
Ik ben de zoek-es-op-ik-zie-het-niet-machien
Ik ben de afwas- en de droogmachien
Ik ben de broodsnij- en de broodinpakmachien
De koffiezet-, de pleeënboenmachien
En ik gebruik géén olie of benzine.

'k Ben Glazenwasser en 'De Wasserij'
Ik ben de Tuinman, 'k hou het netjes bij
Ik maai het gras per maand vier, vijf, zes keren
Geloof mij: Heel dit raderwerk staat stil
Wanneer mijn moede arm eens niet meer wil
Dan moet de hele troep misschien kreperen.

Ik ben gepromoveerd: Psychologie
Gewoon, aan huis kreeg ik de theorie
En de praktijk - dat was geen sinecure!
'k Geef toe: speciaal dit vak belast mij zwaar
Zeven frustraties in één tent - 't is waar
Dat ik dat soms maar moeizaam kan verduren.

Soms is het mij alsof ik angstig droom,
Want: 'k Ben óók Paedagoog, en Econoom
Ik ben de Schouder om op uit te huilen
Ik ben de Keeper. Ik vang alles op
En alle missers vallen op mijn kop
Nou, ik verzeker U: Dan heb ik grote builen!

'k Ben (Sta mij toe, dat ik nog verder ga)
Serveerster in een cafetaria
Zélf ben ik Kok, en kook met variatie
Ik ben de Werkster en de Keukenmeid
En 'k doe het góed - dit moet ik even kwijt -
Want niemand vindt dit eigenlijk een prestatie.

Je staat verbaasd, waar 'n mens nog tijd voor vindt!
Want ik kreeg ook zo nu en dan een kind.
Dan stond een ieder van 'Geluk' te kwelen
En 'k paste het weer in 't programma in
Want 'k werd de Babysitter en de Min
En iedere vrouw weet dit weer klaar te spelen.

Ik ben de Huiswerkcurcus (onbetaald)
Dus heb ik al mijn talen opgehaald,
Want soms moet ik opeens een opstel maken.
Of 'k zet een vlotte spreekbeurt in elkaar,
na flink wat naslagwerk, dat is wel klaar,
Dát zijn dan mijn meer interessante taken.

En 's avonds laat (Ik ben dan echt wel moe)
Verwacht men dat ik nog een striptease doe
(Dát heb ik in een damesblad gelezen!)
Soms ben 'k nieuwsgierig of er dames zijn
Geslaagd, cum laude, juist in déze lijn...
En worden zij daarvoor dan ook geprezen?

Mijnheer, U wist dat al een hele poos:
Dat, wat men biedt voor niet is WAARDE-loos
En kan men dus als Niets kwalificeren
Dat ons beroep niet telt is eigen schuld
Daar werd beslist iets anders ingevuld
Was men verplicht ons te salariëren!

U hoort het wel: Ik ben me goed bewust
Van de verantwoordelijkheid, die op mij rust
Ik ben Uniek, mijnheer, en nimmer te vervangen
Achter BEROEP: -- vul ik dus even in
Heel netjes: 'Manager van een gezin'
Inplaats van 'zonder' om mijn nek te hangen.

Dag van de werkende vrouw

Werkende Vrouw, met hoofdletters. Dat het hoofdletters waard is, voel je vooral 's morgens, als je met één oog open grabbelt naar het knopje van de ratelende wekker met het niet te vervullen verlangen 'O, was het maar een uur vroeger'. Je dwingt je onwillige benen het bed uit en spant je lichaam gelijk voor een verontruste race naar de ijselijke kreet, die uit het kamertje van je bijna tweejarige dochter door het huis scheurt en allerafschuwelijkste tonelen doet vermoeden. Het blijkt, dat zij haar 'doekedoek' slechts mist, zonder hetwelk zij onmogelijk haar laatste luie tukje kan doen, voordat ook voor haar de opwindende dag begint.

Vervolgens kweek je op het koude zeil van de keuken ijsvoeten (gegarandeerd uren houdbaar), bedrijvig te veel handelingen tegelijk plegend, als harde boter op boterhammen dwingen, fluitend water op de thee gooien, een krachtige uitschieter makend met de chocolade hagelslag, zodat wel de hele aanrecht, doch niet de boterham volgestrooid is, naar de kamer rennen voor iets onontbeerlijks dat je dan in de keuken terugvindt, melk te heet laten worden en dit geheel regelmatig onderbroken door een dwingend 'kiek kiek' van tussen de spijlen van het kinderbedje, waar natuurlijk op gereageerd moet worden...

Ongeveer op dit moment wordt twee tegen één je aandacht voor langere tijd (té lange tijd) op je spruit gevestigd door een ondraaglijke geur, die zich snel (gassen zijn snel) door je genoeglijk flatje verspreidt. Het moet gezegd worden, dat je op dit moeilijke moment gewaardeerde medewerking van je dochter verkrijgt, die zich de ernst van het ogenblik ten volle bewust is en dit uit door met topsnelheid zich van haar juist losgemaakte luier te ontdoen, je aan het benodigde toiletpapier te herinneren door luid 'pie-pie-pie' te roepen en dan te gaan zitten wachten op de dingen, die komen gaan. Die dingen bestaan dan uit armpjes, beentjes en andere uitsteeksels van de lange roze slingers pie-pie-pie te ontdoen, de met bruine substantie besmeerde handjes weer hun normale kleur te geven, het neergeplofte bibsje van de commodedoek los te weken, en een flinke boenbeurt.

Mits je dan vooral niet op de klok kijkt, heerst er even een weldadige rust, wanneer je met' drieturven-hoog'aan tafel zit voor het gezamenlijk nuttigen van Het Ontbijt. Zij neemt dit zeer ernstig. Het denkrimpeltje boven haar wipneusje doet een moeilijke keus vermoeden tussen dat rijkelijk belegde, doch wel erg klein uitgevallen stukje en die grote brok, die zijn rug gevrijwaard heeft van elke aanraking met beboterd mes of strooisel. Het genot van de vrije keuze wordt daarop gedemonstreerd door het uitverkoren brokje uitbundig ter hoogte van het boven op haar hoofdje wiebelende paardestaartje te heffen en het dan snel tussen haar witte tandjes te steken. Zij hoedt zich voor elke verspilling van dit zo belangrijke voedsel en zo is deze fase snel ten einde.

De klok wijst dan 10 minuten later dan hij behoorde te doen en de Vrouw wordt zich weer bewust van haar adjektief 'Werkende' en dies worden de laatste hindernissen in versneld tempo genomen en gaat het in straaljagervaart naar het dagverblijf.

Het kleine vrouwtje werpt haar Moeder nog een laatste appreciërende blik toe, maar - veilig gezeten op de arm van 'Tante' - verkneutert ze zich er al in of ze eerst het hobbelpaard zal gaan schuiven of toch maar weer eens proberen dat wiel van het houten karretje af te peuteren, of zou dat kindje met het lange haar ook komen, waar je zo fijn aan trekken kan? In ieder geval wachten haar weer een paar heerlijke uren.

De grote Vrouw wordt in het zakenleven opgenomen, neemt diktaten op, beantwoordt de telefoon, tikt een lang concept, zoekt de post uit, voert beminnelijke konversatie met een buitenlander, die wat al te lang op haar 'Baas' moet wachten, kortom, zij heeft zich gemetamorfoseerd van 'Moeder en Huisvrouw' in 'Werkende Vrouw'. Snel en doeltreffend werkt ze zich door haar dagtaak heen en door de drukke bezigheden is het zo weer vijf uur.

Dan ziet zij de vertrouwde stadsbeelden in omgekeerde volgorde van de morgen en wacht bij de krèche met verlangen naar de uitgestoken armpjes van haar weer warm ingepakte lieveling, waar ze 's avonds in weldadige ontspanning mee speelt en lacht. Ze brengt het kindje tenslotte naar bedje toe en als beloning voor die lange dag vangt ze uit de slaperige oogjes nog een laatste aanhankelijke blik op en hoort half door de in de knuistjes geklemde 'doekedoek': 'Mamma...'

Grootmoeder Gijsbertha

Die dus de centrale figuur dient te worden van mijn komende vastgelegde mijmeringen en herinneringen, was eerst een opoe, tot ze op een dag tegen mij en de andere kleinkinderen het verzoek richtte haar voortaan oma te noemen, een duidelijk progressief verschijnsel en tamelijk honend door enkele van haar schoondochters ontvangen, daar 'oma' iets was voor de meer bezittende klasse en wij, als arbeiderskinderen, het maar gewoon verder bij opoes moesten houden.

Toen oma die uitlatingen aan de weet kwam - wij kinderen briefden vlot alles aan haar over - zei ze 'ik ben benieuwd hoe die zelf genoemd gaan worden als ze eenmaal grootmoeder zijn, maar doe mij nou een lol en noem me voortaan oma.' En aangezien we haar heel graag die lol deden, spreek ik dus verder over mijn oma. Dat was in de jaren '30, toen ikzelf zo omstreeks 5 - 6 jaar was en zij ca. 50 moet zijn geweest, want van vóór die tijd herinner ik mij weinig. Ik heb zonet intens een foto zitten bekijken waarop ze, trots en onwrikbaar, zit tussen haar man en oudste zoon - die mijn vader was - met daarachter haar overige vijf zonen, op straat, voor de deur van haar woning; ik denk dat die foto is gemaakt ter gelegenheid van een zoveelste huwelijksverjaardag, want ze zien er allemaal bijzonder keurig en opgedoft uit en er moeten er toen al een paar van die zonen getrouwd geweest zijn (Van binnenhuisfoto's was zeker in die tijd nog geen sprake?). En ze komt me nog steeds, ondanks dat ze zit, zo gróót voor, gek is dat, want ik was net zo groot als zij en ik ben maar een lichamelijk kleintje en ik hoor dat verschijnsel ook van andere vrouwen over hun bepaalde grootmoeders en/of oude tantes. Misschien zat hem dat in de kleding, de rokken waren tot enkelhoogte, het opgestoken haar - maar ik denk, dat het meer in de houding als zodanig zat. Als ze er was, dan wás ze er en niet over het hoofd te zien, een werkelijk centraal figuur, zielsveel van haar jongens, man, kleinkinderen en haar woning houdend, ze verzorgend, bemoederend, er door dik en dun voor opkomend én er stevig de wind en gezag onder houdend. Want ga d'r maar effe aan staan, zeg, zes zonen - bomen van kerels zijn het allemaal geworden, een niet meer dan een net-niet-hongerloontje om ermee rond te komen en dan al het werk wat ze erbij verzette en een man, mijn opa dus, die het allemaal wel geloofde en liever in zijn tuintje zat te wroeten.

Vroeg ik mijn moeder, de oudste schoondochter dus, naar haar eerste kennismaking met haar schoonfamilie. 'Bah', zei mijn moeder - zelf uit een gezin van allemaal dochters, ook een stuk of vijf geloof ik, 'wat een onbehouden boel was dat daar toch met al die kerels en steeds allerlei rare vrouwen over de vloer!' Nou, die kerels kende ik dus wel, mijn opa en mijn ooms en ik vroeg haar dus verder uit over die 'rare vrouwen' - waar ze niet verder over door wenste te gaan. Komt mijn vader, geschoold vaktimmerman, (want ze liet ze wel, als't even kon, een goed vak leren of ze tenminste er toe aan te zetten in hun avonduren, als ze, veel te vroeg, mee moesten verdienen teneinde niet om te komen van de financiële narigheid, avondkursussen te gaan volgen), dus voor de eerste keer zijn meisje voorstellen, een schuchtere groningse en die ziet oma schrijlings over een rebelse zoon zittend hem aframmelen met haar slof, waarop mijn arme moeder natuurlijk doodzenuwachtig werd - ach, ik zie zoiets meteen geheel voor me, prachtig! Ook naderhand is die verhouding met mijn moeder nooit te best geweest en/of geworden en nog een paar andere schoondochters waren eigenlijk als de dood voor haar. Feit was natuurlijk, dat haar jongens haar wel eens als voorbeeld stelden als hun eigen vrouwen niet zo erg flink bleken en dat wilde nou eenmaal niet zo erg. Mijn vader had het niet makkelijk met deze situatie, hield veel van mijn moeder, die alles uit haar handen liet vallen als oma onverwacht op bezoek was, als de dood voor haar scherpe blik en opmerkingen en heeft op een gegeven ogenblik het besluit genomen niet meer naar zijn moeder te gaan en haar ook verzocht niet meer bij ons thuis te komen, wel erg hoor.

Máár ik moet zeggen, dat mijn moeder toch heel sportief bleek, want ze heeft mij nimmer verboden naar oma te gaan, waar is waar! Ze probeerde mij wel eens uit te horen, wat zich daar zo allemaal afspeelde en waarschijnlijk ook uit diepe zorg, dat ik besmet zou worden met haar revolutionaire opvattingen en vooral over de confrontatie met die 'rare vrouwen' - maar kinderen zijn link hoor, ik vertelde mooi niet meer dan ik kwijt wilde. Oma had als pientere vrouw natuurlijk

best die dingen in de gaten en gaf mij eens ten antwoord, toen ik vroeg, hoe dat nou toch kwam, dat ze nooit meer bij ons kwam en zo: 'ach meid, daar moet je maar niet teveel over prakkizeren, heb maar plezier in je jonge leven - maar je moet haar toch eens vragen, hoe het komt, dat jij maar één zusje hebt en dat je, als je van die school afkomt - 'k zat toentertijd op de werkeloosenschool – we alles op alles zullen zetten, dat jij naar de Mulo of de H.B.S. kan gaan hoor.' Nogmaals, kinderen zijn veel linker dan je wel denkt en ik heb dat maar nooit aan mijn moeder gevraagd, er wél over nagedacht en het verdergaan der jaren gaf me vanzelf het antwoord.

Oma zat al heel vroeg - na een gedegen opleiding van de toenmalige nieuw-malthusiaanse bond - in de verkoop van voorbehoedsmiddelen en de eerste keer, dat ze in de gevangenis verzeilde, was uit dien hoofde. Het schijnt toen gewoon nog wettig verboden geweest te zijn, onvoorstelbare toestanden. Overigens moet ik even tussendoor zeggen, dat ik veel dingen vertel en ga vertellen, die ik van horen zeggen heb, van oma, van thuis, uit de familie, dus als ik lieg, lieg ik in kommissie, zoals dat heet! Mijn kleindochtertje komt direkt bij me eten – het wurm mag zelf het menu enige dagen van tevoren vaststellen, dus ruk ik dit uit de schrijfmachine en ga wel eens verder als ik de geest krijg!

Weerklanken op echo's uit het verleden

Want helemaal gelijk had mijn oudste dochter toch niet, want zeker dacht ik wel over al die dingen na - en 't zat er immers vroeg in gebakken? Toen mijn eerste kleinkind werd geboren (wát een belevenis zeg, een dochter van je oudste dochter!) maakte ik, in een poëtiese opwelling, onderstaand rijmsel in september 1972:

Aan Linda

Lief klein molletje
Eindelijk gekomen uit je holletje:
Hoe zal dat nu wel verder gaan met jou?
Geboren uit minnende mooie jonge mensen
Omgeven door feeën met allerbeste wensen -
En jouw start is zo goed en zo fijn!
Maar ach heden, wat toch zielig en klein
Gedenk ik andere kleine babies op aarde
Wier moeders hen óók pijnlijk baarden.
Ach, wanneer worden de mensen eens wijs?
En is het kinderrecht gewenst te zijn, een eis?
Hoe zul jij nou wel zijn, over dertig jaar?
Hééft men dan nog iets aan elkaar?
Ik deed te weinig de wereld mooi voor je te maken...
'k Gaf je alleen een goede moeder - met liefde en haken...
Schattig, gewenst en zo pinnig klein kind,
Jij staat sterk, want je wordt zo bemind.
Maar mogen we al die andere zielige babies vergeten?
Ik wéét het niet - en we moesten het toch weten.

Oma, hoe kwam je daar nou allemaal toe?

Oma leeft in mijn herinnering als een vrouw die een hoop tijd had. Dat is eigenlijk vreemd, want ze moet het ontzettend druk gehad hebben, met haar gezin, haar werk, met zichzelf (ze zag er altijd uit om door een ringetje te halen). Maar het bestond eenvoudig daaruit, dat ze, als ik er was en hoe vaak was ik er niet, altijd tijd voor me had om met me te praten en me te vertellen en niet als zij wilde vertellen, nee, als ik dat wilde! Uit school moest ik me eerst thuis melden en holde dan zo vaak ik kon, naar toe. We - de familie - woonden allemaal bij elkaar in de buurt (en dat was heel fijn en wij kinderen gingen regelmatig de hele familie af, met verjaardagen, geboortes, met onze

schoolrapporten. Vooral dat laatste, want dan kreeg je, als het tenminste de moeite waard was - slechte rapporten werden ook slecht gehonoreerd - centen van ze, nou en die gingen we dan fijn versnoepen in een 'cent-van-het-blad'-winkeltje, waar je heel lang kon staan te weifelen omtrent hoogst gewichtige beslissingen over de aankoop van een duimdrop van 1 cent of twee veters, die samen dat bedrag kostten,) maar oma was mijn familiefavoriet. Achteraf gezien ik de hare, ofschoon er een andere kleindochter was, dus een nichtje van me, die ook 'Bertha' genoemd was en waar ik stinkend jaloers op was, omdat mijn zuster steeds zei, dat oma meer van háár hield omdat ze ook zo heette, want mijn zuster was weer jaloers op mij omdat die wel aanvoelde, dat ik hét kleinkind was. Moeilijk allemaal hoor.

Vooraf in de zomer, dan zat ze buiten met haar trapnaaimachine, de eeuwig kapotte kleren van man en zonen te verstellen, achter het huis en ik erbij, op een stoof met een korst kaas, waar ik dol op was en die ze trouw voor me bewaarde en dan vroeg ik van alles en nog wat en zo kwam ik aan de weet, hoe dat allemaal met haar zo gelopen is en dan moet ik wel even een bar stuk teruggaan in het verleden.

Wij woonden allemaal in IJmuiden en dat is een plaats die vroeger gewoon niet bestond en pas gestalte kreeg toen het Noordzeekanaal werd gegraven en de mensen - dus ook mijn voorouders - van heinde en ver kwamen. Ze begonnen aan dat kanaal in 1876 en 't moet een heidens karwei geweest zijn. De vader en moeder van oma betrokken een huisje in een streek van Velsen, dat ze 'de Hei' noemden en mijn overgrootvader en -moeder zijn heel erg oud geworden en ik heb ze ook heel erg goed gekend en overgrootvader was duiker bij die klus. Die kregen een stoot kinderen, waarvan oma de oudste was. Ook weer zo'n unieke toestand bij die over grootouders daar: opa was rooms en opoe gereformeerd en ze hebben daar om en om een kind in die geloofjes laten dopen en ik kan me wezenlijk daar geen enkele godsdienststrijd herinneren hoor, dat ging best! De familie van mijn moeder kwam uit Groningen en die opa was graver aan het kanaal en al dat soort mensen is allemaal blijven hangen en naderhand kwamen er grote fabrieken - o. a. hoogovens - en toen ze uitgegraven en zo waren vonden die mensen daar - al of niet - werk en 't heeft hier altijd erg 'gegist'.

Ik heb wel eens gedacht, dat het ook kwam, omdat die mensen die van god weet waar, hier naar toe kwamen, een soort pioniersgeest moesten hebben gehad en dan ook zeker geen uitgesproken slavengeesten moeten zijn geweest. Teken daarbij aan, dat het socialisme sterk op begon te komen en dan haalt 't één gewoon het ander uit.

Oma, een intelligente vrouw, las erg veel, ondanks dat er kind na kind kwam en op een gegeven moment voelde ze zich geroepen een 1 mei meeting te gaan bijwonen. 'Hoe vond opa dat nou, oma?' 'Ach kind,' zei ze, 'opa vond alles best wat ik deed, als ik maar zorgde, dat z'n natje en droogje op tijd klaar stond en ik de kinderen maar meenam!'

Nou moet u weten, dat het 'knap voor de dag komen' iets heel belangrijks was bij arbeiders toentertijd. Ik, als kind, háátte de zondagen, want dan liep men - en daarmee bedoel ik die grote werkende klasse - 'in het zondags' en er vielen grote bedreigingen en werden ferme tikken uitgedeeld als je je goeie goed bedierf. De hele week werkte men zich in het zweet en liep in vuile kleren en met een hoop moeite en strijd scheen er een zondag waarop niet meer gewerkt hoefde te worden, uitgekomen te zijn en, zei mijn vader 'laat die dag dan anders dan anders zijn' en de mannen in ongemakkelijke stijfgesteven witte hemden, de vrouwen in schone knappe jurken en wij kinderen met lakschoentjes (het toppunt van deftigheid) en met grote strikken in het haar, nog fris van de zaterdagse wasbeurt, die, bij gebrek aan bad- en douchekamers, plaats vond in de teil, in de keuken, een enorme toestand, waarbij gesleept werd met emmers en teilen, op het gas heet gemaakt water, dat regelmatig bijgegoten werd. De minst vuile - meestal ook de kleinste - moest daar het eerst in en bij zo'n gelegenheid goot mijn moeder eens te heet water in de zinken teil, waarop een grote brandplek op mijn voet het resultaat was, ik schreeuwde als een speenvarken, mijn vader enorm stond te vloeken en mijn arme moeder begon te huilen van de narigheid.

Oma was natuurlijk het eerste aan de beurt om dat interessante verhaal te horen, die troostte me en zei 'ja kind, daar moet je je moeder niet de schuld van geven, da's de schuld van de maatschappij! De mensen, die het hardst werken, moeten zich het meest baden eigenlijk en hebben daar geen gelegenheid voor - de rijkdom zit elke dag in het bad!' Nou, ik weer naar huis en meteen werd daar gezegd 'en zeker lekker zitten te klagen bij je grootmoeder?!' En ik vertelde wat ze gezegd had. 'Wel godverdomme', zei mijn vader, 'Pie (mijn moeder), je kan zeggen van

haar wat je wil, ze hééft gelijk!' Waarop wij, met oma als voorloopster, in het bezit kwamen van een echt heus bad, van zink, in de schuur, zelf door mijn vader aangelegd, die ook op de één of andere manier voor afvoer zorgde en een betere heetwatervoorziening. Oma zette alles op alles en vond een 'stortbad' veel frisser en ja hoor, in het halletje voor de W.C. kwam een hele echte does, een complete sensatie in die tijd. Allemachtig, wat dwaal ik weer af, maar ja, dat zal nog wel meer gebeuren, sorry hoor, maar de leden van de 'Bonte Was' bekijken het maar en men heeft mij gezegd, schrijf gewoon maar een eind heen, als je begint, zal er wel van alles in je boven komen, nou en dat is gewoon zo.

Want oma presteerde het dus om op 1 mei met haar zoontjes 'knap' naar de meeting te gaan. Ze zal er wel aardig dagen en nachten lang voor in spier zijn geweest achter haar beroemde trapnaaimachine, ook iets heel nieuws in die tijd (ikzelf ben er na 5 jaar huwelijk met een handnaaimachine pas aan toe gekomen!) en daar zat ze dan, in de trein, met haar schare, een grote mand met broodjes en drinken voor dat koor bij zich, op naar Amsterdam. Zit er tegenover haar een heer, alleen, te lezen, zo heeft ze mij dat verteld. En die heeft dat stel bepaald aardig zitten observeren, want begon toen tegen oma te praten en haar te komplimenteren met haar frisse mooie kinderen en dat het wel een aardige toer geweest moest zijn ze zó knap voor de dag te kunnen laten komen! En waar ze vandaan kwam, waar ze heenging, wat haar man deed, waar die eigenlijk wel was? Afijn, dat raakte aan de praat en oma kennend, meteen goed ook en recht voor z'n raap. En de heer was dokter Rutgers (ja, dat tehuis is ernaar genoemd) en die gaf haar geschriften mee, over geboortebeperving en de middelen en de manieren daartoe en dat moet kontra-bande geweest zijn en toen ging ze ook nog voor de eerste keer naar zo'n 1 mei feest, waar ze weer van allerlei hoorde en ze begon te denken, te lezen en in contact te treden met 'de rooien', kreeg die opleiding van de Nieuw-Malthusiaanse bond en trok de arbeiderswijken hier in - en belandde al gauw voor de eerste keer in de gevangenis, kort weliswaar, maar 't gebeurde. En opa de zenuwen, hele huishouden in de tis en de niet zo progressieve onderdelen van de familie schaamden zich ongeveer dóód. Ik moest erg lachen, vooral om wat ze vertelde van opa, want het was een heel aardige vriendelijke knappe opa, en dat die dat verder toch allemaal van haar aksepteerde, want ik kan me zelden of nooit ruzie of lelijke dingen tussen die twee mensen herinneren, dat heeft ze blijkaar heel knap opgelost. Ik vroeg daar ook naar en ze zei 'ach meid, als een vent maar genoeg mág en het dan blijkt dat er geen nieuwe opvreter meer bijkomen, nou, dan had je toch zeker als vrouw een heleboel vrijheid?! Ik begrijp al die moeilijke vrouwen niet hoor!'

Ofschoon: 't was bepaald niet de eerste keer dat ze opgepikt werd en dat is ook weer een mooie story, die ik er wel even tussen moet voegen. De eerste wereldoorlog, die van '14-'18, waren we dan wel neutraal, maar, volgens horen, barstten de arme mensen gewoon van de honger en in die jaren kwam de toenmalige koningin 'Willemientje' in een open rijtuig door IJmuiden gereden, dat zal wel te maken hebben gehad met de sluisen daar en oma heeft toen door een hele grote toeter naar dat deftige gezelschap geroepen 'we hebben HONGER!' en toen is ze een hele dag voor schut gegaan en ja, dáár moet opa behoorlijk kwaad over zijn geweest en daar schijnen ze een week ruzie over gehad te hebben en ze giechelde nog toen ze het vertelde en ze zei, dat het misschien wel kwam omdat ze hem voor paal zette, dat ie niet genoeg te bikken kon versieren voor z'n gezin en ja, wie weet?

Allerlei rare vrouwen over de vloer

Nou, inderdaad, daar gingen nogal wat vrouwen bij oma over de vloer! In hoeverre ze nou 'raar' waren, weet ik ook niet - ik vond het allemaal bar gezellig, want er was altijd wel wat aan de hand daar en bij mij thuis (ik had een zuster die vaak ziek was, de stumperd en ze is helaas ook veel te vroeg overleden, maar 't drukte toch een stille stempel op ons gezin) was het rustig. Mijn vader zat in veel vergaderingen en vakverenigingen, en was veel weg. Ik heb daar naderhand vaak over gedacht, over die twee vrouwen, waarmee ik in mijn jeugd het meeste mee te maken had, mijn moeder en mijn oma, hoe totaal verschillend die twee waren en ze ieder, op hun eigen wijze, zo onmisbaar voor me waren. Want een feit is, dat mijn moeder er altijd WAS en dat is toch maar verdraaid belangrijk voor een kind. Wát je ook flikte, wanneer en hoe laat ik ook thuis kwam - ze was er, altijd, breiend of hakend, weinig pratend en ook om de bliksem niet dom, want die kon

plotseling, na een blik over haar brilletje geworpen te hebben, een opmerking plaatsen, waardoor mijn toch ook weer heel intelligente vader een heel geamuseerde trek op zijn gezicht kreeg. Toen mijn vader oud was en mijn moeder niet meer leefde, praatte ik wel met hem over die man-vrouw verhoudingen en hij zei o.m. 'ach kind, weet je seksualiteit, wat zo erg belangrijk is als je jong bent, wordt steeds minder als je oud wordt. Wat blijft boeien is dát' en hij wees op zijn hoofd en hij bedoelde verstand, geest - want ik hoopte, dat hij weer eens met eens andere vrouw zou gaan samenleven, de man was zo eenzaam, maar hij haalde dan onverschillig zijn schouders op over zijn dameskennissen 'van mij hoeft het niet meer, die vrouwen zijn me te stom - en ze kunnen niet eens goed bridgen...'

Tja - en oma was veel weg, maar dat kon ook niet anders, ze had van alles te doen, als er stakingen waren, stond ze vooraan. Ik kwam haar eens een keer op straat tegen, op haar klompen - 't was maandag, wasdag en dan droeg ze klompen, (want het was een koude natte bedoening in die dagen zonder wasautomaten - en dat noemen ze de goeie ouwe tijd, haha!) en met een groot schort voor van scheepszeil, ook tegen de nattigheid en ze riep tegen me 'ga je mee, we moeten naar de pier, want er zijn een stel van die rotzakken die toch uit gaan varen' - en ik mee hollen met een stel andere mensen, oma onderwijl haar schort afknopend en onder de arm en fietsend, lopend, kwamen we langs de vissershaven, waar een hoop drukte was. Er was een grote vissersstaking, voor beter voedsel aan boord, kortere weken, afijn, voor van alles wat die mensen toen niet hadden en toen heb ik heerlijk staan te schreeuwen, als klein meisje, tussen allerlei opgewonden mensen 'MAFFERS, VUILE MAFFERS!' zo hard en zoveel mogelijk, want er gingen toch trawlers en loggers uit en toen we, na allerlei toestanden, politie die de mensen uit elkaar joeg, vechtende mannen in de buurt van de vissershaven, bij haar thuis terug waren - hing haar was te wapperen aan de lijnen, want dan waren er wel weer een paar vrouwen, die dat voor haar opknaptten. Ook als ze in de gevangenis zat namen andere vrouwen haar huishouding waar, liever gezegd, er waren vrouwen die haar man en zonen die nog thuis waren, bij zich namen en 't moet gezegd, dat mijn moeder dan één van de eersten was die zich over hen ontfermde - je liet elkaar nou eenmaal niet in de steek, ook al keurde je af, wat oma allemaal uitvoerde. Mooi hè? En ik geloof, dat de huidige vrouwengeneratie dat probeert weer op te bouwen, de goede vrouwensolidariteit en dan hebben ze groot gelijk vind ik - láát het een mannenwereld zijn, als daar een vrouwenwereld tegenover staat, staan we sterk hoor. In die tijd hadden de vrouwen elkaar nodig, stoffelijk, want dan zat die weer zonder eten en dan dat huishouden weer, door stakingen, een zoveelste kraambed - en de vrouwen leden daar het meeste onder en ze deelden wat ze hadden, 't HIELP elkaar. Ik heb met eigen zeer jonge ogen wel gezien, dat een vrouw met een bloedend gezicht naar mijn oma vloog, en dat zij met een paar andere vrouwen die weer eens bij haar zaten, met z'n allen naar het huis van die arme vrouw renden en haar man afgedroogd hebben die met z'n zatte kop aan 't rammten was geslagen. Hij keek naderhand wel goed uit voordat hij weer tot wandaden overging en dat was gewoon een privé 'blijf van mijn lijf aktie. En dan hád ze zo'n vrouw in haar huis, die kreeg een bakkie koffie en dán werd er gepraat en dat deed ze knap hoor, vriendelijk, moederlijk - maar wél raakte ze kwijt wat ze wilde, want de meeste vrouwen waren wel lid van een of ander kerkgenootschap en dat waren in die tijd de grootste tegenstanders van geboortebeperving en, net als nu, als die vrouwen in de narigheid zaten, kwam daar mooi geen direkte hulp vandaan - en ZIJ moesten maar zien, dat ze zo'n hok met kinderen te bikken konden geven en hun mannen in toom konden houden. Want hoe ging dat? 't Was immers een vicieuze cirkel - dat werkte de hele week of zat wekenlang op zee en dan kwamen ze thuis: een meestal afgesloofde vrouw, een stel kinderen, onvoorstelbare slechte behuizingen, nóóit genoeg geld - nou en dan doken ze de kroeg in om tenminste een paar uur van die narigheid verlost te zijn en 'lol' te hebben, wisten in hun hart wel dat ze fout waren, waren helemaal niet slecht, welnee - maar de hel brak dan los als ze thuis waren en ach jee, er is wat afgebeukt, van de narigheid, onbehagen, schuldgevoelens! Of er werd wéér een kind gemaakt, als een vrouw het op de zachte, vriendelijke toer deed.

En dat laatste raadde oma aan - althans zonder kinderen te maken en daar sleet ze dan haar spullen voor 'en je zegt gewoon niks tegen je vent, hij merkt er toch niks van en laat de dominee of de pastoor maar doodvallen, dié krijgt ze niet mens, en geeft ze niet te vreten ook'. Want pessaria, de zg. baarmoederkapjes, verkocht ze het meeste. 'En maak je huis eens wat gezelliger en wás jezelf eens mens, je lijkt wel een slons!'

Oma was dus een machtig figuur, ze had werkelijk macht en vrouwen hadden haar nodig en ze wist uiteraard ook een heleboel van allerlei huishoudens en toestanden en daarom waarschijnlijk ook hielpen ze haar, op hun eigen wijze en oma deed andere dingen en 't een was net zo belangrijk als 't ander, maar ze zei wel tegen me als ik zei, dat 't toch maar fijn was, dat andere vrouwen bij haar werkten, de boel schoonhielden of manden met stopwerk heel terugbrachten 'nou, als ze dat nou graag doen?! Ik ben er niet; zo kapot van hoor, van dat stomme huishouden - moet je een koppie thee?' En uitgepraat was het, als zijnde onbelangrijk, ja, zo was ze. Maar haar zonen trouwden met een heel ander soort vrouwen - want inderdaad, ze waren erg gek met haar, maar 't moet voor zeer 'mannelijke' mannen en dat waren ze zeker, toch niet eenvoudig zijn met zo'n vrouw je leven te delen - bij deze postuum ook hulde aan haar man, mijn opa en laat mensen, die het allemaal veel beter weten dan ik, dat nou maar eens allemaal lekker uitrafelen! Want, als voorloopster van een hoop vooruitstrevende dingen, was oma uiteraard ook weer een strijdster ter oprichting en instandhouding van het eerste krematorium, hier in Velsen. 'Waarom is het beter dat die dode mensen verbrand worden, oma?' 'Is het geen zonde kind, om die mooie aarde vol te stoppen met lijken? We kunnen er beter mooie parken van maken, of sportvelden. Land is er voor de levenden en niet voor de dooien hoor!' Maar opa zag dat verbranden helemaal niet zo zitten, dat wisten we allemaal en zij ook. En toen hij gestorven was, kocht ze een graf, wél op Westerveld en toen ze zelf ging sterven, wilde ze daarbij, en dat is ook gebeurd. Die begrafenis van opa - ik heb al meer gezegd dat ik enorm kan afdwalen, maar er komt ook zóveel in me naar boven - was ook weer iets aparts. Opa en oma háátten uit het diepst van hun hart 'kraaien', die zwart geklede mannen, die de doden naar hun graven brachten en opa in het bijzonder liet zich daar bijzonder laatdunkend over uit, hoe dat kwam weet ik ook niet en heeft diverse malen gezegd 'jongens, als ik dood ben - géén kraaien aan me lijfhoor!' Ach en dat tafereel van die zes grote kerels, die de kist van hun vader, drie aan drie, het huis uit- en die wagen indroegen en, naderhand, op de begraafplaats naar zijn graf, vergeet ik mijn hele leven niet en oma liep daar in haar eentje achteraan en wij met z'n allen dáár weer achter. Er kwamen een hoop mensen uit de buurt - al of niet afkeurend, want zulke rare dingen dééd je niet! - naar kijken, want 'ze hadden daar bij Bertha weer eens wat bijzonders...' Goed - we gaan verder met die vrouwen allemaal.

Een tussendoorse overpeinzing

't Moet u opgevallen zijn, dat ik nog al eens haar zonen, opa en andere mannen erbij betrek en hoop niet, dat dat tegen de regels als zodanig is... Want volgens mij - en denkt u nou niet dat ik een zielegraafstertje ben of me bezig hou met psychoanalyse of hoe dat allemaal vermag te heten - gaat het er bij dergelijke krachtige vrouwen figuren in het verleden om, in hoeverre zij bepalend zijn geweest voor wat ná hun kwam en in hoeverre zij hun stempel hebben gedrukt op de vooruitgang in zijn algemeenheid. Het toentertijdse socialisme was direct verbonden met de vrouwenbeweging, want 't één kon niet zonder het ander en zij stortte zich zowel in 't één als in 't ander. Als ze, tegen de tijd dat ze sterven ging, tegen mij zei, dat ze het altijd zo druk had gehad met 'die stomme stomme wijven waar ik toch zo'n diep medelijden mee had' vind ik dat zo bepalend. Ze deed die dingen niet voor zichzelf - ZIJ was bijtijds aan de weet gekomen hoe ze geen kinderen meer kon krijgen, maar voelde zich dan geroepen dat verder uit te dragen. Zeker, ze verdiende er wat mee, maar dat had ze vreselijk nodig voor dat grote huishouden, maar ze moet zich toch niet lekker gevoeld hebben om beroddeld, besmaad en gehoond te worden en in de gevangenis te raken. (Ofschoon - toen ik haar daarnaar vroeg of ze dat laatste nou niet érg vond: 'wel nee meid, had ik fijn de tijd om te lezen en 't viel allemaal best mee hoor en ik had toch geen misdaden begaan?' Ze beschouwde dat bepaald als een soort vakantie, waarin ze mooi de tijd had verder te denken en de akku opnieuw op te laden.) Haar zonen hadden stuk voor stuk goede huwelijken en 't moeten bepaald goede minnaars geweest zijn, dus alreeds feministen, want ik heb me laten vertellen dat 'feminist' inhoudt 'van vrouwen houdend' en volgens mij hadden haar schoondochters dat aan hun schoonmoeder te danken en, zo'n 50 jaar geleden, was het toch prima met mannen getrouwd te raken die alles reeds, door hun moeder en haar 'rare vrouwen die er steeds over de vloer kwamen', wisten over seksualiteit en voornamelijk over geboortebeperving. Ik wil maar zeggen - ik kan de dingen niet zo

erg precies op een rijtje zetten, sorry - dat al die mannen zo onverbrekelijk met oma verbonden waren en ik ze dus niet uit mijn vertelseltjes weg kan laten.

En als mijn eigen lieve, zachtaardige moeder de helft aan geld wat erover bleef toen mijn ouders hun zaakje verkochten, op een eigen spaarbankboekje van mijn vader uit gestort kreeg, vond IK dat heel gewoon en 't is járen geleden en voor zulke heel gewone dingen zijn troepen vrouwen nog steeds aan 't vechten. Oma heeft zich echter tranen gelachen toen ik haar vertelde wat mijn moeder om te beginnen met dat geld deed - ze was een van de eersten hier in de buurt die een bromfiets kocht en ze ging ermee aan 't scheuren op vreselijke wijze en de jeugd op straat riep haar achterna 'hé, kijk nou es?! Een oud wijf op een bromfiets!' en niemand had dat ooit achter mijn moeder gezocht en mijn vader heeft het erg slecht gehad die eerste tijd, want ze kreeg fikse ongelukken en wij, dochters, riepen pa ter verantwoording, waarop hij, op z'n grijzende bol krabbend, zei: 'ja, weet ik dat, dat ze zoiets geks gaat flikken? Maar 't zijn háár centen en we hebben er mooi niks mee nodig' - en dat zijn de dingen die ik bedoel, zo'n geest die toch door is gezet. Aan 't eind van dit relaas zult u een zin vinden, waarin ik me verontschuldigd zo weinig wáár te hebben gemaakt, terwijl ze zoveel van me hebben verwacht. Maar toch... nu achttien jaar geleden gingen de vader van mijn kinderen en ik scheiden en dat was nog niet zo'n gemeengoed als thans en een poosje naderhand vroeg ik een nieuw paspoort aan. Ik kreeg dat en er stond prompt op, naast vermelding van mijn naam, 'gescheiden van' etc. En ik pikte dat niet, wilde het eraf hebben, want op het paspoort van mijn gewezen echtgenoot stond het ook niet nietwaar? Buitendien - ik ben ik en toevallig géén aanhangsel, of 't gewezen aanhangsel van één of andere man! Dat liep heel hoog en ik ben er alles voor af gelopen, zelfs naar de rechtbank in Haarlem en daar was een vriendelijke man die zei 'ach, 't is toch helemaal niet belangrijk, wind u niet zo op, we halen het er wel af hoor!' En ik vertelde het trots aan mijn vader - die zei 'god, god, wat een opwinding om zo' bagatel, je lijkt verdomme je grootmoeder wel.'

En toen ik eens een aangifte op het politiebureau hier ging doen - ik moest uit financiële nooddrufft mijn alleenstaande woning in een Noordzeedorp verlaten, kreeg een flat toegewezen hier, voelde me doodongelukkig en juichte van blijdschap toen na enkele weken een stel gewezen dorpsgenoten met z'n allen eens kwamen kijken hoe ik het nou wel maakte op zo'n rotflat, compleet met een paar flessen jenever en dat werd een groot feest, zo 's middags zomaar en de burens kwamen zich alras beklagen, dat het te 'luid' was, politie aan de deur en een overspannen buurman, die al een tijd bezig was een ééngesinswoning te krijgen, voelde zich geroepen een kei door mijn raam te smakken (want daar is zo'n alleenstaande vrouw toch prima voor nietwaar, hij had wel meer moeilijkheden gehad met andere burens, maar het dáár niet durven flikken!!) en, aangezien ik een proces-verbaal wegens burengerucht kreeg, drukten mijn dorpsgenoten mij op het hart die ingekwakte ramen niet te pikken, maar daar, op mijn beurt, óók aangifte van te doen, hele rellen zijn dat geweest, prachtig - kreeg ik op het politiebureau hier een stuk ambtenaar tegenover me, die een papier in de schrijfmachine draaide en begon naam en adres te vragen, gewoon, maar toen begon te zeuren over mijn man's naam, weduwe? gescheiden? En ik wéér, dat ik ik was en IK ergens aangifte van kwam doen en ook dat liep weer bijzonder hoog en die kwal presteerde het het papier uit de machine te trekken en te zeggen, dat, als ik tegenwerkte, de hele aangifte niet doorging, - en toen moest ik plotseling aan oma denken. 'Weet je, kind, het is de kunst nooit kwaad te worden, maar, als je weet dat je gelijk hebt, toch op je stuk te blijven staan en geloof mij nou maar, met vriendelijk lachen om dommigheid, weet je opeens een goed, beleefd antwoord - en daar kunnen ze niet tegenop.' En ik zei vriendelijk, dat als hij het vertikte om mijn aangifte in behandeling te nemen, ik wel naar een ander politiebureau zou gaan - waarop hij het papier weer in de machine draaide, maar, om zijn figuur te redden, zei, dat hij dan wel naar de burgerlijke stand van het gemeentehuis zou gaan om mijn 'status' aan de weet te komen... En ja, naderhand dacht ik - ofschoon het feit op zich niet zo belangrijk is, maar toch druppeltjes zijn, die de grote emmer van de vrouwenbeweging gaan vullen, die als een grote plas water over deze mannenmaatschappij uitgestort gaat worden - ja, als ik niet uit zo'n familie was voortgekomen, ik braaf mijn mond had gehouden en die vent de informatie had gegeven die hij verlangde (en die helemaal niet ter zake doende waren!).

En...over alleen zijn:

Als je erg eenzaam bent
doet dat soms veel pijn van binnen

maar als je dit gelezen hebt
kan je de pijn gemakkelijk verdringen.

Want al lijkt je helemaal alleen
kijk maar eens goed in het rond
er zijn zovéél dingen om je heen
en jij dacht dat je alleen stond...

Allerlei rare vrouwen over de vloer 2

Zat ik weer eens bij haar en keek toevallig naar buiten, de straat op en ik zie een mooie grote auto stoppen voor het huis van oma - en er kwamen in die buurt zowat nog geen auto's, dus een hele gebeurtenis en die werd nog indrukwekkender, want ik zei verbaasd: 'oma, er stapt een mevrouw uit en die komt hier naar toe!' Zij kijken en ze deed snel haar boezelaar af, streek het haar vlug in model en zei opgetogen: 'nou, dat is leuk - een vriendin van me!' Afijn, , t was de direktice van de vrouwengevangenis te Rotterdam en die vriendschap bestond daadwerkelijk en bleef bestaan en hoe ze dat nou weer voor elkaar gekregen had, weet ik ook niet, maar 't was wel weer zeer typerend...

Ze had haar 'salon' waar ze haar klanten hielp en ze kwam daar eens uit met een bak sop waarin een spuit lag en ze liep snel door de kamer naar de keuken waar ze begon te kokhalzen over de gootsteen en ik vloog naar haar toe en riep wat er met haar aan de hand was? En ze duwde me weg en zei: ' ga in de kamer jij, je hoeft deze smeerlapperij niet te zien - gadverderrie, wat een smerige wijven toch, god god, wat is het toch een lange weg vóórdat ze hun stomme verstand eens bij elkaar hebben...'

Als gezegd, plaatste ze veel pessaria, een heel goed en betrouwbaar voorbehoedmiddel – maar 't is wel zaak dat schóón te houden en elke morgen te reinigen dus elke dag eruit halen en 's avonds er weer in doen (weer of geen weer) en die klant had dat ding ruim een maand erin laten zitten en ging zich toen bij oma beklagen ('t was een katwijkse vissersvrouw) 'Ik heb zo'n jeuk Bartha, je mot es effies kaike deer' en de gevolgen laten zich raden.

De eerste keer dat ze abortus pleegde- en 't ging haar bijzonder goed af, ze heeft nooit brokken gemaakt hoor - was dus bij dat jonge ding van amper 15 en ze zag daar wel brood in, letterlijk en figuurlijk. Als ze vond dat het nodig was liet ze betalen, maar ze heeft er zat geholpen voor niks hoor. Een tweede keer was er nimmer bij haar, dan verkocht ze haar middelen. Ze is toen geroyeerd door de Nieuw-Malthusiaanse bond - en ze ging verder haar eigen wegen.

Ze ging eens met mijn moeder naar de bioskoop en in de pauze zei ze tegen haar 'wel verdorie, daar zit dat wijf - ik moet nog van haar vangen!' En zij erop af en die vrouw deed of ze oma niet kende en ze ving bot, maar na afloop van de film ging ze er achteraan en die vrouw liep met een paar andere mensen haastig naar huis en zei niks en oma ergerde zich dood. 'Als ze me nodig hebben weten ze me te vinden hoor - en naderhand doen ze net of ze me niet kennen.' Nou was dat indertijd fijn geregeld. Degeen die de abortus had verricht, draaide er mooi voor op en die vrouw was indertijd zwanger geraakt door de buurman, een politieman. En ja hoor, ze hebben haar aangegeven en ze moest drie maanden in de gevangenis en weet je wie haar o.a. van huis haalde?! Ja hoor, de politie-buurman en toen heeft ze gezegd: 'Wel, áls er een god bestaat, gereformeerde huffer, zul jij mooi je straf niet ontlopen!' en toen kreeg ze nog meer straf, omdat ze een ambtenaar in functie had beledigd. Ze was erg voorzichtig hoor en helemaal niet gebrand op abortussen en als de behandeling afgelopen was zette ze ze vriendelijk op straat van 'je wou zo nodig en je bekijkt 't maar, ga vanavond maar vroeg naar bed en 't is gebeurd, ik deed mijn werk goed en hou je mond, wat er ook gebeurt, ik heb geen zin meer om voor jullie troep weer de bak in te gaan.'

De derde keer dat ze haar kwamen halen en ze weer maanden lang moest brommen, kwam het goede deel van IJmuiden eraan te pas en ze hebben toen daar een grote inzameling gehouden en een hele goede - dus dure - advocaat uit Amsterdam erbij gehaald om voor haar te pleiten, (ze had nooit een advocaat, ze deed voor de rechtbank haar eigen woordje) en ze kwam er redelijk goed van af. Ze was intussen lichamelijk niet meer zo goed, suikerziekte en zo.

Maar het was een smerige geschiedenis geweest, want die rotmeid die haar had verlinkt, was zwanger geraakt van haar (natuurlijk getrouwde) baas en oma had na lang bedelen en klagen en zeuren gezegd dat ze dat voor een paar wollen dekens uit de zaak van haar baas wel zou fiksen. Die griet naar huis - uiteindelijk ook maar weer een arme sufferd, dat weet ik wel, maar ik kwam haar naderhand vaak tegen in IJmuiden en bleef haar steeds erg vuil aankijken, want 't was MIJN oma toevallig die ze verraden had of niet soms?! --, ligt daar in bed fiks te bloeden, dokter erbij én de pastoor, rooms natuurlijk weer en ze hebben haar toen met hel en verdoemenis gedreigd als ze niet zeggen zou wie dat kunstje geflikt had, want ze zaten als bloedhonden achter oma en d'r rooie zonen aan hoor en ze viel door de mand en daar ging mijn grootmoeder weer voor schut... 't Vreselijke onrechtvaardige voelde ik als meisje al erg aan, want waarom pakten ze de maker niet? Afijn, als gezegd, 't is een lange weg naar vooruitgang...

O, niet alleen voor deze narigheid kwamen vrouwen daar over de vloer hoor, oma was ook erg sterk in verjaardagen vieren bij haar thuis en dan maakte ze emmers met 'klodders', dat waren vruchten op alcohol en dat was prachtig, dan waren er alweer allerlei vrouwen om haar daarmee te helpen en ook met emmers advocaat, want dat maakte ze allemaal zelf en dan bleven ze maar proeven en keuren overdag, of een dag tevoren en dan liepen daar vrouwen te lachen en te giechelen, met rooie koontjes en ik mocht ook wel eens wat proeven en mijn ouders witheet, want die waren van de blauwe knoop (want haar zonen waren weer veel radikaler dan hun moeder, dat lag immers in het socialistische partijprogram, geen alcohol en helemaal niet voor de jeugd en niet voor mensen in hun vruchtbare jaren, afijn, meer van dat soort dingen) en mijn vader ging woedend naar zijn moeder en zo was er weer eens kift...

Ook pleegde ze niet alleen dingen om te zorgen dat er geen ongewenste kindertjes kwamen, nee, ze hielp ze ook nog op de wereld en goed ook, als die arme mensen de 'juffrouw' niet konden betalen - om van een dokter maar helemaal niet te spreken. En als die babies dan weer groter waren kwamen ze die weer trots laten zien en oma weer helemaal vertederd - en had ze weer mooi de gelegenheid ze te bewegen voortaan haar middelen te gebruiken!

En de voorbereidingen voor het jaarlijkse uitstapje met alleen haar kleinkinderen - meestal met de Alkmaar packetboot van IJmuiden naar Amsterdam, naar de Artis. Een stunt hoor, waar wij kinderen dol op waren en waar we maanden tevoren naar uitkeken. (Onze moeders waren er helemaal niet gek van, want we kwamen vuil, misselijk gesnoept en doodmoe, edoch zeer voldaan terug naar huis en ze hebben vaak getracht het niet door te laten gaan, maar dan riskeerden ze wél een complete kinderrevolutie). De grote tassen met van allerlei te eten en te drinken gingen weer met hulpvaardige vrouwen gepaard en dat was een heel plezierige tijd van voorbereiding en ze was wel zo link om dan een paar van die vrouwen mee te nemen (ze betaalde alles hoor, daar zat ze niet mee), om de tassen te dragen, 'daar word ik een beetje te oud voor' en iedereen genoot met volle teugen.

Enkele kernachtige uitspraken

Oma stierf toen ze tegen de tachtig liep en ze wist het. Helemaal op van de suiker, broze gebroken beenderen, (de laatste jaren kwam ze alleen maar op straat in een rolstoel, toestand hoor, want ze stond op d'r ponteneur en 't duurde een hele tijd voordat ze vond, dat ze knap voor de dag kwam), een gaar gespoten vel van de insuline en ik vroeg haar of ze niet bang was om dood te gaan, door alles wat ze geflikt had en ze keek me medelijdend en liefdevol aan en vroeg honend: 'hé, zeker toch een klap van die roomse molen gehad niet?' - want ik had er ondertussen een huwelijk met een paar kinderen tegenaan gegooid met een man van zeer katholieke huize - 'geloof mij nou maar, armoe en ellende lijden door al die arme vrouwen is echt niet wat onze lieve heer bedoeld heeft hoor!'

'Je bent nu al haast een vrouw. Denk erom, dat ze van je lijf blijven voordat ze bij je blijven, want mannen zijn van nature passanten en wij moeten maar zien dat we de kinderen groot krijgen. Zorg voor een dak boven je hoofd en een voerzoeker.'

'De mens is het enige dier wat zich steeds heeft kunnen aanpassen, omdat we van die enge grote hersens hebben, nou, laten we ze dan gebruiken. Maar 't zijn wel eerst de vrouwen geweest, die 't nut van drastische geboortebeperving hebben ingezien en toegepast - vrouwen zijn verstandiger dan mannen. -'

'Die kerels zijn zo gek op hun ding en als ze hun zin niet regelmatig krijgen slaat het zaad in d'r lui stomme hersens.'

'Als je met een dikke buik loopt, vindt je man je helemaal niet meer mooi hoor, laat je geen fabeltjes vertellen en 't liefst gaan ze in die tijd vreemd, hou je het wel goed in de gaten kind? Of als je in in kraambed ligt of te lang ziek durft te zijn. Ach, misschien kunnen ze er wel niks aan doen, 't is gewoon een ander soort en ze gebruiken hun hersens te weinig.'

'Als 't van mannen af had moeten komen, leefden we nog als de apen.'

'Als dat zaad weer eens in hun stomme koppen is geslagen, ben jij de schuldige hoor - nooit zichzelf.'

Bij de geboorte van mijn eerste kind (haar achterkleindochter dus): 'O, wat een schatje meid - nou, ik ben benieuwd hoe vaak die zich in haar leven laat besodemieteren'; (wat tot nu toe erg is meegevallen...) en tegen mij - ik lag nogal in de verkreukeling, tangen, toestanden en een onwijs grote baby die zich geroepen voelde dwars en gedraaid te liggen, waar die mediese sufferds pas op het laatste ogenblik achter kwamen - 'wil je nog meer kinderen?' 'Ja,' zei ik. 'Had je om te beginnen niet effe kunnen wachten met deze?' (Ik was net aan 9 maanden en 3 weken getrouwd.) 'Gebruik nou je verstand hoor: je wéét het: een jaar voor het kind, een jaar voor de moeder en dan een jaar om samen aan elkaar te wennen en dan weer een jaar van de voorbereidingen en zwanger lopen - onthou je het?' Waarop ik een soort vijf-jarenstelsel ging ontwikkelen - weliswaar met haken en ogen, maar da's weer een heel ander verhaal, dat komt misschien nog wel eens een keertje...

Weerklanken op echo's uit het verleden

Toen mijn oudste dochter indertijd aankondigde dat ze gingen posten bij de Bloemenhovekliniek en trots vertelde van de spandoeken die ze gingen meevoeren getiteld 'liever drie dagen een zere kut dan een ongewenst kind' en ik nogal geschokt deed, ze kwaad werd en me toeschreeuwde, toen ik haar beleefd vroeg waar dat nou allemaal voor nodig was – zij was aan de pil, had een verstandige man, een behoorlijke woning, goed geld en maar één kind - 'ach mens, 't gaat niet om MIJ, om al die stomme trutten die maar kinderen in de wereld zetten die niet gewenst zijn!' 't Wordt tijd dat je je er eens in verdiepen gaat, bah, jij hebt makkelijk lullen, je bent boven de jaren, maar weet je eigenlijk wel hoeveel van die zielige kinderen die in tehuizen terecht komen, waar dus niemand zich om bekommert, geen moeder, geen vader, geen familie, burens, niks - hoeveel daarvan vóór hun achttiende al in aanraking komen met justitie en psychologen?' en wat informatiemateriaal op de tafel kwakte, de deur uitging teneinde zich in de activiteiten te gaan storten - ja, dat waren echo's uit het verleden...

Kom ik, 'k zal zowat een jaar of tien geweest zijn, nogal bedrukt bij oma aanzetten. Ze had altijd snel in de gaten als er wat mis was: 'Zo kind, wil het niet erg vandaag? Hier, heb je een korst kaas, tenminste, 'k zal effe in de broodtrommel kijken hoor, wacht even -' en gaf me de tijd bij te komen. 'Ach oma, ik moet steeds mijn jonge poesjes verdrinken van mijn vader en ik vind dat zo zielig en ze piepen zo en mijn arme poes loopt zo te zoeken dan een paar dagen en 't zijn toch haar kinderen? En elke, elke keer krijgt ze maar weer jonkies en zovéél elke keer en ik weet niet waar ik ze moet laten! En ze doet het zélf, want als die rotkaters weer zo raar beginnen te grollen wil ze zelf naar buiten en dan doet ze zo raar, bah, dan vind ik het een naar vies beest hoor, maar ik kán haar niet binnen houden en ik heb haar wel eens geslagen en toen naar buiten geschopt, bah!'

Oma lachte me nooit uit, o nee, en ook werd ik niet echt toegesproken. Ze ging dan wat doen, in de keuken of aan haar planten en ik dribbelde daar dan achteraan en dan praatte ze, heel begaan met het leed van een kind - en wel meteen pijlen plaatsend. 'Tja, wat wil je nou? Je wou met alle geweld die kat en je ouders hebben gezegd, dat je daar voor moest zorgen en je wist dat het een vrouwtje was en die krijgen jonkies en 't is een hele mooie kat en dat vinden die katers ook en die beesten kunnen er óók niks aan doen, dat zijn immers maar stomme beesten die niet beter weten? En je zegt zelf, dat je ze best mag houden als je er een goed tehuis voor weet? Nou, wees daar maar blij om – het barst van de katten in de wereld en die poesjes die jij door hun moeder groot laat brengen, komen heel goed terecht en worden heel mooi en sterk en dan hoeft zo'n klein katje niet meteen al die melk van zijn moeder met zo'n hoop broertjes en zusjes te delen, niet en

wordt nog veel mooier en sterker. Geloof mij nou maar hoor - 't is veel erger zo'n vieze verwaarloosde kat te worden die nooit genoeg te vreten kan vinden en uit stelen roven en vechten slaat en die steeds weer jongen krijgt, die steeds viezer en zwakker worden en zo'n arme verwaarloosde moederkat nog meer uitmergelen, dan dat jij heel eventjes een paar van die pasgeboren katjes moet verdrinken.' 'Ja, maar kan mijn moeder of vader nou niet dat doen? Waarom moet ik dat doen?' 't Is jouw kat en ze hebben je gewaarschuwd en je moet maar leren verantwoordelijkheid te hebben voor wat van jou is en 't is nou eenmaal niet allemaal rozengeur en manenschijn te zorgen voor mensen en dieren die van je afhankelijk zijn-en wat 't zwaarst is, moet 't zwaarst wegen en met janken schiet je geen sodemieter op, héé, schei uit, gebruik je verstand hoor! Trouwens, die zwerfkatten barsten van 't ongedierte en geslachtsziekten weet je dat eigenlijk wel?' Nou en dat ging dan door (en zo was ik al een behoorlijk voorgelicht kind, zomaar, zo tussen de bedrijven door.)

Zomaar losse herinneringen en ook een beetje over mezelf

Ik heb één keer haar diep teleurgesteld. Wel eens meer natuurlijk, zoals we allemaal onze moeders en grootmoeders teleurgesteld hebben, maar deze ene keer zie ik dat gezicht weer zó voor me, echt.

Als gezegd, mijn vader en zijn moeder hadden weinig direkt contact meer met elkaar. Maar ze volgden elkaars verrichtingen op de voet, al of niet geamuseerd en/of geërgerd, in ieder geval bleef er een diepe interesse bestaan, want stond er geen berichtje van de één, dan wel van de ander in de krant of in een of ander partij-orgaan en haar eerste reactie op dit geintje was onmiddellijk, kind kind, wat zul je je vader hebben teleurgesteld' - nou, dat zal ook wel, maar dié haalde toen alleen zijn schouders maar op - en liet het lopen.

De AJC., Arbeiders Jeugd Centrale, beleefde in mijn jeugd een grote bloei, Het streven was prachtig, de jeugd van de straat, fris aan de sport en klasse- en partijbewust maken, klubjes voor vrijetijdbesteding en meer van dat soort loffelike ondernemingen. Mijn zuster was er al rap in en danste o.a. vlijtig om de Meiboom op de Pinksterheuvel. De AJC-liedjes kende ik al bijtijds, (want we zongen veel in de familie, oma en een paar van haar zonen hadden uitgesproken mooie stemmen en waren muzikaal en mijn vader heeft tot hoge leeftijd - als tenor zowaar - in bejaardenkoren zijn nummertje meegezongen) en ik was al een paar keer met mijn zuster meegeweest naar de wekelijkse AJC-bijeenkomst, vond dat weer eens wat anders nietwaar? Afijn, toen ik tegen de leeftijd liep dat ik ook lid kon worden - elf jaar geloof ik, dat weet ik niet meer zo precies - werd er voor mij ook een pakje daarvoor gemaakt, compleet met rooie halsdoek en op de linkerborst werd ferm 'Vuurvlindertjes' geborduurd, de 'horde' waartoe ik werd geacht te gaan behoren. En ach heden, ik ging er twee keer heen en toen wilde ik niet meer en als iemand nou eksakt wil weten waarom niet, kan ik geen goed antwoord geven. 't Stond me gewoon niet aan, ik vond dat ik voor gek liep met dat pakkie aan en ik moest mee uit marcheren en zingen.

Waarschijnlijk was het een soort lafheid en dát als dochter van een NVV-secretaris, bij wie diverse malen de ramen werden ingegooid, toen ie het lef had in een volkomen christelijke-roomse buurt, alwaar we woonden ('een mens moet ook knap wonen!') een groot raambiljet op te hangen waarop met koeien van letters stond 'LAAT U HIER VAN DE KERK AFSCHEIDEN!' en als kleindochter van een dergelijke moedige, onvervaarde, zeer strijdbare grootmoeder en ach heden, ze hadden zoveel met me vóór en ik heb dat allemaal niet waar gemaakt... maar ik vertikte om er weer heen te gaan en oma was natuurlijk snel op de hoogte daarvan en kreeg ook geen zinnig antwoord uit me en toen trok ze een heel vreemd gezicht, maar toch sloeg ze een arm om me heen en gaf me een korst kaas maar ze zei wél, wat ik aan het begin van dit stukje schreef...

Tja, wat doe je eraan? Sommige vrouwen vinden dat de herinnering aan figuren als mijn grootmoeder als soort bakermat zou moeten dienen voor hedendaagse jonge vrouwen en nou ben ik toch maar weer blij als dit onder de ogen van mensen zou komen, die er wat aan kunnen hebben - dan heb ik ook een steentje bijgedragen aan het hele grote geheel want oma, je bent al jarenlang hartstikke dood, maar vergeten heb ik je nooit en je onverschrokken geest is dan wel niet precies in mij gevaren, maar zeker in een paar van je zoons en nou heb ik zelf zomaar weer een dochter, die bijzonder actief is in de vrouwenbeweging,'t zou een meid naar je hart geweest zijn... Want een feit is, dat ik nog bij mijn leven de tastbare resultaten zie van hun streven en

gedram en met hun bedoel ik de drammers als oma, haar trawanten, mijn vader en een paar van zijn broers.

De wereld - hier in de buurt tenminste! - is beter leefbaar geworden voor ons mensen en we hoeven geen kinderen meer te krijgen als we ze niet willen en ik weet wel, dat het nog lang niet allemaal is zoals het zou moeten zijn: Maar oma en je soortgenoten: jullie hebben eer van je werk, je verdriet, je lijden en doorzetten hoor! Hoera voor jullie allemaal en ik ben trots je kleindochter te zijn.

En aan ieder die dit leest: geloof het of niet, nou heb ik me daar een potje zitten huilen net (postuum spijt? Bloemen die nooit zijn ontloken? Heimwee naar een zo beschutte jeugd? Middelbare geschiftheid?), belde ik mijn matematiese vriendin voor geestelijke steun en die zei 'nou, dan huil je toch, zó'n janker ben je niet, knap je van op - of je kan ook eens flink wat eten gaan!'

Er was eens een huisvrouw

Er was eens een huisvrouw
die graag wat anders wou.
Ze was zat van het poetsen, boenen en ramen zemen,
van de kleine en grote gezinsproblemen.
Zat van het altijd maar klaar staan en zorgen
voor het eten van morgen,
voor het bakken, braden en stoven,
voor het doen van de slaapkamer boven.
Altijd een luisterend oor,
vond ze zelf nergens gehoor
als ze sprak over de rechten van de vrouw.
Dan vroeg men haar wat ze eigenlijk wou,
moest ze niet dankbaar zijn, man, kinderen, mooi huis,
nee men vond haar ideeën niet pluis.
Haar man sloeg met de deuren,
ze moest ophouden met zeuren.
Ten einde raad ging ze met haar huisarts praten
maar dat zou haar ook al niet baten.
Hij sprak wat vaag over het huisvrouwensyndroom,
ze kreeg wat pillen en een fles broom
en de wijze raad om niet meer zo tobberig te zijn,
ze moest maar bejaarden en zieken gaan helpen, dat was fijn.
Maar dat was het niet wat ze zocht,
ze voelde zich verdrietig en bekocht.
Uiteindelijk nam ze een moedig besluit
en ging er eens helemaal tussenuit.
Dat ging natuurlijk niet zonder hindernissen
maar ze wilde nu eens zelf beslissen.
Haar man en kinderen konden haar niet volgen
en waren dan ook zeer verbolgen.
Drie dagen praten en lachen met andere vrouwen,
allemaal, niet zonder pijn, losgerukt uit hun huishouwen.
Hier kreeg ze weer moed om verder te gaan,
ze voelde zich begrepen en niet langer alleen staan.
Eenmaal naar haar gezin teruggekeerd
ging ze werken met wat ze in die dagen had geleerd.
Dat ging natuurlijk niet zonder moeilijkheden en pijn,
ze hadden allemaal moeite met haar anders zijn.
Toch ging ze door om in haar gezin en daarbuiten iets goeds op te bouwen
maar dat kon ze alleen maar als ze gesteund werd door andere vrouwen.
Dit was het verhaal van een gewone huisvrouw
die graag eens iets anders wou
en die met vallen en opstaan
er met andere medestrijdsters mee door wil gaan.

Gevoelens

Blanke vrouw
ik ben niets minder als jij
ik ben VROUW
jij ook
ik heb kinderen gebaard in angsten
jij ook
ik kom uit een stam
die eeuwenlang zwarte slavinnen
heeft voortgebracht
jij?
die jou en je mannen moesten behagen
kijk me aan
ik haat je niet.
ik voel me warm als ik je zie
ik weet we zijn gelijk
nu
strijdbaar
jij en ik VROUW

Studeren van de bijstand

Waar moet ik dan beginnen? Kijken naar ervaringen uit mijn jeugd? Toen ik alle planten kaal plukte? Toen ik weigerde om voor mijn broertje eten neer te zetten? Toen ik het vertikte om geld aan te nemen op voorwaarde dat ik dan wat vaker zou lachen? Nee, dat is al te lang geleden en gekleurd door tijd en emotie. Nee, ik neem iets wat nog maar enkele jaren terug is begonnen, waar ik nog niet met toch dat vleugje nostalgie op terugkijk. 't Was zo... Vier jaar geleden vertrok ik uit mijn huwelijk, de kinderen mee, niet tegelijk, maar ik kreeg ze toch. En ik was trots op mezelf, dat had ik toch maar gedaan, tegen de heersende moraal op 't dorp in, ik liet 't achter me. Ik kreeg een kleine flat, niet te vergelijken met de ruimte die ik om me heen gewend was, maar de ruimte in me was zoveel meer dat dat de eerste maanden niet opviel. Daarna begon dat blij gevoel wat weg te gaan en vond ik dat ik best wel wat kon gaan doen als alle kinderen naar school waren. Werk zoeken dus, maar ik kwam er al vrij snel achter dat een moeder met mavo en drie kleine kinderen niet op de arbeidsmarkt nodig is. En ik dacht aan studeren, aan dagonderwijs. Ik meldde me aan bij sociale akademies en hoorde van toelatingseisen. Maar op één akademie, met dagonderwijs, mocht ik komen op voorwaarde dat ik binnen een jaar dan de vereiste toelatingpapieren had. Dat aanbod nam ik aan en dan begint mijn verhaal.

Ik stap naar sociale zaken en vertel daar mijn plannen. Dat ik wil gaan studeren en over vier jaar dan geen bijstand meer nodig heb. Nou dat had je gedacht! 't Is best als je wilt studeren, maar dat hoort niet bij de noodzakelijke kosten van het levensonderhoud, de bijstand houdt op. Ik vraag een beurs aan en krijg een renteloos voorschot, maar alleen voor mezelf, voor de kinderen is er niets. Drie maanden lang komt er niets, ik krijg een lening van een hogeschool want 't is moeilijk om zonder geld in leven te blijven. Ik bel van links naar rechts, schrijf brieven naar politieke partijen, en ga in beroep bij de sociale dienst. Bellen haalt niets uit, overal vriendelijke mensen die niets voor me kunnen doen. Ik krijg brieven terug van politieke partijen, dat de zaak hun volle aandacht heeft, dat zij van deze problematiek op de hoogte zijn en of zij nog eens horen hoe 't verder gaat nu zij mij verwezen hebben naar een mogelijke andere hulpverlenende instantie. Er is een vrouw in de tweede kamer die wél wat doet. Zij pleegt overleg met twee staatssekretarissen en van haar krijg ik bericht dat ik ook voor de kinderen een toelage zal krijgen.

Inmiddels is het december geworden, ik bel naar de sociale dienst omdat ik voor de kinderen toch met sinterklaas iets in huis wil hebben. Dat lukt, ik krijg een voorschot. Dan is er de grote verrassing... B en W hebben mijn beroep in overweging genomen en zijn tot de konklusie gekomen dat ik naast het renteloos voorschot een uitkering krijg tot bijstandsnivo. 't Geld stroomt binnen, de eerste termijn van het renteloze voorschot, geld met terugwerkende kracht van sociale zaken.

't Is niet te geloven, wat zijn we rijk opeens! We eten taartjes en zaterdagmorgens om tien uur oliebollen in de stad.

't Is me gelukt, en nu moeten ook meer vrouwen die kans krijgen. Maar hoe pak je dat aan, het is een besluit van een kollege van B en W en niets is wettelijk geregeld. Want na een jaar is ook de kindertoelage van het ministerie van onderwijs weer stopgezet. Hoe blij ik ook ben met de beslissing van B en W, ik vind dat er landelijke regels voor moeten komen en vraag nu aanvullende bijstand aan met als motivatie dat bijstandsnivo niet voldoende is om alle kosten in verband met mijn studie te dekken. Dit verzoek wordt afgewezen en ik ga in beroep bij gedeputeerde staten. Wéér afgewezen met als motivatie dat deze financiële tekorten niet door de bijstand kunnen worden vergoed omdat zij in wezen voortvloeien uit een onvoldoende mogelijkheden biedende rijksstudietoelageregeling.

En dat is nou net wat ik wil.

Vorige maand ben ik bij de Raad van State in beroep gegaan. Ik hoop dat zij een uitspraak kunnen doen over dit beroep, dat het óf een bijstandskwestie is óf een zaak van het ministerie van onderwijs. Daarmee is dan hoop ik bereikt dat vrouwen die overdag willen studeren dit niet meer, voor wat betreft het geld, tegen de verdrukking in hoeven te doen!

De reizende bibliotheek

Na de oorlog woonde ik met man en twee kinderen in de buurt van Gorcum. In het dorp was geen openbare bibliotheek en om mijn hart op te halen aan goede boeken ging ik regelmatig naar de bieb te Gorcum. Met de twee oudere dames die de zaken daar beheerden heb ik heel wat afgeboomd. Ja, ik heb prettige herinneringen aan die uren.

Omstreeks 1949 ontdekte ik dat er in Amsterdam een instantie was, waar men boeken kon aanvragen voor een plaats die verstoken was van een openbare bibliotheek. Men kreeg dan in het najaar een kist vol boeken, die omstreeks mei geretourneerd moesten worden.

De mentaliteit die uit die boeken naar voren kwam mocht niet teveel verschillen van die van de dorpsbewoners, dus zou ik een eventuele aanvraag moeten baseren op een orthodox-protestantse bevolking met PvdA/NVV-invloed.

Het leek mij wel wat en ik vroeg om nadere informatie.

Het antwoord kwam al gauw: ik kon inderdaad tweehonderd boeken krijgen, maar ik moest wel zelf voor de vrachtkosten zorgen. Van de lezers mocht ik tien cent per boek per week vragen. De opbrengst hoefde ik niet in z'n geheel af te staan, maar ik mocht twee cent per boek houden. Een klein sommetje vertelde me dat ik fl 10,- nodig had voor de toezending van de kist en dat ik de retourvracht wel uit mijn 'winst' zou kunnen bekostigen.

Het grote probleem was nu: hoe kom ik aan die tien gulden want dat was in '49 een pittig bedrag en ik had het niet.

Allereerst ging ik met één van de PvdA-bestuursleden praten en die raadde me aan een verzoek om subsidie te doen bij de Gemeenteraad. Ik schreef een net briefje en omdat ik zo bescheiden mogelijk voor de dag wilde komen vroeg ik om niet meer dan fl 10,-. Na geruime tijd wachten kwam het antwoord: ze konden op mijn verzoek niet ingaan want subsidies onder de fl 25,- kwamen niet in aanmerking.

Mijn PvdA-raadgever gemeenteraadslid werd bedáinkt!!!

Daarna probeerde ik het bij het NVV. De diverse afdelingen organiseerden eens per jaar een dagtocht voor de kinderen, waarbij een aantal toerbussen werd afgehuurd en diverse attracties bezocht. Ik meende dat mijn bescheiden tientje geen afbreuk aan de feestvreugde zou doen, maar helaas ving ik weer bot.

Uiteindelijk schreef ik de Centrale Verzekering in Den Haag aan en warempel die kwamen met het zo vurig verlangde tientje over de brug. Ik kon dus starten.

Mijn man bouwde een stelling van planken in het halletje en daarop werden de boeken gerangschikt: honderdvijftig voor volwassenen en vijftig voor kinderen. Wat was ik trots toen mijn eerste klanten binnenkwamen. De meesten waren PvdA/NVV-mensen, maar uit de andere hoek stapten ook enkelen over de drempel.

Als ik het me goed herinner heb ik drie seizoenen zo'n kist met boeken gehad. Het was altijd een spannend moment als de nieuwe zending was binnengekomen, we doken dan met ons allen in de grote kist en graaiden naar hartelust.

In 1954 verhuisden we naar Rotterdam.

Voorzover ik weet heb ik in het dorp geen opvolger gekregen.

Eind '56 hertrouwde ik met een man die twee kinderen meebracht, dus had ik voorlopig genoeg te doen in mijn huishouden.

Maar omstreeks 1967 waren de jonge vogels uitgevlogen en hadden we een kamertje over. In die tijd hadden we veel contact met Nigeriaanse studenten en van hun vernamen we hoe moeilijk zij aan een behoorlijk kosthuis konden komen. Het duurde dan ook niet lang of een van deze jongelui trok in het lege kamertje en bleef onze huisgenoot tot begin 1970.

Door toeval had ik een Engelse pocket in huis, getiteld 'Equiano's Travels' (De reizen en lotgevallen van Equiano). Het was een verkorte uitgave van het in 1789 verschenen levensverhaal van een uit West Afrika gekidnapt negerjongetje, dat als slaaf naar het Caribische gebied werd versleept. Toen hij zich na veel ellende had vrijgekocht en in Engeland gevestigd, werd hij een vurig medestrijder in de anti-slavernij beweging van die jaren. Hij schreef zijn levensgeschiedenis,

die een bestseller werd en achttien drukken beleefde, totdat het na 1830 in de vergeet-hoek terecht kwam.

Tot onze stomme verbazing kende onze zwarte huisgenoot het boek helemaal niet. 'Hoe kan dat dan,' vroeg ik, 'die man was een lbo, net als jij; misschien was hij wel je over-overgrootvader.' Een wereld van onderdrukking ging voor me open toen de jongeman antwoordde: 'De koloniale bazen hebben het boek voor ons verborgen gehouden.'

Het ging me door de ziel heen.

Allereerst bestelde ik zo'n vijftig pockets bij de Engelse uitgever en verkocht deze door aan iedere Afrikaanse student die er belangstelling voor had. Nu hadden ze weer een stukje van hun eigen geschiedenis in handen. En toen had ik geluk, want de VARA gaf me tien minuten gelegenheid in het populaire zaterdagochtend programma Z.O. over Equiano te vertellen. Er kwam toen respons van een groep mensen waaraan ik nog helemaal niet had gedacht: Surinamers en Antillianen. Allicht, die waren óók iets van hun eigen achtergrond op het spoor gekomen. Ik deed weer een bestelling in Londen en was al gauw door mijn voorraad van honderd boeken heen.

Ik leunde doorlopend bij wereldwinkels, anti-koloniale/rassistische groepen en Surinaamse/Antilliaanse stichtingen. Ook de Openbare Bibliotheek van Rotterdam nam een exemplaar. En tijdens de vakanties nam ik altijd twee exemplaren mee, want door heel Europa komt men wel Afrikanen tegen, zelfs zwarte zuid-Afrikanen, die zeer geïnteresseerd waren in Equiano's lotgevallen. Maar een grote moeilijkheid was natuurlijk dat lang niet iedereen in Nederland Engels kan lezen. Het boek zou dus vertaald moeten worden, maar hoe vond ik een uitgever die het zakelijk risico wilde nemen?

Ik schreef dus diverse uitgevers aan, maar zonder het gewenste resultaat. Boeken over primitieve Pygmeeën en Masai's gaan erin als koek, net zoals spannende verhalen over ritjes op de rug van een neushoorn of luipaarden op schoot. Maar een serieus boek over de geschiedenis van Afrika en dat nog wel door een zwarte Afrikaan, nee, dat verkoopt moeilijker.

Toen nam ik contact op met de teeveeploeg van Sprekershoek en warempel er kwam een uitzending van die me behalve veel verzoeken tot toezending van de Engelse uitgave ook een uitgever opleverde die wel iets in een vertaling zag zitten. Een vertaler, die de Afrikaanse sfeer goed aanvoelde was gauw gevonden. In 1977 kwam de Nederlandse vertaling uit.

Als ik het boek nu ergens bij een boekwinkel zie liggen denk ik tevreden 'Zonder deze huisvrouw was er nog geen Nederlandse editie geweest, misschien wel in de toekomst, maar nu beslist nog niet.'

Een heel gedoe

Het was een heel gedoe met al die fabrieken, zoveel fabrieken en zoveel soorten fabrieken. Wat een rotzooi hadden ze gemaakt en achtergelaten. Al die autofabrieken bijvoorbeeld. Om een kleine auto te kopen, moest je uit dertig verschillende kleine auto's kiezen. Dus je had ook dertig verschillende motoren, dertig verschillende ruiten en dertig verschillende soorten onderdelen. Dit alles moest in fabrieken gemaakt worden. En je kon je auto ook nog versieren, werd ook nog gedaan, met allerlei soorten sierstrippen, die ook weer in fabrieken gemaakt moesten worden. Of zoals bij de kapper, daar kon je zoveel soorten permanent kiezen, met heel kleine mini-krul, of kleine krul, of gewone, middelgroot, groot en heel groot, en je had ook nog een krul van sluik haar. En al die rollen en rolletjes voor die soorten krullen moesten ook in fabrieken gemaakt worden. Al die fabrieken wat moesten we ermee? Er werkten vroeger veel mannen in fabrieken, maar de eerste lading mannen was op weg naar de maan en de volgende ladingen stonden startklaar, dus een heleboel fabrieken hadden we niet meer nodig.

Wat een feest was dat, die eerste lancering mannen naar de maan, daar had je bij moeten zijn. We hadden hun verteld dat ze op de maan eindeloze maantallen fabrieken konden bouwen ('bouwen' - zo noemden ze dat, het bouwen zat hun in het bloed), maansteenfabrieken, maanspuitbusfabrieken, maansouvenir- en maanautofabrieken, waarvoor je weer maansierstrippen kon maken, en ook zuivere maanluchtfabrieken, want zo onderhand zouden ze dat daar weer nodig hebben.

Eerst wilden ze dat natuurlijk niet zo goed geloven, van al die maanfabrieken. 't Was niet wetenschappelijk bewezen, zoals van die autosierstrippen, en 't zat nog niet in de computer. Ze stelden dus een Interdepartementale Coördinatiecommissie Maanfabriekenbouwzaken in, die de opdracht kreeg een nota uit te brengen die als advies zou kunnen dienen voor de regering. Wij wisten natuurlijk allang dat dit zou komen, daarvoor hadden we al veel te lang met ze samengewerkt. Bovendien hadden ze 't ook zo verschrikkelijk druk met het steeds weer bepraten of een vrouw wel of niet zelf kon beslissen of ze een kind wilde hebben, en als ze zelf wel mocht beslissen, hoe ze dan moest beslissen. Dus we legden hun ook ons volgende plan voor. We vertelden hun dat ze op de maan fabrieken konden bouwen waarin ze maanijzer konden omsmelten tot kleine en grote hulzen die ze konden vullen met kruit en maanenergie. Het kruit en de verschillende soorten hulzen plus de erbij horende schiettoestellen die ze hier al hadden gemaakt mochten ze wat ons betreft meenemen, eventueel met de computers en het wetenschappelijk bewijs. En we vertelden hun ook dat ze op de maan raketten en ruimteschepen konden bouwen om naar Mars te gaan, want we wisten wel dat ze eigenlijk op Mars thuishoorden, je weet wel, en dat legers en gevechten hun favoriete spelletje waren. En ja hoor, niks geen wetenschappelijk of computerbewijs meer nodig. Ze stonden gewoon te dringen, net als bij de uitverkoop, en we moesten lootjes laten trekken wie als eersten mochten vertrekken. En verder hadden we er geen omkijken naar. Zelfs voor het afschieten van de raketten zorgden ze zelf!

Voor onze opvolgsters

Vijf jaar geleden besloot ik om een baantje buitenshuis te zoeken wat niet meeviel want ik had alleen maar een diploma huishoudschool. Maar op een dag zag ik in de plaatselijke krant van mijn woonplaats een advertentie, waarin voor het tehuis voor geestelijk gehandicapten een huishoudelijke hulp werd gevraagd. Dus ik er op af en ik werd aangenomen.

Samen met een kollega doe ik daar nu de huishouding. We hebben alletwee geen hekel aan huishoudelijk werk, maar je zou het daar wel krijgen, want wat werden wij - vooral in onze beginperiode - door het grootste deel van het overige personeel, zowel mannen als vrouwen, gediskrimineerd.

Als we wel eens een doodenkele keer met z'n allen koffie dronken en het gesprek ging bijvoorbeeld over de geestelijk gehandicapten en mijn kollega of ik gaven daar ook onze mening over, dan werden we aangekeken of we van een andere planeet kwamen. Want hoe konden wij daar nu iets vanaf weten; wij waren toch maar die stomme werksters die alleen maar verstand hebben van dweilen en boenen. Trouwens daar heb je toch geen verstand voor nodig!

Als er een of andere feestavond was hoorden wij het op het laatste moment, zodat we er vaak niet heen konden gaan omdat we dan al een andere afspraak hadden, en ga zo maar door.

Waarom wij dan toch zo lang zijn blijven werken? Ach, we konden de centjes goed gebruiken; alle twee hebben we opgroeiende kinderen, wat ook geld kost. We houden van de geestelijk gehandicapten en we hebben geen hekel aan huishoudelijk werk, zoals ik al zei.

Wij zijn er maar zoveel mogelijk boven gaan staan en hebben steeds maar weer laten merken dat we toch echt niet zo stom zijn, ook al werken we in de huishouding.

En nu eindelijk na vijf jaar gaan ze ons wat meer als normale mensen behandelen.

Zowel mijn kollega als ik zullen daar wel zo lang niet meer blijven; mijn kollega heeft zoveel hobbies, die wil in de toekomst wat meer thuis blijven en ik il na mijn eksamen vooropleiding HBO proberen op de sociale akademie te komen. Maar hopelijk hebben onze opvolgsters het wat makkelijker dan wij het hadden,

Stappen in het moeras

Terwijl ik in de natte sneeuwstorm van deur tot deur loop om brood op te halen voor de pony's denk ik aan de uitnodiging als vrouw eens mijn levensverhaal als strijdvorm op te schrijven. Het is interessant en als ik niet een hekel had aan de in de mode zijnde larmoyantie, zou ik het misschien dadelijk doen. Maar ik ben bang daarin ook af te glijden. In je herinneringen zijn zoveel dingen mis gegaan door maatschappelijke omstandigheden. Hoe verleidelijk is het om dit steeds in dit kader te belichten, waar het gevoel altijd weer als tweederangs burger te worden aangezien toch bij iedere vrouw wel sterk doorspeelt.

Als ik met een hoogtepunt begin, kijk ik terug naar het moment, 25 jaar geleden, dat ik in Den Haag in de toen nog niet afgebrande schouwburg een internationaal publiek in vier talen moest toespreken van het podium, om daarnaast ook als danseres nog een zekere en heel eigen positie in het ballet van die dagen te hebben. Gewaardeerd, thuis, in je werk, m'n liefje, wat wil je nog meer.

Enige jaren daarvoor had ik als ongetrouwde vrouw een zoontje gekregen en het ballet waar ik toen bij werkte ging midden in het seizoen failliet, ergens in Europa. Teruggekomen in Holland met f 600,- en een rugzak kleren, kon ik vlak voor het nieuwe seizoen geen balletpositie meer vinden. Het werd een heel moeilijk jaar. De sociale voorzieningen waren niet als nu. Je deed van alles om aan de kost te komen. Ik verkocht verzekeringen, paste op kinderen, speelde los-vast in kleine produkties. Het echte schnabelwerk. Thuis moest ik als tegenprestatie voor het 'woongenot' de huishouding doen. Ik sliep in een kamer die eigenlijk een gang was waar iedereen doorheen moest naar de keuken en w.c. Ik was erg alleen. Geld om ergens heen te gaan had ik niet. Soms liffte ik naar kennissen. Zo ontmoette ik iemand die me mee uit nam en me meer en meer begon op te zoeken en daar hij vertegenwoordiger was, verloste hij me uit de beknellende thuissituatie door mij en m'n kleine zoontje hele dagen mee te nemen. Overijssel, Friesland, Drenthe. Hij leerde me autorijden. Het werd een verhouding. Mijn ouders gingen naar een mooier huis en ik kon blijven in het oude huis. Na een jaar kwam hij bij me ingetrokken. Ik had het eerst niet gewild. Wou liever dat hij toch thuis bleef bij z'n vrouw en kinderen, maar wilde hem ook niet missen. De bekende scènes bij hem thuis gaven de doorslag. Erg goed heb ik dat nooit begrepen. Z'n vrouw moest begrepen hebben hoe haar man rijen vriendinnen voor mij had gehad. Door het vertegenwoordigersberoep is het voor een mooie man wel heel gemakkelijk te realiseren. Hoe het zij, we stichtten een gezin, kregen er nog een jongetje bij en met de vakantie en 's zondags kwamen de andere kinderen ook. Daar de alimentatie erg hoog was en m'n man z'n ontslag nam op een dag dat hij het vertegenwoordigerswerk niet meer zo zag zitten, moest er weer geld verdiend worden. Naast m'n ballet, zette ik met hem een zaak op die met door mij geleend geld goed begon te lopen. De investeringen liepen hierdoor echter heel hoog op en ook het werk eiste ontzettend veel aandacht. Ik moest alles tegelijk doen. Ballet, zaak, huishouden, kinderen. 't Kón niet lang goed gaan.

Op een dag kom ik thuis en m'n jongste blijkt doodziek alleen in de woonkamer te liggen. Dood-ongerust bel ik de dokter en breng hem nog geen uur later naar het ziekenhuis. Longontsteking en heel erg. Hij moest zes weken blijven. Ik knap af, d.w.z. ik neem ontslag bij het ballet. We vinden een rijke firmant, die onze zaak uitkoopt en ons als verkopers handhaaft in onze eigen onderneming. Ik werk daarin nog drie jaar. De kleinste wordt wel beter, maar blijft vaak ziek. Chronische bronchitis.

Als onze jongste altijd buiten de stad zienderogen opknapt, besluiten we echt buiten te gaan wonen. Maar het is ver, heel ver, van de randstad dat we 'n huis vonden en ik kan me niet meer met de zaak bemoeien. Ook is een van de andere kinderen naar ons 'overgestapt' en 'n vriendje van m'n oudste zoon woont een jaar bij ons. Ik heb als moeder van vier kinderen het ook erg druk. We wonen mooi in een erg groot en helaas bewerkelijk huis. De zaak van mijn man gaat na een poos steeds slechter en hij krijgt ontslag. Daarna probeert hij allerlei eigen zaakjes op te zetten, maar al het verdiende en gespaarde geld vervliegt aan misgrepen en gebrek aan kapitaalinzicht en doorzettingsvermogen. Er komen heftige ruzies en we gaan uit elkaar. Ik vertrek en hij stuurt

me de meubels achterna. Een jaar later vertrekt hij voorgoed naar het buitenland: opnieuw getrouwd.

In ons nieuwe onderkomen krijg ik de belastingen op bezoek of ik maar 18.000,- achterstallige schuld wil betalen. Ik ben zesendertig en besluit met m'n twee jongens m'n vrijheid te benutten en te bewijzen dat het financieel debacle niet mijn fout is geweest. Ik besluit een eigen bedrijf op te bouwen. Mijn man die, hoe moeilijker hij het begon te krijgen, thuis steeds ouderwets en autoritairder jarenlang had opgetreden, en de vreselijke scènes die hadden plaatsgevonden, noodzaakten me tenslotte te vluchten met de kinderen, naar dat kleine boerderijtje, maar alles was beter dan dat slaan en schreeuwen.

Ik kon van 'n oom fl 6.000,- lenen en kocht daarvan wat pony's en begon in het gehuurde boerderijtje zomerkampen te organiseren. In het vorige huis was ik daarmee al begonnen, maar daar wilde mijn man dan weer wel en dan weer niet aan mee doen. En in het boerderijtje kon ik tenslotte m'n eigen financiën beheren, waar ik tot dan toe niets goed kon opzetten omdat ik ieder verdiend geld direct moest afgeven, terwijl ik per week met fl 35,- het gezin te eten moest geven. Ja fl 35,- U leest het goed.

Het was absurd. Nu kan ik eindelijk vrij adem halen en opnieuw beginnen. Toch, om me 'n trap na te geven schreef mijn man aan klanten wier kinderen in het kamp kwamen, dat ze ze niet moesten sturen, want dat de kinderen bij mij niet gescheiden sliepen. Nu was dat in de zestiger jaren blijkaar nog heel erg, hoewel de kinderen hoogstens twaalf jaar waren en het alleen gebeurde als we bij heel mooi weer met z'n allen om het kampvuur bleven slapen tussen de pony's op de wei. Desalniettemin was het 'n ontzettende slag waarbij ik minstens zestig kinderen verloor. Gelukkig waren er progressiever denkende mensen en hun vertrouwen en reclame hebben me er door gesleept. Het kamp werd iets heel bijzonders. Ieder van ons besliste mee. Ik heb als kind nl. zelf bijna ieder jaar kampen meegemaakt. In sommige moest je de vlag groeten in 'n kring en allerlei corvees. Niet die karweitjes op zichzelf waren vervelend maar het woord corvee alleen al en de indelingen van zo tot zo laat moet je dat doen, dat alles had in mij het idee gelaten, een echt leuk kinderkamp moet het worden. Want je bent samen op vakantie. Vakantie dat toverwoord waar je het hele jaar naar uitkijkt. Dat moet toch iets geweldigs kunnen zijn.

Dus ging ik het anders doen. Samen met de kinderen. Er mocht veel: je eten samen zelf bepalen en inkopen en laten staan wat je niet lust. Zelf maakte ik 's ochtends vroeg de woonruimte, keuken, w.c. etc. schoon. Dan maakte ik het ontbijt klaar. Iedereen mocht opstaan, zo laat die wilde. Dat vind ik, hoort bij 't idee vakantie. Dan na het ontbijt samen overleggen hoe of wat. Veel zwemmen, veel paardrijden. De gekste avonturen. Kinderen die drie à vier keer waren gekomen, namen vanzelf leiding op 'n democratische manier.

Van 1968 tot 1972 ging het steeds beter. Maar de moeilijkheden lagen op 'n ander vlak. We hadden niet genoeg wei en konden die ook niet bij krijgen. Al die jaren door hebben we moeten zoeken. Kregen voor 'n jaar of 'n seizoen 'n klein weilandje. Paalden dat met veel moeite af met draad er langs. Om dan weer weg te moeten. Ook het 'uitbreken' bleef een probleem. Hoeveel nachten heb ik angstig wakker gelegen, of opgezeten of uren, ja dagen naar uitgebroken pony's gezocht. En 't sjouwen met hooi en bieten in regen en sneeuw, naar bijna onbereikbare weilanden, jaar in jaar uit in 'n wrak van 'n auto, omdat je geen geld hebt voor goed materiaal. We leefden eerst jaar in jaar uit van fl 4.000,- netto per jaar tot 1968. Wel groeide het pony-bestand van zes tot dertig. Daar zorgden onze merries wel voor en ik wilde alleen goed verkopen, want we moesten 'n eigen boerderijtje zien te kopen. De huurbaas wilde zelf in onze huurboerderij en voor ponybezitters gelden geen pachtwetten. (Trouwens alle kleine boeren moeten altijd weg, dat is het hele beleid, dus 'n proces, uit wanhoop door ons gevoerd, verloren we). Midden in de winter moesten we binnen 'n maand eruit. Ik was alleen en moest alles verhuizen naar 'n bouwval, die we in de Belgische voerstreek goedkoop hadden kunnen kopen, waar we 15 pony's voor hadden verkocht. Het was vinnig koud en ik stookte tot diep in de nacht de open haard tijdens de verhuizing hoog op. Ik was die eerste nacht niet naar bed gegaan maar besloot me door de ergste rommel heen te werken. Terwijl ik boven met de bedden bezig was vloog toen beneden de boel in brand. Alles in de keuken in lichterlaaie. Geen water, niets dan laaiende vlammen om me heen. Ik liep door de brandende plastic zakken. Wat kon ik doen? Hulp roepen had daar weinig zin. Ik greep 'n emmer, gooide de keukendeur open, waardoor de brand nog erger begon te loeien, smeed de deur achter me dicht, pakte water bij de bron, rende terug en smeed 'n emmer tussen de brandende koffers en

boeken. Dat hielp iets. M'n paniek raakte daardoor over en ik begon brandende zaken naar buiten in de sneeuw te smijten en met 'n vloerkleed de vlammen verder uit te slaan.

Later bleken alle polissen en stamboekpapieren van de pony's en allerlei examen- en vergunningspapieren verbrand. Dat betekent dat je pony's officieel niets meer waard zijn. Nieuwe papieren krijg je niet. Eigenlijk heel gek, maar het is zo. Enfin, ik was door alles toch al zo gedeukt dat ik niet eens contact opnam met de brandverzekering. Ik schilderde de keuken opnieuw en herbegon met bouwen en restaureren. Het duurde jaren voor het kinderkamp weer op nivo begon te komen. We konden het eerste jaar maar plusminus tien kinderen herbergen. Het tweede jaar bouwden we er zelf'n vleugel aan. Ik heb geleerd te metselen en te timmeren, hoewel ik het niet zo erg mooi doe. Ik kan beter metselen dan timmeren trouwens. Die nieuwe vleugel gaf ruimte. Ik legde ook zelf sanitair, warm water etc. aan, want er was in het begin alleen 'n ouderwetse 'doos' en het was net die beroerde, lange droge zomer, zodat iedereen diarree kreeg. Maar 't was voor het eerst ons eigen huis en niemand, niemand kon ons meer wegjagen.

En toen kwam de recessie. Net toen we weer zo'n vijftig kinderen hadden liep het plotseling terug terwijl alles voortdurend duurder en duurder werd. Voor de pony's kreeg ik niets meer. Integendeel, iedereen wilde ze ineens kwijt en je hoorde dat de slachthuizen er plusminus tweehonderd per maand aangeboden kregen. Die auto, die we in de bloeijaren '68 - '72 hadden gekocht, moest vernieuwd worden en is nu helemaal op. 'n Keer hield ik het stuur in m'n hand, 'n keer liep 'n wiel eraf en nu heeft de as het begeven.

Gelukkig is m'n oudste zoon technisch en repareert alles tot in het oneindige. Als ik die trouwens die laatste H.B.S.-jaren niet intern bij mensen in de stad had gestuurd, had hij, waar hier 't onderwijs toch wel achter ligt, z'n studie niet gehaald. De jongste moest ook in de zesde van de lagere school naar kostschool, alle leermogelijkheden waren beperkt en alles minstens tien kilometer ver, en door het vele werk was ik altijd te moe om met huiswerk te helpen. Het oudste meisje was door de moeilijkheden al op kamers gelukkig. Dus bleven ze op school zitten, niet één keer, maar na 'n paar jaar weer. Nu kwam dat natuurlijk ook eerst door de overgang stad-platteland. Toen de scheiding en alle narigheid eromheen en het wilde er bij mij niet in, dat ze niet zouden kunnen leren. Maar het leek wel of ze het allemaal niet echt ernstig namen met hun studie. Ik had nog 'n televisie van voor de scheiding. Die deed ik de deur uit. Hoewel ik 's avonds eigenlijk wel graag keek heb ik er nooit meer naar terugverlangd. 't Begon in 1970 al zo'n beetje steeds hetzelfde te worden. Maar dat dát nou hielp. Ze moesten uiteindelijk helaas toch voor hun opleiding het huis uit. Dat was nog eens extra jammer en iets waarop ik nooit gerekend had. Sartre zegt wel, je bent altijd helemaal vrij in je beslissingen, maar ik vind toch dat je altijd besluiten moet nemen over onoverzichtelijke situaties. Je weet eigenlijk nooit precies waarmee of waaraan je begint. 'n Kind krijgen, 'n huwelijk, 'n bepaalde carrière, 'n verhuizing naar 'n andere streek of land. Waar beslis je over? Over een vage verwachting. Meer is het niet, en als je dan als vrouw in 'n gebied stapt waar alleen mannen zitten en je komt in hun belangensfeer zoals b.v. met het boerenbedrijf en het toeristengedoe, dan hoef je als vrouw echt niet op medewerking te rekenen. Iedereen is vriendelijk genoeg, ik heb heus veel afgelachen en voel me echt niet zielig, maar ik heb wel altijd heel erg zwaar moeten werken en sjouwen met zakken tot vijftig kilo en dat ben je als balletdanseres nu ook niet bepaald gewend, noch om 's ochtends om zeven uur zes kamers te dweilen in het hoogseizoen en dan tot 's avonds half twaalf opgewekt kampmoeder te zijn, spelletjes te doen, wedsrijden te leiden, paardrijlessen geven en voor dertig man eten te koken.

Hoe kun je zaken vertellen als hoe je een pony zelf moest doden toen 'n auto hem z'n achterbenen had verbrijzeld. Of hoe je 'n veulen dood en in 'n put verdronken samen met 'n zootje van twaalf moest optrekken aan 'n touw. Hoe je veulens verloor door het vervuilende beekwater van 'n camping verderop. Zo vuil, dat het schuim op het water dreef en in 1968 drie veulens aan de diarree deed sterven.

We hadden 'n tijdlang 'n weiland bij 'n stad. Dat weiland was van 'n fabriek. Zo konden we het hele jaar door op woensdag en zaterdagmiddag met de stadskinderen club houden. Maar door de recessie ging de fabriek de wei verkopen en van de ene dag op de andere moesten we er af. De gemeente kon ons niet aan iets anders helpen zeiden ze. 'n Graaf die ons voor de wintermaanden z'n weilanden verhuurde drie jaar lang, moest ook alles verkopen en de boer die er op kwam gaf ons vierentwintig uur om te verdwijnen.

Nu hebben we nog steeds genoeg pony's om 's zomers kampen te houden maar slechts twaalf kunnen bereden worden. De acht andere moeten nog groeien. Ik moet de veulens vier jaar aanhouden, pas dan kun je er op rijden. Alle anderen heb ik opgeruimd toen 'de graaf' zoals we hem noemden ons de wacht aanzegde. Toen ik besepte, dat ik terug moest naar 'n kleiner bedrijf en ook de crisis aan zag komen en bovendien de kinderen bijna allebei groot waren besloot ik weer te gaan studeren. Maar toen ik na vier jaar klaar was, had de recessie goed doorgezet en nu krijg ik overal bij sollicitaties te horen dat ik te oud ben. Ook dat is dus 'n stap geweest die geen vaste grond onder de voeten heeft gegeven.

En zo ga je verder. Geen Jan modaal, maar Mientje minimaal en nog altijd in het moeras, want als ik niet een keer per week oud brood en schillen op ga halen, wordt het ponyvoer veel te duur. Van balletdanseres tot schilleboer, dat lijkt niet best. Aan de andere kant, 'n eigen boerderijtje met wat land erachter en twintig eigen pony's en geen schuld, leuke kinderen en gezonde jongeren om je heen die ook leerden, dat je moet proberen alles zelf maar aan te pakken. Want als het niet gaat zoals het moet, dan moet het maar zoals het gaat. En zo stappen we verder en verder.

Waarheen? Waartoe? Of is het om het leven zelf en doen de stappen er misschien niet toe? Wie zal het zeggen.

Je bent een vrouw

Je bent een vrouw
Dat is nu eenmaal zo
je staat in een maatschappij
waarin men streeft naar
Gelijke rechten voor de
Man en Vrouw
Emancipatie noemen ze dat
Je wordt nieuwsgierig
gaat vrouwencafés bezoeken
waardoor je geconfronteerd wordt
met de harde realiteit
Je praat met andere vrouwen
over hun moeilijkheden
over actuele onderwerpen
Probeert hen te helpen
net zoals zij jou zullen helpen
Samen proberen een oplossing te vinden
je hoofd boven water kunnen houden
Tegen de verdrukking in
En als je dan thuiskomt en
er met iemand over wilt praten
hoe goed het voor je is
eens een vrouwengroep te bezoeken
Word je meteen
meteen mooi woord
'FEMINISTE'
of
'DOLLE MINA'
genoemd

Gevecht aan het loket

We hebben in ons gezinnetje twee jongens, een tweeling. We woonden in Amsterdam en zouden naar een dorp gaan verhuizen. Van de Amsterdamse spaarbank nam ik al het geld op dat we ooit gespaard hadden. De rijkspostspaarbank is overal in het land, dus stapte ik daar heen om een nieuwe rekening te openen. (Mijn man werkt dezelfde tijden als de banken dus neem ik alle geldhandelingen buiten de deur waar voor ons gezin.)

Na een lange rij was ik eindelijk aan de beurt. Voor de jongens moesten twee formulieren worden ingevuld en daar was ik, aan een tafel gezeten, wel even mee bezig. Weer sloot ik me achter de lange rij van mensen aan. De tweeling sloopte ondertussen alle folderbakjes. Na een lange poos wachten stond ik weer vooraan. Ik legde de twee formulieren en mijn pas voor de loketbeambte neer.

De man keek ernaar met enige verbazing. Ik werd nieuwsgierig en boog zo dicht mogelijk naar het glas vol gaatjes waardoor je spreken moest.

'U moet ze weer opnieuw invullen', zei de man.

'Hoezo?' vroeg ik en dacht aan mijn handtekening in de pas, die in de loop der jaren wat veranderd was.

'De wettelijke vertegenwoordiger moet tekenen!'

'Maar ik ben de moeder van de kinderen', zei ik.

'Niets mee te maken, de man moet tekenen. U mag overigens ook geen geld van de spaarbankboekjes afhalen. Dat moet uw man doen. U kunt ook steeds een formulier hier halen en uw man laten tekenen; dan machtigt hij u.'

De rij achter mij was behoorlijk lang geworden, ik werd er zenuwachtig van. Ik zei tegen de man dat ik toch ook altijd zelf het geld bracht en dat ik dus ook het recht van afhalen wilde.

'Het zijn de regels mevrouwen die kan ik niet veranderen.'

Nogal kwaad nam ik de twee formulieren mee naar huis. 's Avonds begon ik tegen mijn echtgenoot mijn onvrede over dit alles te spuien. Tijdens onze huwelijksplechtigheid was er niet eens meer gesproken over gezinshoofd, mompelde ik.

'Laat het geld op de Amsterdamse spaarbank staan', zei mijn man. 'Iedereen mag het daar afhalen.' Dat was waar, een buurmeisje had voor mij een bedrag gehaald toen ik ziek op bed lag. Geen machtiging, niets was nodig geweest, alleen mijn spaarboekje. Ik vond de afstand toch een bezwaar en het loste mijn onvrede over dit alles niet op. De volgende dag besloot ik het hoofdkantoor te bellen. Ik zette mijn situatie uiteen en mijn onvrede over de R.P.S. ten opzichte van de moeders die ijverig spaarden en - als het er op aankwam - geen rechten hadden.

De man, erg vriendelijk gebleven, begreep het allemaal en zei nog wel een mogelijkheid te weten.

'Ik stuur u twee nieuwe formulieren toe en die moet u beiden tekenen.'

'Wat gebeurt er dan?' vroeg ik ademloos.

'Wel u beschikt dan allebei over de boekjes en kunt geld afhalen zoveel u wilt, zonder een machtiging wederzijds nodig te hebben.' Zo gezegd, zo gedaan. Na een paar weken kwam een grote envelop in de brievenbus, aan mij gericht, van de R.P.S., met daarin de spaarbankboekjes van de jongens. Op de eerste bladzijde stonden de namen van de jongens en onderaan getypt mijn naam als gemachtigde, met een stempel van de R.P.S. erop. Er zat een briefje bij, aan mij gericht, over eventuele overboekingen van spaarbankboekjes naar beleggingsrekeningen.

Ik kon een gevoel van overwinning niet nalaten te uiten tegen mijn man. We hebben samen vreselijk moeten lachen, omdat we eens hadden afgesproken nooit geld van de spaarrekening van de jongens af te halen. Het was hun geld en ze zouden het nodig hebben later.

Was alle drukte voor niets geweest, zullen sommige mensen zeggen. Nee, in mijn ogen niet; een vrouw heeft mijnsinns zelfs evenveel rechten als haar echtgenoot. Het zijn namelijk ook die kleine dingen die met elkaar een hoop onvrede in een vrouwenleven teweeg kunnen brengen. In ieder geval in het mijne!

De verziekte moedermavo

Atie had er weer flink de pest in. Een drie voor Frans had ze. 'Le père de Marie est le frère de son soeur.' Tenminste, zo had zij het geschreven. Een grote rooie streep onder 'son'. Dat vond ze nou zo stom dat het 'sa soeur' moest zijn. Daar was ze het gewoon niet mee eens. En zo had ze nog wat fouten. Een idioot proefwerk was het weer geweest. De anderen hadden ook zitten morren, maar echt opstandig werden ze nooit, behalve Greet dan, maar die kreeg dan meteen de hele klas over zich heen.

Eigenlijk had ze zich wat anders voorgesteld van de moedermavo, iets wat niet zo schools was. Ze was erop gegaan, zo maar voor zichzelf, om wat te leren. Daar had ze trouwens nog ruzie over gehad met de klas, want een heleboel vrouwen waren weer naar school gegaan om hun kinderen te kunnen helpen bij hun huiswerk. Die vonden Atie maar egoïsties. En dat vond ze nou zo'n onzin. Was je blij dat de kinderen eindelijk een beetje hun eigen gang konden gaan en dat ze niet meer de hele dag 'moeder, moeder' riepen en dan moest je ze zeker weer met hun huiswerk gaan helpen, of leesmoeder worden op hun schooltje. Nou, mooi van niet.

Maar wat haar het meest was tegengevallen was dat ze eigenlijk niets leerde. Tenminste niet iets waar ze wat aan had. Ze wist nu wel precies wat voor grondlagen je tegenkwam als je een gat in de buurt van Leiden zou graven, en hoeveel meter darm een schaap had, maar ja, daar had je toch niet zo veel aan. Daar werd je toch niet echt wijzer van. Onder Nederlands hadden ze wel eens discussie en dan praatten ze over hoe de wereld in elkaar zat en wat je misschien zou kunnen veranderen. Maar meestal moesten ze dan na een half uur weer een of andere oefening gaan maken. En zo vaak had ze nou ook geen Nederlands. Als ze er zo eens over nadacht, dan was het toch eigenlijk godgeklaagd, al die onzin die ze in hun hoofd moesten proppen. Voor kinderen was het al erg, maar voor volwassen vrouwen!

Ze moest toch maar eens met Greet gaan praten.

Zuchtend liep Truus door de lange gang van de moedermavo, een emmer met sop in de rechterhand, dweil en stofdoeken in de linker. Ze was nu bijna vijfenvijftig en moest nog zo'n jaar of tien mee. Ze zag niet precies voor zich hoe ze dat zou volhouden. Gelukkig hadden ze een leuke schoonmaakploeg. De meeste waren van haar leeftijd of een jaar of wat jonger, daar had je steun aan. Anna kwam net van de andere kant de gang inlopen, met een geheimzinnig gezicht. 'Om vijf uur vergadering, bij het bezemhok' zei ze toen ze Truus passeerde. 'Er is een borrel, rookgenot zelf meenemen en zorg dat de Neus er niets van merkt.' De Neus was de conciërge, een narrige vent met een bokseersneus, die hen altijd daaames noemde en er een gewoonte van had gemaakt om, net als je in het ene lokaal lekker bezig was, je te ontbieden in een ander lokaal omdat daar nog een snippertje papier op de grond lag.

Truus was benieuwd wat ze op de vergadering over al die woeste plannen zou horen.

Tante Jo van het koffiehuis op de hoek vond alles best. Ze kende die vrouwen van de school wel en toen ze gevraagd hadden of ze vanuit het koffiehuis een aktie mochten coördineren had ze onmiddellijk ja gezegd. Maar toen ze hoorde waar het over ging zei ze: 'Ik doe mee, verzin maar wat ik moet doen, als je me maar niet op m'n zeventigste over een muurtje laat klimmen!'

Van de ongeveer 1200 stencils die ze, met als opschrift 'Uitsluitend voor de vrouw des huizes: alles over maandverband' in evenveel brievenbussen in de buurt hadden gegooid – ze hadden gedacht, maandverband daar kijken die mannen toch niet naar - van die stencils hadden ze 200 strookjes teruggekregen. En op vijftientig daarvan stond dat de betreffende vrouwen ouder dan vijftig jaar waren. Verder kwamen er ook een heleboel vriendelijke brieven om ze aan te moedigen en te vertellen dat het een fantasties plan was.

Met die vijftientig 'oude' vrouwen hadden ze nog een keer vergaderd.

En toen was het 12 april.

Het was een zenuweboel op de moedermavo want de derde serie schoolonderzoeken was net gestart. In kleine groepjes zaten vrouwen hun repetitiestof nog even door te nemen, voor de bel van het eerste uur ging.

En toen kwam Atie binnenstormen, buiten adem. Als een gek stormde ze de kamer van de direktrice binnen. Een paar minuten later kwamen zowel de direktrice als Atie weer naar buiten. Atie vertrok en mevrouw Zeeuws-Vlaanderen ging met de docenten staan praten. En ondertussen ging de bel almaar niet. Na een tijdje gebaarde ze dat iedereen stil moest zijn. 'Dames', zei ze, 'één van uw medeleerlingen is zojuist bij me geweest met een vervelend, ik mag wel zeggen met een zeer vervelend bericht. Haar vriendin, die in een laboratorium werkt is besmet met een eng virus en heeft de kinderen van Atie besmet, en waarschijnlijk Atie zelf ook. het is een virus waarvan je een soort combinatie van de mazelen en de bof krijgt, de mazelbof zou je kunnen zeggen. En volgens haar huisarts !' Op dat moment kwam de onderdirektrice er aan lopen. Vanuit de verte riep ze al: 'De inspektrice van de volksgezondheid in het algemeen en voor de dagmavo' s voor volwassenen in het bijzonder is aan de telefoon.' De direktrice verdween haastig naar haar kamer. Ondertussen ontstond er een enorme opwindning aan de tafeltjes in de hal. 'Mazelbof', 'en het is hartstikke besmettelijk', 'en die Atie loopt hier maar gewoon rond!' Na een tijdje kwam de direktrice weer terug en iedereen was meteen doodstil. 'Dames, het is erger dan ik dacht, de inspektrice heeft de opdracht gegeven het pand onmiddellijk te verlaten, met achterlating van al uw leermateriaal. En alle schoolboeken die u nog thuis heeft moet u meteen verbranden. Dat virus besmet juist via gebruikte boeken en papieren. Zodra het schoolgebouw ontsmet is en de inkubatietijd voorbij is - dat zal ongeveer tien dagen zijn - krijgt u bericht van ons. Gaat u nu maar en slaap veel en eet veel sinaasappels voor de weerstand!'

In het koffiehuis was het ondertussen een drukte van jewelste. Eerst hadden ze tante Jo toegejuicht, omdat ze zo prachtig een inspektrice nagedaan had aan de telefoon. Daarna ging Atie verbeteren aan de slag met officieel uitzijnde papieren en stempels. Greet stond bij het raam op de uitkijk. Zij moest waarschuwen als de school leegliep. Truus en Anna voorzagen de opgetrommelde 'oude' vrouwen uit de buurt van schoonmaakkleren en witte lapjes met elastiek eraan, om voor hun gezicht te binden. Toen Greet riep dat de schooldeur openging, dromden ze allemaal samen achter de brabantse gordijntjes van het koffiehuis. En ja hoor, daar liep de school leeg. De Neus voorop, daarachter honderden vrouwen, met achteraan de direktrice en onderdirektrice. 'Hup', zei Truus, 'kom op meiden, daar gaan we dan!' En daar ging de schoonmaakploeg op weg naar de school, ieder gewapend met een certificaat waarop stond dat ze te oud waren om de mazelbof te kunnen krijgen en dat de inspektrice hun de opdracht had gegeven om het schoolgebouw te ontsmetten en de leermaterialen te verbranden.

Het kostte ze geen enkele moeite om langs de inmiddels postende politie-agent te komen. En de rest van de dag waren ze bezig met het verbranden van schoolboeken ('The first steps', 'La France et sa Langue', 'Het menselijk lichaam', 'Van kruistocht tot ruimtevaart', 'Met zesentwintig letters' en nog zo wat), roosters, repetitiepapier en alle officiële papieren die ze in de kamer van de direktie en docenten gevonden hadden. De ketel van de centrale verwarming was roodgloeiend. En daarna namen ze flink wat borrels en lieten ze via de binnenplaats de andere vrouwen binnen om te vergaderen. Die hadden ondertussen ook niet stilgezeten; alle vrouwen uit de buurt die een strookje opgestuurd hadden, hadden een uitnodiging voor de volgende ochtend gekregen. Die middag praatten ze met z'n allen over wat voor school ze nu precies wilden hebben. De volgende dag deden de vrouwen uit de buurt aan de voortzetting van de discussie mee en de dag daarop hing er een groot bord voorop de school: 'Vrouwenleerwoedehuis' stond er op en daaronder 'Hier kunnen vrouwen leren wat ze nodig hebben om de wereld te veranderen.' In de daaropvolgende periode kregen ze nog wel heel wat gedonder met de afdeling onderwijs van de gemeente en later - toen hun aktie ook in de rest van het land was nagevolgd - met de regering en vragen in de Tweede Kamer. Maar de hele vrouwenbeweging had ze gesteund. Het was ook nog een heel getob met leerlingen van de moedermavo, die zeiden dat ze voor zo' n school niet gekozen hadden. Maar die kregen allemaal een vriendelijke brief waarin uitgelegd werd dat toen ze met de moedermavo begonnen er helemaal niéts te kiezen viel. En uiteindelijk deden de meeste toen toch nog mee, net zoals de vrouwen van VOS-kursussen, drempelvrees kursussen en hoe dat allemaal heten mocht.

Die verdomde opvoeding

Op weg van mijn avondschool naar huis (in mijn eigen eend op een spekgladde weg) besef ik plotseling dat ik de volgende week veertig jaar word.

Het schokt me niet want ik voel me tevreden met de spanning van een schoolonderzoek Nederlands voor mijn eindexamen VWO net achter de rug.

Maar automaties zet ik de tijd in mijn gedachten 10 jaar terug.

Wat was mijn leven toen nog rustig. Gelukkig dat ik niet wist wat er allemaal stond te gebeuren. Ik had het zeker niet geloofd als iemand het me had voorspeld. O.k., in 1969 werd ik dertig jaar in ons eigen huisje met man en twee zonen plus een part-timebaan. Alle factoren voor een volmaakt geluk waren aanwezig. Ik had ook geen wensen meer en vond het vanzelfsprekend dat dit, tot aan het einde der tijden, zo zou blijven. Misschien naïef, maar het was de waarheid. Mijn man werkte bovendien bij de televisie, dat maakte hem in onze kringen machtig interessant. Alles was even geweldig en ik leverde mezelf helemaal in, maar dat zag ik toen niet zo. Ik kreeg als klap op de vuurpijl nog een dochter ook. Dat was het toppunt van geluk.

Komedie spelen is vaak een gewoonte, maar blijft bedrog

Gevoelsmatig kwam ik in de knoop te zitten, maar daar sprak ik nooit over. Ik moest niet lastig doen, want ik had het als huisvrouw toch reuze gemakkelijk. De mannen hadden het al moeilijk genoeg in de maatschappij, dus moest je als vrouw niet zeuren. Zo had ik dat geleerd van mijn moeder en bij mijn man thuis nam de vader ook een uitzonderingspositie in. En ook mijn man gedroeg zich daar naar. Hij had onregelmatig werk, waardoor ik nooit op hem kon rekenen, behalve wanneer het hem toevallig eens uitkwam. En dat vond hij dan nog een opoffering ook. Achteraf logies dat zoiets tot een klimaks moest leiden. We kregen een auto-ongeluk, waarbij het hele gezin was betrokken. Daar ging de droom aan stukken. Ik werd zeer ekspliciet aansprakelijk gesteld omdat we in de auto ruzie hadden gemaakt, dus was het mijn schuld. Vóór het ongeluk hadden we net een groot oud huis gekocht, waar we met gebroken ledematen en alle verdere ongemakken naar toe verhuisden.

Wie een ezel van zichzelf maakt, moet niet kwaad zijn als mensen op zijn rug klimmen

Inmiddels was het 1973. Ik zal nooit het moment vergeten dat hij me kwam vertellen dat hij er genoeg van had. Zo maar genoeg, meer niet. En toen ging hij weg. Dit was veel erger dan het auto-ongeluk. Het leek of hij plotseling was overleden. Ik was radeloos van verdriet. Elk moment van de dag draaide tot dan om hem en nu was mijn bestaan leeg en doelloos. Dat overlijden heb ik heel langzaam moeten verwerken. Het was te abrupt en ik kon het niet vatten. Er zat iets tweeslachtigs in want in werkelijkheid was hij nog ergens. Ik zat uren te luisteren naar geluiden van autobanden op het grintpad. Maar er gebeurde niets. Ik durfde deze radeloosheid ook aan niemand te vertellen omdat ik mij ervoor schaamde. Niemand mocht weten dat mijn huwelijk kapot was, want wij waren altijd zo'n ideaal stel.

Kontakten had ik niet, aangezien ik geen eigen kennissenkring had opgebouwd.

Moest ik nu ineens mezelf zijn? Hoe ging dat in godsnaam? Waar kon je dat leren?

Men lijdt het meest voor het lijden dat men vreest

Het begon met een enkel keertje per telefoon mijn hart te luchten bij een oppervlakkige kennis. Ik ben ze nog dankbaar voor het luisteren. Ze namen de tijd VOOR MIJ hoe verward ik ook deed. Langzaam maar zeker ontdekte ik dat ik me niet schuldig hoefde te voelen als ik mijn problemen vertelde. Wat was dat een opluchting! En wat deed het me goed te merken, dat er nog mensen waren, die mij de moeite waard vonden.

Overdag kon ik mezelf nog wel handhaven omdat de zorg voor drie kinderen me genoeg afleiding bezorgde, maar 's avonds was ik één brok ellende. Ik zag verschrikkelijk tegen die eenzame,

lange winter op en ik begon me af te vragen hoe ik dat moest overleven. Uitgaan was ik niet gewend en de buitenwereld maakte me nog angstiger, dus dat viel af. Me elke avond dronken drinken leek me ook niets. De avondschoon leek me als derde mogelijkheid het meest verstandig. Het was een keurig beschaafde bezigheid en ik stak er nog wat van op ook. Maar drie avonden in de week weggaan, dat kon ik toch niet verantwoorden tegenover mijn gezin. Nee, ja, nee, ja, nee. Uiteindelijk deed ik het toch. Ik voelde me verschrikkelijk schuldig en dat schuldgevoel werd door mijn omgeving en familie enorm aangewakkerd. Nooit kwam iemand op het idee mij te stimuleren in mijn pogingen om een beetje tot mijzelf te komen via deze opleiding. En wat was het moeilijk je te concentreren op het huiswerk na al die passief doorgebrachte jaren.

Ik hield vol omdat het me drie avonden in de week afleiding bezorgde. Wat stuitte die ijzeren discipline me tegen de borst, maar ik schaamde me als een klein kind dood wanneer ik een onvoldoende haalde. Dus werkte ik me rot om mijn prestige niet te verliezen. Dwangneurose noemt men geloof ik zo iets.

Ja en toen wilde mijn man wel weer terugkomen en ik vond het fijn, want ik voelde me nog steeds zielig.

Wat viel dat tegen! Door die onverwachte eenzaamheid was er inmiddels iets in mij losgebroken. Ik was heel langzaam aan het oprabbelen zonder dat ik er zelf erg in had. Het moest wel om mezelf te kunnen handhaven. Eén ding wist ik zeker, ik liet het me niet meer afpakken.

Dat was makkelijker gezegd dan gedaan. Ik gooide daarmee de stok in het hoenderhok. Zulke eigenzinnige ideeën had ik er tegenover mijn man nooit op na gehouden. Hij studeerde ook (ik leerde - ook in dat opzicht niveauverschil), maar dat ik mijn opleiding wilde doorzetten, nee dat was onbegrijpelijk. Ik was veranderd en dat werd niet bepaald in dank aanvaard.

Eigenlijk liep het vanzelfsprekend, na een hele lange periode, weer mis. Wel hadden we inmiddels series gesprekken bij psychologen gevoerd. Maar wat heb je daaraan als de inzet beperkt blijft tot dat ene uur waarvoor je betaalt. Wij waren daarbuiten toch niet gewend om open tegen elkaar te zijn. Ik werd doodziek van het gedreig en de ellenlange gesprekken(?), die we thuis voerden.

Pijn is als iemand zegt dat hij weggaat en blijft

Ik dacht steeds: 'Ga toch en laat me in godsnaam met rust!' Dat was wel een heel andere houding dan een paar jaar daarvoor. Ik vond het zelfs prettig als hij er niet was, want dan kon en mocht ik mezelf zijn en dat was ik in zijn nabijheid niet. Ik wist nooit wanneer en waarom hij kwaad zou worden. En ook niet of hij zich kon beheersen. Die angst verlamde alle spontaniteit wanneer we bij elkaar waren.

Op een goede dag mocht ik het weer alleen doen!

Er waren wel een paar kleine nuances met de vorige keer. Hij kon niet meer met zijn wasgoed bij mij terecht en ik liep hem niet meer achterna. Ook had ik niet altijd tijd voor hem als hij belde om een afspraak. Ik durfde in ieder geval nee te zeggen met de zenuwen in mijn lijf. Achteraf was ik dan wel trots op mezelf.

Het gaan en komen bleef aanhouden. Niemand van de familie, vrienden en kennissen wist in de loop van de jaren of hij nou wel of niet meer thuis woonde.

Als je niet verder durft, bepaal dan welke weg je niet wilt gaan

Ik kreeg hoe langer hoe meer plezier in mijn studie en vond het heerlijk om meer inzicht te krijgen, vooral door de literatuur. Als ik er geen tijd voor had, las ik zelfs 's nachts boeken. Mijn zekerheid groeide tegen de verdrukking in, al was ik nog steeds bang om hem pijn te doen of beter gezegd in zijn nabijheid voor mezelf op te komen. Mijn man vond het zeker niet leuk dat ik zo fanatiek studeerde. Ik geloof dat hij jaloers was op mijn doorzettingsvermogen. Hij was nooit thuis wanneer ik terugkwam van een schoolonderzoek tijdens mijn Havo-examen.

Hoe ik er door gekomen ben, begrijp ik nog niet. Nooit zal ik de avond van het diploma uitreiken vergeten. Wat was ik gelukkig. Het was heel lang geleden dat ik zo voldaan in slaap ben gevallen. Heel eventjes bekwam me dat oude gevoel dat tevreden zijn met jezelf niet goed voor een mens is, maar het geluksgevoel overheerste voor de volle 100% alle vastgeroeste frustraties.

Aan kennis winnen, betekent niet aan eenvoud verliezen

Ik kreeg via gesprekken ineens het benauwende gevoel dat mijn man dacht dat ik nu wel genoeg van het leren had gekregen en onmiddellijk in mijn oude rolpatroon zou terugvallen.

Geen haar op mijn hoofd had daaraan gedacht en ik raakte in paniek. Langzaam bereidde ik hem voor dat dit echt niet mijn bedoeling was. Er was geen praten tegen en de situatie werd onhoudbaar tussen ons beiden.

Ik was bang geworden om mezelf opnieuw te verliezen en moest nu kiezen tussen die twee werelden; de ene van opoffering voor man en kinderen en de andere voor zelfbehoud.

Eigenlijk kon ik niet meer terug, dus was de keus niet echt moeilijk. Alleen de uitvoering van mijn besluit bleef over. Wat geven woorden toch weinig weer van die innerlijke ontredde, die zo'n beslissing met zich meebrengt!

Alleen zijn is een kunst die je kunt leren

Ik eindig zoals ik begonnen ben. Het is winter 1979 en ik doe VWO-examen. Als ik het haal, ben ik zielsgelukkig en verdien ik het omdat ik er hard voor heb gewerkt.

Ben ik daarom een minder goede moeder voor mijn kinderen?

Ik weet zeker van niet. Juist door mijn studie heb ik meer afstand kunnen nemen van angst en drukte om onbenullige dingen.

Ik voel dat ik meer mezelf ben en vanuit die zekerheid mijn kinderen wat beter kan helpen op weg naar volwassenheid, die voor mezelf wel wat laat is gekomen.

Beter laat dan nooit! O zo.

Scheiding

Ze wisten niet, dat zij was weggegaan
Daar men haar zorgend door het huis zag dwalen
Ze reikte hen nog de gevulde schalen
Maar zag hen met een lege glimlach aan

Ze sprak niet meer - wel had ze stilgestaan
Bij de oude kist met haar herinneringen
Een lelijk ding, het zwarte hout vol kringen
Maar met een kleed erover zal 't wel gaan.

Nu loopt ze in een lange groene laan
Met wind en vogels voor zich heen te zingen
Gevlucht, ontsnapt aan al dat grauwe, vale

Ze ziet en voelt de zon voor hij gaat dalen
Heeft zich bevrijd van dat wat haar wou dwingen
Ze zal het roepen achter zich weerstaan.

Kiezen en delen

De borden voor jou
en de planten voor mij
(symboliese verdeling van de huwelijksbuit)
jij hield zo van eten
en ik wilde groeien
maar niet als de planten niet achter een ruit

Entrecôte au poivre

Tussen half zes en zes uur is 't spitsuur in mijn keuken, maar vanavond sta ik bij de aanrecht, heel ontspannen, met 'n verse, schone bloes en broek aan, en kijk naar 't pannetje met zuurkool - over van gisteren - de twee nog niet gebraden tartaartjes, en de twee schaaltjes waar ik nog even yoghurt in wil mikken.

Er wordt gebeld, en ik weet wie dat is. Carla, die komt mij halen om samen te gaan eten. Nou, die yoghurt kunnen Henk en Freddy ook wel zelf in 'n schaaltje doen, ik pak mijn jas en roep naar Freddy dat ik wegga, en of 'ie de groeten aan zijn vader wil doen. Ik denk even na, ja hoor, ik heb alles, money in the pocket, dat geeft 'n goed gevoel, moeders gaat op stap. Samen lopen we naar de auto van Carla enndan ineens 'n flits, ik denk aan ongeveer 15 jaar terug.

Ik weet niet of ik in die flits 4 of3 kinderen heb,- misschien was ik in verwachting van Freddy, - in elk geval zie ik in onze achterkamer een van de kinderen aan de tafel zitten, in een kinderstoel, met 'n tuigje aan, dat 't er niet uit zou vallen. De tafel is gedekt, ik ben in de keuken. De telefoon gaat, en ik voel de onmacht al bezit nemen van mijn buik, telefoon om deze tijd kan maar een ding betekenen.

'Ja, luister 's, ik heb 'n paar Amerikanen hier en daar moet ik mee eten, ik weet niet hoe laat 't precies wordt, ja, ik vind 't ook niet leuk hoor, nou, tot vanavond dan.'

Ja, ja, hij vindt 't ook niet leuk, vanavond hoor ik weer de verhalen van; hoe hij maar heel eenvoudig 'n tongetje heeft genomen of 'n entrecôte. En ik ga eten met mijn kleine kinderen, daarna de kleinste in bad doen, en naar bed brengen, onderhand proberend of de oudste, met 'n beroep doen op zijn toch zo'n grote jongen zijn, wil beginnen met de tafel afruimen. Dan afwassen, en dan, proberen, uit mijn tenen vandaan, wat energie te bemachtigen om nog wat aandacht te hebben voor de oudsten.

Maar nu, vanavond, loop ik naast Carla, mijn hoofd goed recht tussen mijn schouders, en ik denk - voor vanavond zijn de bordjes verhangen - Op naar de entrecôte au poivre.

Geen oppas of soep

Terwijl ik mijn koffer achter op de fiets bond voelde ik me triomfantelijk. In de verte hoorde ik het gelach van vrouwen en heel dicht bij het gekrijs van m'n jongste zoon.

Ik fietste het tuinpad af de straat op. M'n buurvrouw stond al op me te wachten. Even buiten de stad zouden we ons verzamelen.

Met een paar vrouwen hadden we een advertentie gezet in het plaatselijke huisvrouwenblad: 'Wij willen ook vakantie! 22 dagen plus 6 extra voor regelmatig onregelmatige diensten. Daarom gaan wij 5 juli op vakantie. Per fiets naar onbekende oorden waar geen mannen en kinderen zijn die van onze vakantie hun vakantie maken.'

We fietsten door de stad die een uitgestorven indruk maakte. Maar het was ook nog vroeg.

Toen we de buitenwijken van de stad hadden bereikt werd het drukker. Veel fietsende vrouwen.

Een agent (waar kwam hij nu weer vandaan) probeerde op een kruispunt het 'verkeer' te regelen.

Maar we negeerden z'n autoritaire gezwaai. Er gebeurden geen ongelukken. En waarom ook wel!

Ik schrok een beetje van zoveel vrouwen. Niet heel erg en ook maar even.

Op ons vertrekpunt aangekomen was het zwart van de mensen. Nu eens vrouwen. Toen we eindelijk vertrokken waren we met duizenden vrouwen.

Ik zag de vrouw van de groenteboer. En ook de vrouw van de notaris die niet hard hoefde te werken, maar toch heel moe was.

Onderweg sloten nog vele vrouwen zich bij ons aan, die toen ze ons zagen snel wat spullen in een boodschappentas propten of omdat ze geen fiets hadden de fiets van de buurman pakten.

Niets was georganiseerd behalve dat we wisten dat we zouden gaan.

We hadden nu eens geen oppas voor de kinderen besproken of soep gekookt, alsvast voor morgen.

Al de eerste avond besloten we om nooit meer terug te gaan.

Mijn zoons

en toen ik het echt niet meer houwen kon
heb ik ze zonder pardon
het raam uitgegooid
alle zes

een zat er klem
maar ook hem
heb ik een flinke duw gegeven
want daar trap ik niet in

snel heb ik het raam dichtgedaan
voordat ze op zouden staan
om terug te klauteren
je weet maar nooit

Om kwart voor tien waren we met zijn tweehonderdduizenden

Om kwart voor tien waren we met ons tweehonderdduizenden. En dan te bedenken dat de Amsterdams Feministische Tijd zo'n beetje een halfuur achterloopt op de kapitalistische patriarchale. Met andere woorden: 'Om tien uur verzamelen in het voormalig Paleis op de Dam' betekende dat het gebouw om half elf gewoon te klein zou zijn.

Om negen uur was het ons al duidelijk dat de hoofdingang te smal zou worden om de toevoer aan te kunnen. Dus vroegen we aan de Blijf van m'n Lijf vrouwen of ze de zij-ingang van hun onderkomen ook open wilden gooien. De kindervertrekken die daarachter lagen waren toch leeg. We bedachten dat er nu in ieder geval ruim voldoende vrouwen waren om dat stomme beeld van die kerel met die aardbol naar beneden te sjuwen. Dat lag nog steeds op zolder. Een prettige bezigheid om het wachten te verkorten. We zouden het in duizenden stukjes gehakt mee kunnen nemen als anti-relikwie.

Maar waar lieten we in godsnaam alle vrouwen die er niet meer in konden? 'We moeten verder gaan met het afbikken van die enorme fallus hiertegenover' schreeuwde Ida. Natuurlijk, dat geval moest nu voorgoed en voor altijd vervagen. De vorige keer waren we aan het brede laatste stuk niet meer toegekomen. Christus wat waren we kwaad toen de gemeente de week daarop alweer een polyester noodding had neergezet. We hadden niet gedacht dat ze zó koppig zouden zijn. Maar ja, ze probeerden te redden wat er te redden viel. Sinds de sekretaressen staakten lag de boel toch plat, dus geherhuisvest en zo kon er allang niet meer worden. Wie organiseerde er touwen voor het plastic? De houwelen lagen in de kelder en uitschuifladders behoorden tot het aktiepakket van het Vrouwenhuis-Weteringschans.

Marjet, Tilda, Petra en ik liepen naar boven om dit idee te opperen bij de vrouwen die het langst zaten te wachten. Toen we halverwege waren hoorden we dat dat niet meer hoefde. Als een warme galm kwam ons een lied tegemoet, wat moeilijk te verstaan was omdat het een canon was maar tóch, de flarden tekst werden steeds duidelijker... 'Amazones, slijp je bijltjes bij, we maken de Dam straks fallus-vrij, samen werk je beter, weer een centimeheheter'. Ongelooflijk, die héle massa zo vrolijk en tegelijk zo rustig. Zonder gedrang of paniekvorming wachtten de vrouwen die nog geen werktuig hadden haar beurt af. Andere vrouwen sjuwden met kisten. Waar ze vandaan kwamen wist niemand, maar daar kwamen vrouwen aan met kratten vol werkhandschoenen en helmpjes!

Waar waren de tijden dat je je als opzetsters van een of andere actie afvroeg wat er zou gebeuren als je, vanaf het moment dat vrouwen zich aan 't verzamelen waren, niets meer zou doen. Dat je afvroeg wanneer vrouwen ophielden te zeggen 'Hier moeten jullie iets tegen doen'. Dat er gescholden werd op dat 'stelletje fanate, rechtlijnige radicalen die nooit tevreden waren'. Het GEBEURDE nu gewoon. Het vuur zat er overal in. Vrouwen hadden het wel afgeleerd om steeds maar te praten over hun onderdrukking. Met als jaarlijks terugkerend evenement twee, door anderen georganiseerde grandioze demonstraties alleen voor vrouwen en verder niks. Een 'solidaire' man zou in deze vrouwenmeute akuit oplossen. Een miljoen nageltjes, een miljoen flieterdunne stukjes - weg.

Het had er indertijd wel even om gespannen. Die truuk van de regering met al die vrouwenburo's in het land. Toen die vermaledijde inkapselingen te klein en de authentieke vrouwenhuizen véél en véél te ruim waren kon de nieuwe, progressieve regering soepeltjes het huisvrouwenloon invoeren. Steeds meer vrouwen trokken zich al mannenbevredigend en –verzorgend terug. Totdat ze uit die hoek gedreven werden door allerlei mannen die de huishoudjob opeens wél aantrekkelijk gingen vinden. Die in praatgroep en therapie gingen om het zachte vrouwelijke te leren. Die er stuk voor stuk aan onderdoor gingen.

De jongeren waren in opstand gekomen, dat wel, maar dat werden al gauw weer alleen maar jongere heren. Ze waren niets veranderd, het leek of alles precies hetzelfde bleef.

'Roefke, sta niet te dromen, het is tien uur geweest, de eerste groep moet zo vertrekken. Kijk eens naar de overkant...'

Het was niet allemaal meer precies hetzelfde. Met een magnifieke doch beschaafde glijvlucht schoof het wanstaltige namaakmonument voor de mannelijkheid aan de overkant schuin de Damstraat in. Een enorm gejuich, gevolgd door een rappe beklimming van het onderstuk. Vrouwen waren veranderd.

Het probleem 'waar laten we de kinderen' was eergisteren op ingenieuze wijze opgelost. Als we onvoorstelbaar veel vrouwen mee wilden krijgen naar Rome, dan hadden we toch een onvoorstelbaar grote kinderkrèche nodig. Wat zou er beter voldoen dan de grote, prachtig geoutilleerde Bijenkorf?

Wie niet waagt, die niet wint, dus de draaideuren werden eruit gewipt. De staf was naar diverse vergaderingen op de bovenste verdieping gelokt. Vrouwen die daarheen moesten namen met een werkelijke noodvaart de brede marmeren trappen naast de liften. Wát een konditie, wat hadden ze dat goed getraind. Anderen kwamen met schilderbakjes langs de achtergevel omhoog. Binnen drie uur was het gebeurd.

De meest zoete tegenzet op jarenlang uitbuiten en profiteren.

Met de Eerste Algemene Vrouwenboekhandel van Nederland, de Vrouwentaveerne, en toen die stroom vrouwenkleerhangers, vrouwenbeddespreien, vrouwentegelvloeren, enz., enz. De Bijenkorf werd omgetoverd in een kinderparadijs. Een machtig gezicht. Als je beneden binnenkwam werd je bijna misselijk van de weeë odeklonjelucht, afkomstig uit die eindeloos omgedonderde flesjes. Er waren immense glijbanen gemaakt van dag- en nachtcrèmes door elkaar. De verschillende merken gingen vaak de meest prachtige verbindingen aan, schuim, kleureffekten en knallen. En ondanks al die lagen make-up kreeg de vloer tóch nog geen zelfverzekerd voorkomen.

Reklameborden werden gebruikt als slee. Zoef 'omdat het fijn is om van hem te zijn'. Op een bord 'doe uw voordeel met Fa' was gekrabbeld 'en uw achterdeel met Lux' een hele ouwe maar ik moest er dubbel om lachen. Jammer dat niet alle vrouwen en kinderen daarvan konden meegenieten. Er moest méér gebeuren. Ik liep de trap af, we moesten vertrekken. Vrouwen waren in opstand gekomen. Steeds massaler. We zullen de wereld veroveren. De fallus was één bolwerk dat omging, morgen het volgende. Óp naar het Centraal Station, óp naar Rome, óp naar het Vatikaan.

Hoe oma aan de macht kwam

Het vroom dat het kraakte en oma had er flink de pest in omdat haar waterleiding gesprongen was. Ze zat al een paar dagen op de loodgieter te wachten.

Haar huis was oud, niet onaardig om te zien. Het had een roze kleur aan de buitenkant en was lila van binnen. Verschillende lila kamers waren paars uitgeslagen van de kou; zij had geen centrale verwarming, alleen wat rode potkachelletjes hier en daar. De potkachelletjes konden niet op tegen de kou. Oma rende heen en weer met kitjes kolen, maar zij kon het niet bijhouden. Door al dat gewacht op die loodgieter was haar humeur inmiddels ook onder nul geraakt.

Op de derde dag was ze spinnijdig en besloot ze zelf de klus op te knappen. Ze stampte door de sneeuw naar de doe-het-zelf-zaak, die een uur verderop lag en huurde een soldeerapparaat.

Toen ze terugkwam dronk ze een kopje thee en ging aan de slag. Aan het einde van de middag was ze klaar. Ze dacht 'Heb ik daar twee dagen op zitten wachten terwijl ik het zelf waarschijnlijk veel beter kan dan die lui!'

's Nachts lag ze er nog over na te denken en ze kreeg een geniaal plan. Voldaan viel ze in slaap. De volgende dag ontbeet ze, pakte haar koffers, sloot de hoofdkraan af, trok de voordeur achter zich dicht en deed hem op slot. Ze stapte naar de bank, nam al haar geld op en zei uitbundig vaarwel tegen de man achter het loket. Daarna stevende ze op het station af en nam een kaartje naar Rotterdam.

Dat was het begin van haar wereldreis. 'Eerst maar eens naar Afrika,' dacht ze. 'Lekker heet, aardige mensen en eksoties eten!'

Na een gruwelijke tocht over winterse zeeën kwam het schip aan in Casablanca. Met een zucht van verlichting voelde ze de vaste grond onder haar voeten. Op een terrasje, onder een palmboom stippelde ze haar route voor de komende tijd uit, met behulp van wat meegebrachte kaarten. De kerels die haar het meest ongegeneerd aanstaarden wenkte ze om naar haar toe te komen. Nadat ze alle informatie die ze nodig had voor haar tocht uit ze had gekregen, stuurde ze ze weer weg. Zo, dat ging mooi. Nu kon ze op weg.

Ze huurde een kameel, pakte daar haar koffers op en zo schommelde ze de woestijn in. In de daaropvolgende periode beleefde ze heel wat avonturen. Nomaden nodigden haar uit. Nadat ze zich in hun tent verkwikt had aan de bruisende thee die de mannen voor haar ingeschonken hadden en gesmuld had van de inheemse lekkernij - gebakken koeienogen - die door onzichtbare vrouwen klaargemaakt was, stevende ze af op wat haar mateloos interesseerde: de vrouwenvertrekken.

De mannen hadden haar hun suksesverhalen over hun leven en dat van Mohammed verteld. De vrouwen vertelden schuchter over hun dagelijkse monotone bestaan. Ze vertelden hoe ze afhankelijk waren van broers, vaders, ooms en echtgenoten. Hoe ze belemmerd werden in hun vrijheid. Hoe ze als minderwaardig werden beschouwd en hoe ze zichzelf ook zo waren gaan beschouwen.

Onder de vrolijk schijnende zon werd oma door al die vrouwenverhalen als maar droeviger. Onder het schommelen van haar kameel, op weg naar de volgende oase zat ze te piekeren wat zij nu kon doen voor die vrouwen. En onverwacht bood zich een gelegenheid aan.

Op de honderdenzevende dag van haar reis kwam ze bij een lieflijk dorpje. Het was er merkwaardig stil toen ze er binnenreed. Ze vroeg zich af wat er aan de hand was. Ze wou het aan iemand vragen en besloot in de schaduw te gaan zitten wachten totdat er iemand langskwam. Na enige tijd kwam er een man tevoorschijn. Heel langzaam kwam hij op haar toe, zorgvuldig de zon vermijdend en wat woorden stamelend. Aandachtig keek zij toe. Ze begon wat te vermoeden toen ze zag dat zijn mond half uitgedroogd was. Hij vertelde dat het dorp al weken zonder water zat; de putten waren uitgedroogd en iedereen was wanhopig.

Oma's oogjes begonnen te schitteren. 'Eureka' fluisterde ze in zichzelf, 'Ik weet wat er moet gebeuren'. Ze gaf de man de opdracht het hele dorp zich 's avonds te laten verzamelen in de grote hut in het midden van het dorp om daar van haar de oplossing voor hun waterproblemen te horen. Toen het donker geworden was bevond iedereen zich in de hut, de vrouwen links, de mannen rechts. In het duister, half zingend, half pratend, afgewisseld met blokfluitmuziek, deelde ze mee

dat de woestijngodin Feminista haar de opdracht gegeven had om het dorp te redden. Feminista had haar bevolen de vrouwen mee de woestijn in te nemen. De mannen moesten thuisblijven om voor het eten en de kinderen te zorgen en om het huishouden te doen, anders zou er rampspoed volgen. Bedrukt ging iedereen heen. De vrouwen wilden eigenlijk hun huis niet uit en de mannen wilden niet binnenblijven.

De volgende dag trok oma de woestijn in met alle vrouwen achter zich aan. Dit was haar plan: ze had bedacht dat het water uit de oase, die zij op een dag reizen van het dorp gezien had, gemakkelijk met pijpen naar het dorp getransporteerd kon worden. Een geniale gedachte! Nu kwam haar kennis die ze opgedaan had bij het repareren van de waterleiding in haar roze-en-lila huisje haar goed van pas. Bij de oase aangekomen liet ze de vrouwen riet kappen en de stengels met elkaar verbinden. Zo legden ze een lange buis aan van de oase naar het dorp. Voor de doorstroming van het water verzoon ze een watermolen, bij gebrek aan wind, in beweging gehouden door ezels. (Ze had nog even gedacht dat ze daar de mannen voor kon gebruiken maar er waren ezels genoeg). Zo werd het dorp voorzien van drinkwater.

Later legden de vrouwen samen met oma nog een tweede waterleiding aan voor de bevoeiing van de woestijn.

Het karakter van het dorp veranderde danig. Het werd een dorp waar iedereen welvarend leefde. Er was genoeg drinken en genoeg eten van de bevoeide akkers. De kennis die de vrouwen door het projekt gekregen hadden bewaarden ze zorgvuldig. Zij bekleedden nu een machtspositie en waren van plan die te houden. Ze bestuurden het dorp, ze stichtten een school waar onderwijs in het leiden van water gegeven werd, maar ook in andere vakken. Oma gaf er een tijdje les (vanzelfsprekend mochten de jongetjes ook wel naar school, maar die kregen alleen maar les in de onbelangrijke vakken). Tevreden zag oma het zelfbewustzijn van de vrouwen groeien.

Maar ja, ze kon daar niet blijven. Na een tijdje verliet ze met een gerust hart het dorp en via wat omwegen kwam ze weer terug in Nederland. Zij startte daar een school, gericht op het onderwijs in de waterhuishouding. Ze liet alleen maar vrouwen toe. Langzamerhand kregen de vrouwen de waterhuishouding in Nederland in handen. Dit gaf hen een geweldige machtspositie. Als ze wilden konden ze Den Haag onder water zetten! Al snel dwongen ze de bedrijven hun afvalwater te zuiveren, met het gevolg dat al binnen twee jaar er bv. in de Rijn forellen zwommen!

Nog jaren later herinnerden de gesoldeerde plekken in haar waterleiding oma er aan hoe alles begon.

Ik en de ambtenaar

Ons dorp heeft een klein centrum, twee nieuwbouwwijken die daar kilometers vanaf liggen, een wijk waar men van plan is te gaan bouwen, nog verder dan de andere wijken. Een langgerekte gemeente kun je wel zeggen. De verbindingswegen zijn bepaald niet vriendelijk voor wandelaars en fietsers. Kinderen zijn meestal gebruikers van fiets en benenwagen als ze in het verkeer worden losgelaten. Heel eng, maar op den duur niet te vermijden.

Bij ons in de gemeente is het de gewoonte de kinderen in te enten in het Groene-Kruis-gebouw. Met een groep vrouwen besloten we B. en W., gemeenteraad en fractievoorzitters te vragen of dat inenten op de scholen kon plaatsvinden. De schooltandarts komt ook in de school, dus waarom niet? We vinden het gevaarlijk de kinderen onnodig aan het verkeer bloot te stellen. Bovendien moeten ze onnodig verzuimen. Daar komt bij dat veel moeders hen willen begeleiden. Buitenshuis werkende moeders moeten vrij vragen en moeders die thuis kleine kinderen hebben moeten een oppas zoeken, iets wat tegenwoordig niet makkelijk is omdat veel vrouwen een taak binnen- en buitenshuis hebben. Er is een enkele vader die deze taak op zich neemt maar dat zijn gunstige uitzonderingen. Mannen hebben die zorg meestal niet. De meeste ambtenaren die allerlei dingen voor mensen bedenken zijn mannen en die denken niet aan de hier boven beschreven problemen, soms niet eens uit domheid?

Dus besloten we er in een brief op te wijzen en te vragen of het anders kon. We hebben de daad bij het woord gevoegd en de brief verstuurd, keurig met een naam en adres er onder, om contact zo makkelijk mogelijk te maken. De brief kwam p.o. terug, met een voorgedrukt briefje, waarin aangekruist was dat er een handtekening op moest, om behandeld te worden. Ondertekend door een ambtenaar wiens naam onleesbaar was! Onze brief, voorzien van mijn handtekening weer terug naar het gemeentehuis.

Enige weken later werd ik opgebeld door de inspekteur van het onderwijs. Bij het opnemen van de telefoon zei ik na een vriendelijk goede middag 'Met Nel.' Na enige tijd zegt de stem aan de andere kant 'Met mevrouw?' 'Ja, u spreekt met Nel, dat klopt. Helaas heb ik niet zo'n aanleg een echte mevrouw te zijn.' (Grapje natuurlijk) Meneer begint me op neerbuigende toon uit te leggen dat ik helemaal fout ben. Ik heb hém uitgelegd dat het even wennen is maar als er duidelijk Nel onder een brief staat, met een telefoonnummer, als je dan belt en je krijgt een Nel aan de lijn, dan is het allemaal prima in orde. Nee, zei meneer, het zou te gek zijn als hij zou moeten zeggen, met Jan. Dat beaamde ik onmiddellijk. 'Inderdaad, dan zou u moeten zeggen met Jan...', zei ik. Dat kon niet volgens hem. Ik beleefd geïnformeerd waarom niet, maar dat kwam niet uit de verf. Meneer begon zich te ergeren en ging door als een onderwijzer tegen een kind. Het kostte me moeite mijn geduld te bewaren en het lukte me niet meneer te overtuigen van mijn gelijk. Jammer. Enfin, veel verloren tijd en energie maar ik had het kunnen verwachten, ze zijn het niet gewend. Eindelijk kwam meneer op het probleem waarvoor hij belde. Onze brief. Met de inhoud kon hij het wel eens zijn, maar de manier waarop stond hem niet aan. Ik uitleggen dat dat voor mij geen bezwaar was; daar ging het niet om. Hij, geïrriteerd, uitleggen dat het volgens hem niet goed was. Ik uitleggen dat het geen ambtelijke brief was, wat volgens mij logies was, want wij zijn huisvrouwen en geen ambtenaren, maar dat we alles duidelijk en zonder poespas op papier gezet hadden. Hij werd boos. Omdat ik niet toegaf dat de brief niet deugde?? Nou ja, ik wéér uitleggen dat een brief die niet ambtelijk is evengoed wel goed kan zijn. Hij, bozer, zei dat hij de aktie tijdverspilling vond, dat ze hun tijd wel beter konden gebruiken en dat ambtenaren wel belangrijker dingen aan hun hoofd hadden. Met zijn salaris zo'n onvruchtbaar telefoongesprek voeren vond ik verspilling. Meneer werd steeds bozer en zei dat hij me dom vond. Ik uitleggen dat iemand die het niet met je eens is niet per definitie dom hoeft te zijn. Hij, giftig, noemde dat infantiel. Toen voelde ik me geroepen om meneer er op te wijzen dat ik me niet wenste te laten beledigen, door wie dan ook. Waarna ik meneer vroeg de brief nog eens rustig te lezen en er even rustig over na te denken en me daarna pas weer op te bellen. Meneer, woest, zei dat hij al erg veel gestudeerd had in zijn leven. Ik gezegd dat ik dat erg fijn voor hem vond. Kennis is macht zeggen ze altijd, dus dat zou hij dan wel fijn vinden. Meneer nog woester zei dat hij in zijn leven al veel meer had nagedacht als ik. Dat vond ik onzin en ik vertelde hem dat hij dat in de eerste plaats niet kon weten en dat ik er zelfs

ernstig aan twijfelde, gezien zijn gedrag en zo. Meneer, hoorbaar ziedend, begon echt vervelende scheldwoorden te gebruiken. Ik probeerde meneer er op te wijzen dat ik geen genoeg zou nemen met zijn gedrag. Hij, des duivels, bralde door. Toen heb ik zo hard ik kon geschreeuwd dat hij stil moest zijn (gelukkig heb ik een duidelijke luide stem). Het hielp. Hij is dat niet gewend natuurlijk, meestal is het andersom denk ik. Hij was stil. Zodoende was er even tijd om nogmaals te zeggen dat hij te ver gegaan was en dat ik dit vanzelfsprekend niet nam. Gelijk van de gelegenheid gebruik gemaakt om hem te vertellen dat ik meneer enige malen had aangehoord en gadeslagen op vergaderingen en dat ik toen tot de konklusie was gekomen dat meneer zich zeer puberachtig, zeer onvolwassen gedroeg. Dát kon hij niet wisselen en hij gooide de hoorn op de haak. Voor mijn gevoel had ik me nog erg netjes uitgedrukt want ik meen het serieus als ik zeg dat mijn indruk was dat hij gestoord was, maar dat kun je niet zeggen, dat is erg genoeg. Zo'n man kan niet ontslagen worden, alleen weggepromoveerd en misschien handhaven ze hem wel omdat hij zo zielig is.

Waarschijnlijk dacht hij dat de zaak afgedaan was, wat echter een vergissing was. Ik ben ook onze lieve heer niet en ik was gewoon boos, nou ja, dat is iets te zacht uitgedrukt. Toen mijn boosheid wat gezakt was heb ik pen en papier genomen en een brief geschreven naar de baas van deze ambtenaar. Zogenaamde hoge pieten hebben ook een baas, nietwaar? Een briefje naar de hoofdinspecteur dus. Met een afschrift van de brief die we naar de gemeente gestuurd hadden. We hebben een keurige brief terug gehad met de toezegging dat er een gesprek tussen de beide heren zou plaatsvinden. Meer had ik niet verwacht en ik was er dus tevreden mee.

Nou denken jullie misschien, wat een zonde van de energie. Dat houd ik tegen en ik zal uitleggen waarom. Als deze , meneer' nog eens een gesprek heeft met een Vrouw, zal hij diep in z'n achterhoofd denken aan zijn gesprek met mij. Waarschijnlijk zal hij daardoor wat voorzichtiger zijn. Wellicht zal hij denken 'misschien is dit een vrouw die niet alles slikt, laat ik op mijn woorden passen.' Nou, is dat dan niet mooi meegenomen? We moeten nou eindelijk maar eens stoppen met ons te laten koeienieren door ambtenaren, intellectuelen, geestelijken en andere machthebbers. Wij zijn minstens zo belangrijk, zonder ons gaat de hele zaak op z'n gat. Wij zijn onbetaalbaar. Is dat misschien de reden waarom ze ons niet behoorlijk betalen (grapje)? Maar ze zullen moeten leren ons naar waarde te schatten.

Laat je niet op je kop zitten meiden. Allert en assertief reageren op voor vrouwen diskriminerende toestanden. Doe je het niet voor jezelf, doe het dan voor je zusters, onze dochters en onze kleindochters. We pikken het niet dat ze ons niet voor vol aanzien, die foute visie moet de wereld uit!!!

Aktie voeren, liefst samen, dan ben je minder kwetsbaar, sterker, beter gemotiveerd en je voelt je fijner. Een prima manier om fit te blijven. Geef ze geen kans om iemand van ons stuk te maken, straf dat af en je zult je er heel wel bij voelen. Sterkte en liefs.

Ontsnapping

Onderdrukt, ja, zo kun je het wel noemen, al zou ze zelf dit woord nooit hebben durven gebruiken, ook nu nog niet. Ze was niet geëmancipeerd.

Ze groeide op als middelste van elf kinderen: door oudere broers in een hoek gedrukt, door zusjes op de afwas afgeduwd, en gedurig door haar moeder en een inwonende oude tante berispt vanwege haar uitbundige karakter. Ze werd uit bomen geplukt en linea recta naar de biechtstoel gestuurd om te boeten voor haar jongensachtige gedrag. Haar stiekeme escapades op een paarderug werden door Gods almachtige hand gestraft: ze brak haar arm en mocht nooit meer rijden.

Haar intelligentie moest onder de korenmaat blijven. Een middelbare school was goed voor de broers, die fabrieksdirekteur of priester werden, de meisjes zouden toch wel trouwen. Toen ze na lang soebatten toch naar de Mulo mocht werd het, om haar onstuimigheid in te tomen, een strenge kostschool, vanzelfsprekend bij de nonnen. Ze haalde er slechte aantekeningen voor gedrag omdat ze het vertikte voor elke dagelijkse zonde een witte boon in een vergulde vaas te gooien. Ze was creatief, kon aardig tekenen en schrijven, maar men prefereerde nuttige handwerken boven dat 'artiestengedoe'.

Het beroep dat ze gekozen had – verpleegster - werd beoordeeld als 'niet passend voor meisjes van onze stand'. Zo sleet ze kostbare jaren van haar leven in het stoffige bibliotheekje van de Katholieke jongemeisjesvereniging, tot de oorlog kwam en ze alsnog haar kans schoon zag in de verpleging te gaan.

Ze trouwde toen ze al niet meer zo jong was, tegen de verdrukking van een onwillige schoonfamilie in. Helaas bleek de man er aarts-traditionele opvattingen op na te houden die hij slechts tijdens hun eerste huwelijksjaren enigszins in bedwang hield. Daarna liet hij ze de vrije teugel. Hij hield van kinderen – dus kreeg zij er vijf, niet zonder gevaar voor eigen leven, maar dat leek hij niet te merken. Omdat hij carrière wilde maken voedde zij de kinderen op, waste luiers, kookte potjes, hield eten voor haar man warm als het hem beliefte later thuis te komen (en het beliefte hem bijna dagelijks). Zij zag zich gereduceerd tot huisvrouwen moeder die ook nog op afroep beschikbaar moest zijn als representatieve echtgenote van de man wiens carrière uiteindelijk min of meer toch niet zo gelukt was.

Het huwelijk ging bergafwaarts. Als hij een zakelijke afgang in de kroeg verdrong kon zij thuis de kotstroep opruimen, en soms daarna nog met hem naar bed ook. Toen de kinderen niet zulke maatschappelijke successen bleken was dat de schuld van háár foute opvoeding. Hij ontwikkelde een strategie van pesterijen, smalende en frustrerende opmerkingen, waardoor ze zich zo onzeker ging voelen dat ze zelfs niet meer durfde schrijven, tekenen, pianospelen - bezigheden waarin ze zich tot dan toe nog enigszins had kunnen afreageren. Haar kennissenkring slonk in de loop der jaren, omdat hij haar verbood bij bepaalde mensen te komen, en zij was gevoelig voor zijn ge- en verboden omdat hij over ijzeren sancties beschikte: ze kreeg dan geen geld (een eigen bankrekening had ze niet, hij liet haar in de waan dat dat onmogelijk was zonder zijn toestemming, die hij nooit gaf), of hij verstopte de sleutels van de auto (die met het geld van háár erfenis was gekocht!), zodat ze dan geen kant meer uit kon. Ze overwoog haar oude beroep weer op te vatten maar ook dat verbood hij haar omdat het niet paste bij zijn positie in het dorp. En na jaren huwelijksleed en een moeizaam proces van verloochening van haar streng-katholieke opvattingen overwoog ze ook een echtscheiding. Helaas kon iemand van zijn stand zich dat óók al niet permitteren. En omdat in 25 jaar huwelijk al haar initiatief, al haar zelfstandigheid, al haar levensmoed en al haar inventiviteit systematisch, beetje bij beetje maar definitief uit haar verdreven waren legde ze zich daar nog bij neer ook.

Aan haar kinderen had ze weinig. De zoons waren haar ontgroeid, begrepen niets van haar houding en reageerden tenslotte op alles wat ze zei met een kleinerend 'ach, méns!' Bij haar familie hoefde ze ook al niet aan te komen met haar verhaal, die vonden slechts dat ze zich maar lijdzaam in haar lot had te schikken. En haar enige dochter, die nog wel eens een willig oor bood voor haar problemen, - als ze tenminste de auto had kunnen bemachtigen om haar op te zoeken - vertrok naar het buitenland. Ja, vóórdat ze wegging had ze wel gezegd: mam, schrijf me alles zoals

je het me nu ook vertelt; je kunt schrijven en zo kun je het van je afzetten. Maar ze schreef bijna nooit. Te bang dat iemand anders - hij - het zou lezen en tegen haar gebruiken.

Zo zat ze dus thuis, leeggezogen, de kinderen het huis uit, een man die haar zo terroriseerde dat ze een zucht slaakte als hij wegging, en er stond haar geen mogelijkheid meer open om uit die onmogelijke situatie weg te komen.

Of...?

Onder de tropenzon wacht ik elke postdag op een brief van mijn moeder. Ze schrijft bijna nooit, ééns per zes, acht weken hooguit, krijg ik een kattebelletje, koetjes en kalfjes, nooit wat ze écht denkt, nooit wat ze voelt, en ikzelf voel me machteloos want wat kan ik van hieruit doen, en kan ze het zelf wel aan?

Misschien had ik haar niet alleen moeten laten, niet weg moeten gaan? Mijn man komt thuis, kijkt me medelijdend, bezorgd aan. Hij brengt iemand mee, een vriendin, juist uit Nederland aangekomen, die een pakje voor mij bij zich heeft. Ook zij kijkt zorgelijk, ze behandelen me met omzichtigheid, ik moet eerst rustig gaan zitten: het is niet zo'n prettig bericht dat we voor je hebben.

Mijn god, mama, dood, zomaar, zonder dat ik...?

Ze heeft een brief van je moeder bij zich. Je moet niet schrikken (hij zegt het bijna met tranen in zijn ogen). Je moeder... ze is gek geworden.

Ik kan niet wachten, ik moet het pak open maken. En op pakpapier, wcpapier, bloknootpapier, kladblokvelletjes, uitgescheurde agendapapiertjes, zie ik letters, woorden, brieven, verhalen, in mijn moeders handschrift, volgeschreven in het gesticht. Ze heeft alles van zich afgeschreven, alle frustraties liggen hier in dit pak op mijn schoot, alles wat haar neerdrukte, alle vernederingen, alle belazeringen, alle pesterijen, alle ellende, alle onderdrukking, alle wraak, alles, alles, alles, eindelijk, eindelijk is ze het kwijt, ze is vrij!

Mijn man en vriendin begrijpen er niets van als ik gelukzalig opkijk en zeg: ja, ze is gek! geworden...

Gek van blijdschap

Toen we de E.O.-studio bezet hadden, ben ik meteen op zoek gegaan naar gezichten, waarvan mij iets bijgebleven was van de korte momenten dat zij op het beeld waren, en ik overschakelde op een ander station.

Waarom ik meteen jacht op ze maakte, kwam door een groot wraakgevoel, wat niet veel goeds voor deze predikers betekende, want ik was woedend als ik er aan dacht dat deze ware geloofsverkondigers er bij veel mensen allerlei schuldgevoelens instampen en dit vooral ten opzichte van vrouwen die weigeren nog langer iedere zwangerschap met vreugde te aanvaarden. Vooral nu ik de nieuwste ontdekking, die een vrouwenkollektief uitgevonden had, mocht toepassen, zodra ik daar een man gevangen had, die volgens mij misdaden tegen de vrouw begaan had.

Toen ik hem had, en met de hulp van andere vrouwen gekneveld en verdoofd had, hebben wij hem behandeld en de man zwanger gemaakt voor de baring van een vijfeling, meteen maar een paar tegelijk, dat vond hij vast wel fijn, want hij had het altijd over de schoonheid van het kinderen krijgen.

Toen we hem hebben losgelaten en verteld hoe gelukkig hij zal worden werd hij letterlijk gek (van blijdschap denk ik) en we gaan nog meer mannen vangen en zwanger en baarrijp maken, maar we wachten eerst even of het een gezonde vijfeling wordt en de man uit de isoleercel ontslagen kan blijven.

Bloemenkorso

Op een discussieavond van onze vrouwengroep vertelde Lena dat het motto van het bloemenkorso van 1978 zou zijn 'Hoe versier ik een vrouw'. Niet te geloven en toch waar, en dat in mei 1978.

De jochies hadden weer 'ns wat bedacht aan de borreltafel. Dat we aan die ongein toch steeds weer onze aandacht moeten besteden is wel vermoeiend maar de tijd dat we dit soort beledigingen langs ons lieten gaan is voorbij. We besluiten hier iets tegen te gaan doen, als Aalsmeerse vrouwen zitten we er met onze neus boven op.

We beginnen met beleefde briefjes te sturen naar de burgemeester, de gemeenteraad, de fractievoorzitters, het bloemenkorsokomitee en de ontwerper. Beleefde briefjes, of 't waar is, dat 't raar is en of 't niet anders kan. Dan begint het afschuiven. Het korsokomitee zegt dat de ontwerper verantwoordelijk is en die zit helaas in het buitenland.

Als de gemeenteraad vergadert over de subsidie aan het korso zitten wij met een stel vrouwen op de publieke tribune. De ontvangst van onze brief wordt gemeld. Na heel veel moeite lukt het de fractievoorzitter van de PvdA om het motto ter discussie te stellen. Die hele gemeenteraad lijkt net een klasje met een stel gniffelende schooljongetjes, maar dan met een hoop kapsones, praatjes, invloed en macht. Wat valt er dan over dat motto te bespreken hahahaha wat is daar dan voor kwetsends aan?

Later krijgen we van Burgemeester en Wethouders schriftelijk bevestiging van onze vermoedens: 'De meningen in de gemeenteraad over de aanvaardbaarheid van het motto van het jaarlijkse bloemenkorso zijn verdeeld.' Wie had dat ooit gedacht?

In de landelijke pers verschijnen de eerste artikeltjes over ons protest. Er beginnen solidariteitsverklaringen binnen te komen van allerlei vrouwengroepen en ongeorganiseerde vrouwen.

Eind juni ontvangen we een brief van de ontwerper himself waarin hij ons het volgende schrijft: 'De titel 'Hoe versier je de vrouw' (die in diverse publikaties verkeerd is overgekomen als 'Hoe versier ik een vrouw') heeft naar mijn stellige overtuiging niets denigrerends of diskriminerends voor de vrouw... Bij een bloemenkorso zal ieder weldenkend mens dit 'versieren' direkt opvatten als versieren met bloemen, een HOMMAGE aan de vrouw. Jammer is het, dat u niet, alvorens in protest los te barsten, heeft kennisgenomen van de inhoud van het korso waar de vrouw zeer positief naar voren komt en GEENSZINS als decoratief element wordt gebruikt. Bekende vrouwen uit de geschiedenis, Helena van Troje, Jacoba van Beieren en Cleopatra worden uitgebeeld, maar ook de baker, de naaister, de boerin etc. Ik zie geen reden om de titel van dit korso te veranderen aangezien ik, en met mij vele anderen, alsmede het gehele korsobestuur, niets dubbelzinnigs hierin kunnen ontdekken tenzij men dit zelf met dubbelzinnige gedachten wil benaderen.

De ontwerper van het Aalsmeerse bloemenkorso.'

Dus: het motto wordt niet veranderd, jullie hebben zelf een dirty mind en, domme vrouwtjes, het is niet 'Hoe versier ik een vrouw' maar 'Hoe versier je de vrouw'. Inderdaad, een heel verschil. Begin juni meldt het korsobestuur dat zij helemaal achter de ontwerper staan. We hadden ook niet anders verwacht. Maar als ze dachten dat wij het er verder bij zouden laten zitten, nou dan hadden ze het mooi mis. Samen met vrouwengroepen uit Haarlem, Amstelveen en Uithoorn vergaderen we over wat ons nu te doen staat. 't Feit dat zoveel vrouwen met ons meedenken, voelen en strijden geeft ons - zeker in de vakantie kleine Aalsmeerse groepje de moed om door te gaan.

De ontwerper krijgt van ons het volgende antwoord:

'Naar uw mening heeft de titel 'Hoe versier je een vrouw' niets denigrerends of diskriminerends voor de vrouw. Daarin zijn wij het niet met u eens. Ieder weldenkend mens weet wat er bedoeld wordt met het versieren van een vrouw. U vindt dat vrouwen op de korsowagens GEENSZINS (schrijft u) als decoratief element worden gebruikt. Wat bedoelt u daarmee?

Wij willen u meedelen dat wij niet in protest zijn 'losgebarsten', we hebben beschaafd en duidelijk bezwaar gemaakt tegen uw titel en wij niet alleen zoals u wel weet. Wij hebben niets tegen het korso of tegen het versieren van de wagens integendeel, wij vinden alleen het motto niet netjes.

Dat het korsobestuur hier niets dubbelzinnigs in kan ontdekken vinden we niet van belang. De belediging in de laatste zin van uw brief leggen we naast ons neer.'

Met hulp van vrouwengroepen uit de omgeving starten we een handtekeningenactie waarin we stellen dat het motto seksisties, diskriminerend, vernederend, kortom onaanvaardbaar is. Uit het hele land stromen de lijsten met handtekeningen en solidariteitsverklaringen toe. Ook in de pers wordt steeds meer aandacht besteed aan onze actie. En ja hoor, op 1 augustus geeft de voorzitter van het korsokomitee in een telefoongesprek met Nel toe dat hij het motto toch ook wel dubbelzinnig vindt en dat het wat hem betreft veranderd kan worden. De volgende dag wordt de hele zaak nog eens uit de doeken gedaan in een uitzending van Radio Stad Amsterdam. Van de burgemeester van Amsterdam krijgen we een brief waarin hij ons vertelt dat hij er bij zijn Aalsmeerse ambtgenoot op aan heeft gedrongen het motto te veranderen. Het korso eindigt immers in Amsterdam?

Op 5 augustus komt dan het persbericht dat het motto veranderd is in: 'Bloemenhulde aan de vrouw'. Zou die plotselinge verandering nou toch iets te maken hebben gehad met de hardnekkige geruchten die al enige tijd in korsokringen cirkuleerden dat er tijdens het korso wel eens vervelende dingen konden gaan gebeuren? Zouden ze bang geworden zijn? Bang, voor roddel en loze praatjes? Bang dat hun jaarlijkse evenement (waarbij 'de ogen van de hele wereld' - toe maar - op hun blommen gericht zijn) verziekt zou worden? Je weet maar nooit.

Bloemenhulde aan de Vrouw, hoe kom je erop?

Maar, verbijsterd als we zijn door zoveel originaliteit, gewonnen hebben we lekker toch!

Wiskunde II

Ik ben zestien jaar en zit in 4-atheneum. En wat blijkt? De scholen van tegenwoordig zijn heus niet zo 'modern' als meestal wordt gedacht. Bijna elke dag ondervind ik weer dat een hoop leraren wel degelijk onderscheid maken tussen jongens- en meisjesleerlingen. En dat is natuurlijk belachelijk. Ik viel bijna van m'n stoel van verbazing, toen ik mijn wiskunde leraar hoorde zeggen dat hij liever niet had dat meisjes wiskunde II in hun vakkenpakket opnamen. Hij was er zelfs op tégen!
En waarom dan niet?

Tja, hum, meisjes zijn er gewoon niet geschikt voor, ze brengen er toch niets van terecht.
Nou zeg, je reinste leuterkoek, de grootste onzin die ik ooit gehoord heb!

Want wie haalde bij ons het hoogste cijfer voor wiskunde II? Inderdaad, een meisje, en ze was heus niet het enige meisje dat er iets van terechtbracht. Maar toen de leraar een advies moest geven, gaf hij wel mooi een minnetje. Rara hoe kan dat?

Dat meisje en nog een paar anderen kozen natuurlijk wél wiskunde II in hun pakket, heel verstandig en heel moedig, maar ze hoeven natuurlijk niet op al te veel medewerking en/ of steun van de leraar te rekenen.

Een belachelijke toestand natuurlijk, maar gelukkig niet hopeloos. In de wiskunde II lessen verschijnen tussen al die jongenskoppen gelukkig hoe langer hoe meer meisjes. En we hebben sinds kort een wiskundeleraar erbij die het niet gek vindt dat meisjes wiskunde II kiezen.

En waarom zou dat ook gek zijn? Er bestaan immers toch ook intelligente VROUWEN?! Massa's zelfs!

Een probleem dat zich ook nogal regelmatig voordoet is dat voor het sjouwen of verplaatsen van nogal zware dingen altijd 'een paar sterke JONGENS' worden gevraagd. Natuurlijk blijven alle jongens het liefst op hun gat zitten, zodat wij, meisjes, ons dan maar weer aanbieden. Moet je dan die kritiek horen in de klas, links en rechts hoor je dan van die onzin fluisteren als:

'Moet je die meiden nou weer zien, ze denken zeker dat ze geëmancipeerd zijn of zo...!'

Maar waarom ook niet? Sjouw- of sleepwerk hoeft toch niet meteen 'mannenwerk' te zijn?

Mannen, emancipeer toch ook een beetje mee!

Wij vrouwen kunnen dat soort werk evengoed aan!

Gelijkheid voor vrouwen, ook op school...

Als dát eens waar zou zijn!

Een vreemd gerommel

Verleden jaar toen mijn man erg ziek was, moest hij steeds voor allerlei proeven en kleine operaties naar het ziekenhuis. Op een morgen bracht ik hem weer, al heel vroeg, om elf uur kon ik hem weer halen.

Net was ik de poort van het ziekenhuis uitgereden, toen ik een vreemd gerommel hoorde. Ik stopte en ging kijken; een lekke band, wat nu, het was nog voor negenen helemaal in Slotermeer en geen garage te bekennen. En ik moet om elf uur mijn man ophalen, die na deze ingreep echt niet op de tram te vervoeren was.

Dus, kofferdeksel open en eens kijken wat er voor spullen waren voor een lekke band. Eerst de krik, ik had wel eens gezien hoe ze dat deden, maar wat was nou de bovenkant, en wat de onderkant; eindelijk zat het ding goed, de wagen ging zowaar de hoogte in, niet te geloven, toen de moeren los draaien, dat viel niet mee, die zaten erg strak, maar met wat voetwerk ging dat ook wel. De hevige koude wind voelde ik .allang niet meer.

Toen de band eraf, en de reserveband gepakt, voordat die er op zat was er weer een half uur verstreken, wat was dat zwaar, achter gordijntjes zag je zo af en toe een hoofd nieuwsgierig kijken, maar hulp ho maar. Nu moest en zou ik het klaarkrijgen, ik ging beslist niet zonder auto weg.

Eindelijk de band eronder, nu nog de moeren, weer voeten erbij, en toen was het gelukt.

Sis is my life

Moeder...

Elke maandagavond gaat ze, vaak met lood in haar schoenen. Onderweg, een beetje angstig fietsend want: 'ze rijden zo hard tegenwoordig', regenkapje op haar wat uitgegroeide permanent, prevelt ze zachtjes voor zich heen...

I live in a city, in a nice house. I live there wis my husband end sree of my childeren.

To childeren are married. I have foor grandchilderen.

My hele life heb ik hard gewerkt, en wat have I now?

My husband looks down op me.

My childeren gebruiken me as a doormat.

My grandchilderen see ik never.

Now ik geen worries meer heb over money, weet ik niet how ik het moet gebruiken. (o, ja, How to spend it).

My sister died.

I am sick van de overgang. (Hoe zou dat heten in het engels, dat durf ik niet aan de leraar te vragen).

Hier drive ik now, op my old bycycle.

My light does not work, it's raining in my neck.

Bud every week go ik naar engelse les, because...

Sis is my life, and I will continue (goed hè) my English lessons.

It gives me the feeling that I am not as stupid as my husband thinks I am.

From now on I am a geëmancipeerde woman.

Fifty-six is not old.

It is young genoeg to start again, and that is what I am going to do.

You can see for Youself that I am doing better and better.

I can het aanbevelen to every Woman. Do it, don't be affraid to make mistakes.

Because it is your life...

Het vrouwenwerk

Ik ben 65 jaar, dit jaar 43 jaar getrouwd, heb 7 kinderen en 14 kleinkinderen. De kinderen zijn getrouwd of wonen samen en één dochter woont alleen als ongehuwde moeder, waar ze bewust voor heeft gekozen. Eén dochter is na 15 jaar huwelijk gescheiden. Ik ben dus met mijn man samen thuis, die gepensioneerd is. Ik ben getrouwd in 1936 zoals dat toen gebruikelijk was. Ik kende wel een paar samenwonende stellen, maar het stel met vier kinderen en de man zonder werk (het was krisistijd) leed werkelijk armoede. Hij ontving nl. vrijgezellensteun van f 7,50 per week. Het huwelijk zagen wij als een bevestiging van een reeds bestaande relatie met alle angsten van dien voor zwangerschap. Wij gaven dus geen geld uit aan de trouwerij, gingen met het openbaar vervoer en ik wilde geen trouwring want dat was voor mij het symbool van 'verbonden zijn aan'. Wat mij ook tegenstond van het huwelijk was, dat ik mijn naam verloor, niet wetende, dat ik die naam naar buiten toe niet hoefde te voeren. Of het officieel wel moet, weet ik eigenlijk nog steeds niet.

Wij waren rotterdammers en gingen aan de rand van Rotterdam in een zeer christelijk dorp wonen. Het was onze hang naar buiten wonen, die ons daar deed neerstrijken. Wij wonen er nu nog in hetzelfde huis.

Mijn man werkte drie dagen per week, met een onregelmatige bijverdienste. Toch bleef ik niet werken op het kantoor waar ik zeven jaar werkte, en waar ik 45 gulden per maand verdiende (het aanvangssalaris was in die tijd 10 gulden per maand. Ik had wel een allround kantoor opleiding, 3 jaar ulo, 3 jaar handelsschool, diploma steno en tikken). Ik was lid van een bond, waar ik propagandamateriaal voor verspreidde op het kantoor. Het gevolg van dat verspreiden was, dat ik twee jaar lang geen opslag kreeg: elk jaar werd namelijk bekeken wie er voor opslag in aanmerking kwam. Soms bedroeg dat een gulden per maand.

Na ruim een jaar werd ons eerste kind geboren. Wij wilden wel een gezin van vier of vijf kinderen; het zijn er dus twee meer geworden. Hoewel wij beiden wel lazen over voorbehoedsmiddelen en gezinsplanning heb ik nooit stappen in die richting ondernomen. Mijn man weigerde kondooms te gebruiken, die wel zo te koop waren. Pas na het zevende kind ben ik naar de NVSH gegaan. Het was ontzettend druk en er waren veel zorgen van allerlei aard. Het was best wel eens te veel, maar toch heb ik het niet met tegenzin gedaan, ik heb het eerder gezien als taak, waar je iets goeds van probeert te maken. Ik heb er wel erg veel van geleerd, want van huishouden doen en kinderen verzorgen en opvoeden had ik niet veel verstand.

Wij waren werkend lid van de SDAP en onze kinderen gingen naar de openbare school (principe kwestie), wat heel wat extra geld kostte aan vervoer, geld om de kwekeling, die getrouwd was en dertig gulden per maand verdiende een bestaan te verzekeren en hem te behouden voor de school. Wij stonden in het dorp met nog een paar gezinnen bekend als het rode gezin, waar de kinderen wel eens naakt in de tuin liepen, waar zondags in de tuin werd gewerkt en nog meer dingen die op een andere leefwijze duiden. Ik voelde me wel eens eenzaam, maar had toch genoeg aan mijn eigen werk en interesses.

De oorlog zijn wij wat eten betreft, goed doorgekomen, omdat wij buitenaf wonen. Alleen was het 'rode gezin' bij sommige winkeliers het laatst aan de beurt wanneer er een slecht verkrijgbaar artikel op de bonnen was te krijgen; dan gingen de kerkklanten voor, dat gold bv. voor babyvoeding, ook al hadden die kerkklanten soms helemaal geen babies.

In 1946, ik had toen vijf kinderen in de leeftijd van negen tot nul jaar, was ik een van de oprichtsters van de vrouwengroep van de SDAP (die nu PvdA heet). Onze groep werkte aan het politiek bewustzijn van de vrouw, maar ook aan het zichzelf bewust maken van de vrouw. Verder was er vooral na de oorlog een lawine van voorlichtingsprogramma's over de radio, die ik oudergewoonte trouw volgde. De veranderingen in de maatschappij, die na de oorlog duidelijk werden, zoals het progressief voelen, denken, doen en laten, het anders zijn dan je omgeving, kwamen tot mij via de radio, want voor kranten lezen enz. had ik ook niet veel tijd (mijn huishoudelijke bezigheden verdeelde ik zo, dat het mij mogelijk was die uitzendingen te beluisteren). Veel van die veranderde opvattingen over dingen in je leven die er voor mij werkelijk op aan komen spraken mij wel aan en hebben ook wel wat veranderd aan de manier waarop ik

tegenover mijn kinderen, mijn partner en mijn omgeving stond; maar ik was toch vooral opvoedster van mijn kinderen en de vrouw van mijn man. Echt aan mijzelf gaan werken ben ik pas veel later gaan doen en doe ik nog steeds. Daaraan hebben de dingen die ik nu verteld heb meegewerkt. In de vrouwengroepen werden onderwerpen behandeld als het Marshall-plan, het vrij worden van Indië als kolonie (de politionele akties), verkiezingsbijeenkomsten. Met de leesgroep behandelden we o.a. ongehuwde zwangerschap. Wij lazen dan een boek daarover, bespraken dat, en nodigden mevrouw Zeelenberg, raadslid van de gemeente Rotterdam, uit om over dat onderwerp te praten, en samenvattend werd dan gezegd, aksepteer het toch als je dochter ongehuwd zwanger is en laat haar vooral niet trouwen omdat het kind de naam van de vader moet hebben.

Er werd een poging ondernomen korting te krijgen op goede toneelvoorstellingen, lektuur voor kinderen onder de loupe genomen (de strips kwamen er aan, daar werd voor gewaarschuwd) en er werd geprobeerd onderling hulp te organiseren om in te springen als er een huisvrouw ziek was. Wij kolporteerden een middag gezamenlijk met ons blad 'Wij Vrouwen' en dat gaf goede kontakten.

Vanuit het vrouwenwerk heb ik een cursus 'organisatie en besturen' gevolgd. En dan, dat had nog de meeste waarde voor je vorming, drie dagen op de Born met vrouwen uit het hele land. Daar werd van alles besproken, de huisvrouw, de werkende vrouw, de vrouw en haar partner, de vrouw in de veranderende maatschappij. Je kon er van gedachten wisselen met andere vrouwen, daarnaast was je ook creatief bezig.

De tegenwerking in het dorp tegen die linkse vrouwen bestond soms hierin dat de zaal als je daar op het afgesproken uur kwam om de een of andere duistere reden niet beschikbaar was. Dan maakte je als het weer het toeliet een grote wandeling met z'n allen of een huiskamerbijeenkomst met veel zang en praten met elkaar.

Ik werk nu voor het tiende jaar bij de telefonische hulpdienst en zeven jaar namens het humanistisch verbond als kontaktvrouw bij het landelijk centrum voor huwelijkskontakten. Behalve als vrijwillige medewerkster werk ik bij de telefonische hulpdienst aan de werkgroep die zich bezighoudt met het inhoudelijke werk bij de telefoon. Vooral het werken bij de telefoniese hulpdienst heeft me veel bij mezelf doen ontdekken, door het bezig zijn met zoveel verschillend leed en moeilijkheden. Ik merk dat in mijn omgeving en thuis en het wordt niet altijd in dank afgenomen. Vooral mijn partner heeft er moeite mee en zegt dat ik de laatste twaalf jaar sterk veranderd ben. Maar voor mij is er een zeker weten, dat deze voorgeschiedenis, zoals ik die heb geprobeerd te vertellen, er mee te maken heeft, dat ik nu het gevoel heb, dat wat ik doe ikzelf ben en dat geeft mij een vrij gevoel van binnen. Ook het me verdiepen in het feminisme heeft daaraan bijgedragen.

Omoe ging op reis

Mijn grootmoeder heette Neeltje. Zij kreeg in totaal elf kinderen waarvan er één jong stierf. Toen haar oudste dochter 24 was kreeg ze haar jongste kind. Opa en oma hadden een drukke groentezaak. Scholing na het lager onderwijs vonden ze voor hun kinderen niet nodig: voor de 'meiden' niet omdat die toch trouwden, en voor de 'knullen' niet, want alles wat ze te leren hadden zou in verband staan met die groentezaak en dat kon opa hen zelf wel leren. Omoe hielp in de winkel, kookte en hield huis en kinderen schoon.

Die winkel was geen kleinigheid! Er moest door omoe en alle kinderen hard mee aangepakt worden, en de winkel was in die tijd tot laat in de avond geopend, vooral ook voor alle schippers die door de sluis kwamen varen en nog net voor de zondag wat kwamen kopen. En voor de vrouw, die alleen maar op zaterdagavond om 10 uur kwam om één bosje selderij te kopen. Quasi onschuldig hield één van de zoons of dochters dat bosje dan omhoog en riep naar de kamer (achter de winkel): 'moe! hoeveel kost dat?' Omoe moest daar dan wel om lachen maar zei toch: 'kind, dat had je nou ook niet hoeven doen, dan kom je toch maar even naar binnen hoor.' Of de duitse dienstbode van een paar huizen verder, die onveranderlijk kwam om twee kilo Kartoffeln, ein Blaukarat en Zwiebel...

'Moe...! kunnen we dweilen?' vroegen de dochters. Maar omoe zei: 'Ben je mal meid, je dweilt de klanten de deur uit, wacht nog maar even hoor!'

Vakantie was er niet bij, hooguit 1 of 2 keer een dagje naar het strand. Het was een gezellig gezin, waar de kinderen elkaar zo'n beetje moesten opvoeden.

Opa stierf toen hij 62 was, het was oorlog. Omoe bleef alleen achter en kon geen rust vinden in haar huis, hoewel de kinderen wel regelmatig op bezoek kwamen. Een goed ding daarbij was wel dat ze niet aan het regelen sloeg, maar zich zeer vanzelfsprekend liet bedienen door een van de kinderen, die dan koffie zette, het eten klaarmaakte enz.

Omoe ging ook op reis. Eerst met de tram naar de stad. Het verkeer werd drukker en drukker en de kinderen hielden hun hart vast bij oma's uit- en overstapjes. Meermalen raadden ze haar aan toch voorzichtig te zijn en niet zoveel weg te gaan, maar omoe zette door.

Ze ging op vakantie in Nederland en meldde zich later aan voor buitenlandse reizen, toen zij al in de 70 was.

Ze genoot duidelijk van de vrijheid die ze, als vrouw van een goeie, maar ouderwetse man en als moeder van een groot gezin, niet had gehad. Ik vroeg haar wel eens: 'kunt u zich nou wel redden met zo'n reis in het buitenland?' (ze liep moeilijk) en dan zei ze: 'natuurlijk kind, er zijn zoveel aardige mensen die me willen helpen, dat moet je willen zien en gebruiken.' Ze gaf zich met het grootste vertrouwen aan zo'n gebeurtenis over en ze werd er ogenschijnlijk ook niet moe van. Ik bewonder in haar, dat ze aan het eind van haar leven zo voor zichzelf heeft durven kiezen en dat ze zo onvoorwaardelijk van alles genoot, ik denk omdat ze zich vast had voorgenomen om van de eerste tot de laatste minuut te genieten van haar vrijheid en zich daar niet van af liet brengen!

Het kamertje

Ze vertelde het mij
wat onzeker lachend
(want men vond het vreemd):
Ze had altijd verlangd
naar een eigen kamer
waar ze van tijd tot tijd
alleen kon zijn
alleen met zichzelf
even wegluchten uit
dat drukke gezin
waarin haar leven
hap voor hap
met huid en haar
werd opgegeten door anderen
Hun sores en problemen kwamen
aangemarcheerd, onafzienbare rijen
ze drongen zich aan haar op
grepen haar bij de keel
dreigden haar te verstikken
Ach, er was ook veel liefs, natuurlijk
Maar toch

Daaraan dacht ik
toen ik de kaart kreeg
Vlug ging ik naar haar toe
De schaduw van haar glimlach
was om haar mond
en ik zag
haar kamertje had zij
tenslotte gekregen
Het was wel erg klein
maar dat hinderde haar niet zo
onder deze omstandigheden.

Nu is het uit

Al jaren zijn m'n ouders gescheiden en getrouw moeten de 'kindertjes' om een bepaalde tijd hun vader bezoeken.

Zo ook deze keer. 't Is avond (misschien wel nacht) en ik lig doodmoe op m'n nest, m'n broer(tje) ligt aan het andere eind van de slaapkamer, daar komt m'n vader aan; een grote, forse, ijzersterke vent. 'Welterusten' en kust m'n broer goeienacht, en nu ben ik aan de beurt. Hij tracht de dekens van m'n bed af te trekken, maar ik knel ze strak om me heen, ik heb een vaag idee wat hij van plan is. 'Laat me slapen, welterusten', mompel ik vanonder de dekens: Daar neemt hij geen genoegen mee. Op de één of andere manier krijgt hij m'n bovenarm te pakken, ik probeer me zo behendig mogelijk op m'n rug te draaien, ook dat lukt al niet meer, hij bevoelt me aan alle kanten. 'Lekker?'

LEKKER, hoe durft hij het te vragen!!! 'Nee,' zeg ik korrekt. Hij begint op jammerende toon verder: 'M'n eigen vlees en bloed mag ik niet eens aanraken.' Oh, wat wenste ik me toch een paar naaldhakken aan, en desnoods trapte ik hem dan tegen z'n kloten! Hij verlaat de slaapkamer. Gelukkig kan ik nu lekker een paar traantjes laten pingelen. 'Klootzak, loeder, sadist,' denk ik. Hoe kon je zo gemeen zijn als broertje-lief aan de andere kant van de kamer ligt me zó te vernederen! Een joekel van een blauwe plek ontsiert m'n bovenarm, dan de eerste paar dagen maar met een t-shirt met lange mouwen ('t was hartje zomer). Daarna probeer ik tevergeefs maar wat foundation op m'n arm te smeren. Nou ja, 'k zal wel zeggen dat ik me flink gestoten heb. Dit was de eerst keer, hierna volgen nog vele keren, maar NU is het uit!!! Al sla je me dood ik ga z'n huis niet meer binnen!!!

De zaak tegen de zaak

In mei 1978 werd een 19-jarige vrouw door een 30-tal mannen herhaaldelijk verkracht en mishandeld. Ze deed een aanklacht, een aantal van de verkrachters werd gepakt en er volgde een rechtszaak, waarin 2 jaar gevangenisstraf werd geëist voor de acht verkrachters (hell's angels). De zaak werd in hoger beroep behandeld door mr. Gerbrandy. Gerbrandy zag de ernst van de zaak blijkbaar niet in. Hij vond het nodig grapjes te maken met de verdachten in de trant van 'je moet ook geen bier drinken, maar onze goede Hollandse jenever proberen.' Voor twee van hen verlaagde hij de straffen en de zes overigen, die deens waren, stelde hij op vrije voeten en liet ze de grens over zetten.

Woedend waren we. Op deze manier steunt de rechterlijke macht verkrachters, die blijkbaar vrijuit kunnen gaan, terwijl vrouwen in angst moeten blijven leven, vaak geen aangifte durven te doen of er over durven te praten. Dit ging te ver. Gerbrandy moest weten wat hij had gedaan.

Iemand opperde het plan een rechtszitting van Gerbrandy te verstoren. Maar het moest wel snel gebeuren. Een vrouw zocht uit op welke dagen Gerbrandy zitting had en welke zaken er liepen.

Dinsdag en donderdag. De dinsdag was te kort dag, dus dan de donderdag. Twee vrouwen gingen op onderzoek uit in het gerechtsgebouw. Weer andere vrouwen maakten een stensil.

Opvouwbaar spandoeken werden gemaakt. Op grote vellen papier schreven we een oproep aan alle vrouwen om mee actie te voeren. We lieten niets los over wat we precies van plan waren. De muren hebben oren...

We waren die donderdag al vroeg in het vrouwenhuis. Om kwart over tien moesten we tenslotte al in het gerechtsgebouw zijn. Vlak voor we weggingen vertelden we de vrouwen die waren gekomen wat we wilden doen.

Met ons dertigen gingen we op weg. Achter elkaar schoven we het statige gebouw in. Onze spionnen wezen ons feilloos de weg naar de publieke tribune waar het wel proppen werd. De parketwacht keek wat verbaasd. De in het zwart gehulde 'dienaren' van het recht bladerden wat onrustig in hun papieren. Welke zaak was zo belangrijk voor zoveel vrouwen?

De zaak waaronder we binnenkwamen was belangrijk, dus we probeerden zo stil mogelijk te zijn. Op de achterste rij waren we het spandoek zorgvuldig langs onze knieën aan het uitvouwen, een beetje zenuwachtig gniffelend: straks hebben we het ding op de kop... dat die parketwacht niks in de gaten heeft...

Net toen de volgende zaak zou beginnen, verhief de achterste rij zich. GERBRANDY IS EEN SEKSIST, schalde er door de zaal. Het startschot was gegeven. We schreeuwden zo hard we konden, alle woede eruit: GERBRANDY RECHTSVERKRACHTER - VROUWENVERACHTER. VROUWEN TEGEN SEKSUEEL GEWELD.

Gerbrandy verdween spoorloos na enkele seconden. Stensils werden vanaf de publieke tribune naar beneden gegooid en kwamen met een 'bwaff' op de kille vloer terecht. De verwarring was compleet. De parketwacht kwam in beweging en we werden nogal hardhandig verwijderd.

Afgesproken was dat we de eer aan onszelf zouden houden en zonder tegenstribbelen zouden vertrekken. Dat gebeurde, langs trappen vol geüniformeerde manspersonen.

Een aantal persmensen heeft foto's gemaakt, de actie is aan diverse kranten doorgegeven, hoewel slechts enkele er melding van maakten. 's Middags hebben we stensils uitgedeeld op alle Amsterdamse markten en aan de vrouwen uitgelegd waar het om ging, onze eisen bekend gemaakt en gevraagd of ze de stensils getekend en wel naar de minister van justitie wilden sturen.

Zelf waren we tevreden over de actie. We hadden het tenminste niet over onze kant laten gaan. Nog tevredener werden we toen we via via hoorden dat Gerbrandy op zijn vingers was getikt door zijn baas.

Waar wachten we nog op

Het was een zalige zonnige zomerdag en ze zaten allemaal bij elkaar, de femsoc-vrouwen, de rooie vrouwen, de dolle mina's, de mvm-vrouwen, de huis- en plattelandsvrouwen en alle andere wel of niet wijzer geworden maries.

De vrouwen waren eendrachtig tot een besluit gekomen: ze wilden de mannen eens dwars zitten en de onmisbaarheid van de vrouw tonen. De vrouwen zouden een week lang niet naar hun echtgenoten en vrienden omkijken, babbels waren toegestaan, maar complimenten en liefkozingen taboe, een grootse staking in bos, bank en bed.

De nonnen, de prostituées en alles wat daar tussen zweefde, deden mee, behalve de vrouwen uit de provincie X. Zij distantieerden zich volkomen en gingen terug naar hun provincie, man, kindertjes en pannen.

De vrouwen die bleven begonnen met hun vrouwenweek, mannen dwarszitten, een week lang...

De vrouwen gingen naar hun huis en werk, hadden een dagindeling als alle andere dagen, maar seks tussen man en vrouw was taboe en er was geen enkele man die te horen kreeg dat hij zijn beau jour had, of zo aardig was. En de vrouwen overlaadden elkaar met welgemeende complimenten als ze elkaar bezochten of tegenkwamen. De huizen, scholen, straten, ziekenhuizen, kantoren en fabrieken waren vol stralende vrouwen. En ze vonden elkaar werkelijk aardig, ze waren verrukt van elkaar.

Ze waren zo verrukt van elkaar, dat ze ook behoefte kregen aan lichamelijk contact met elkaar.

De mannenbladen schreven, dat de vrouwen deze keer veel te ver gingen en ze publiceerden cartoons van feministen. De vrouwenbladen schreven over de geslaagde actie, het grote geluk. Dit wilden we in de zestiger jaren ook, nee, dit wilden we door de eeuwen heen. Alle stromingen waren uit geweest op vrede en medemenselijkheid en het streven was tevergeefs geweest. Maar de vrouwen hadden het voor elkaar in een week.

De laatste dag van de week brak aan. De mannen lachten en maakten vulgaire grappen. De vrouwen waren vreselijk bedroefd.

'Volgend jaar organiseren we weer een vrouwenweek,' zei er een met weinig enthousiasme.

'Maar ik wil dit niet opgeven, ik was nooit zo gelukkig,' snikte een ander.

Een derde vond dat ze een geweldig idee had. 'We combineren het, we blijven van elkaar houden en dat laten we ook merken. En met onze mannen en vrienden, ach, we gaan maar op dezelfde manier verder,' maar ze eindigde met minder enthousiasme dan ze was begonnen. Ze eindigde eigenlijk heel verdrietig.

Er ontspon zich een heftige discussie en na een tijd van gepraat, gehuil en gelach had men een heldhaftig besluit genomen: niet alleen een vrouwenweek, maar een vrouwenkultuur. Weg met het seksuele contact tussen man en vrouw. En al de vrouwen waren het eens. En al de kleine jochies en meisjes zouden als volkomen gelijkwaardige mensen opgevoed worden, volkomen gelijkwaardig.

De vrouwen die al voor de vrouwen week lesbies waren, sjouwden vaten bier en wijn aan. De vrouwen die een man of vriend hadden, snelden naar huis, man of vriend en vertelden het besluit. Als je door de straten liep, kon je het gevloek horen. Dat waren de mannen met weinig innerlijke beschaving. De meeste mannen vonden het nieuwe idee een mallotige bevestiging van de vrouwen en zij dachten dat het wel vlug over zou gaan.

Dat viel tegen en na verloop van tijd kampten de meeste mannen met seksuele frustraties. Alleen in de provincie X was niets veranderd. Het duurde dan ook niet lang meer of alle mannen vertrokken naar X. De meeste vrouwen daar kregen nu drie of vier echtgenoten en de vrouwen maakten daar danig misbruik van: de provincie X werd matriarchaal.

De vrouwen in de rest van het land, die in de meerderheid waren, voedden de aanwezige kinderen op als echte kleine mensjes en niet als jochies of meisjes.

Het leek alsof god de wereld opnieuw had geschapen, maar nu was begonnen bij eva.

En na één generatie hadden alle mensen homo- en heteroseksuele contacten en een mentaliteitsverandering was niet meer nodig, want mannen en vrouwen waren helemaal gelijk.

Mijn vriendinnetje en ik

We namen elkaar
voor het eerst in de armen.
Iemand vroeg
of zij niet goed geworden was.

Mijn tante werd misselijk
toen ik haar voorstelde
en at haast de hele
receptie niet meer

Het is goed zei haar vader
en haar moeder knikte.
Ik nam haar hand en liep
naar het stadhuis

Vrouw in hitdromenland

Onderuitgezakt hing ik moe voor de televisie ('Ich glotz TV'). In de keuken hoorde ik gerammel met pannen. Mm, zin in eten. Op het scherm gingen wilde beelden aan mijn oog voorbij met meer en minder strelende geluiden voor mijn oor: Toppop. Langzaam kreeg ik een wat onwezenlijk gevoel... die walgelijke jongens met hun namaakkrulletjes en hun zelfs voor 1979 geen-gezicht-bril vervaagde...

Goedenavond, dames en dames, vanavond... bla, bla, wat was dat? Dames en dames, ik veerde op...

Goedenavond, dames en dames, vanavond niet de gebruikelijke toppop en als het aan ons ligt (en dat doet het) komt die ook nooit meer terug.

We hebben vanmorgen met driehonderd vrouwen de studio bezet en hebben lang en lang gepraat met alle dames-artiesten, die helemaal achter onze aktie staan. Wij, en wij zijn nu al met veel meer dan driehonderd, zijn het zat om met poezelige stemmetjes en kronkelige gebaartjes in moeilijke kleren en schoenen met zelfmoordhakken liedjes te zingen die door mannen zijn geschreven, die door mannen worden mooi gevonden en omdat er zo weinig anders is, ook door veel vrouwen mooi worden gevonden. We zijn het zat om over mannen te zingen. We kennen het nu wel. We doen het niet meer. Vanaf nu zingen vrouwen over vrouwen. Tijdens de bezetting hebben we koortsachtig gewerkt en daarom: deze toppop is voor jou, vrouw...

In pijlsnel tempo gingen de meest strijdbare, aardige, geestige, verdrietige liedjes door de kamer. Blondie was prachtig zonder make-up en met Denise. De Pointer Sisters zongen hun laatste hit: If I say no, I mean no, you know I'm no liar, no fire...

Verrukt begon ik mee te dansen, maar iemand stond aan me te trekken. Wordt nou wakker!

Verdwaasd keek ik naar het scherm. Het was het oude liedje: kommer en kwal.

Maar wie belet ons eigenlijk om de studio te gaan bezetten?

Niemand toch...?

De notaris en ik

Dat ik altijd spiritus achter de stoelpoten gooi als ik de ramen behoor te wassen valt echt niet op. Dat ruikt zo lekker fris.

Meneer Ed, de notaris, is een ergerlijke man. Hij stinkt en heeft een heel dikke portemonnee in die glimmende kontzak van hem die hij er met moeite uittrekt wanneer hij me stuurt om weer een doos gematteerde Willem II sigaren. Dan ben ik voorlopig natuurlijk niet terug. Iedereen zou dat toch doen als je niet eens een toeslag krijgt op de luchtverontreiniging daar. En dan dat zenuwenjong dat bij hem in de leer is, weet met z'n figuur nooit raad en morst altijd as op het Louis de Poortere tapijt. Nooit kan hij van z'n puisten afblijven. Zelfs niet wanneer er Cliëntèle is. Mooie reclame voor de zaak is dat. Hoe die zich in de zaak in wil likken is me een godsraadsel.

Terwijl meneer Ed nooit voor tien uur verschijnt verwacht hij van mij wel dat ik om acht uur present ben en dat voor zo'n schijtloon.

'Mevrouw de Vries, de prullenmand is nog niet geleegd, mevrouw de Vries, wij verwachten wel dat u zelfstandig een werkkring aankunt, mevrouw de Vries wilt u mensen met wie ik geen afspraak heb, niet zomaar binnenlaten.' Het idee dat ik al die scheldkanonnades over me heen moet laten gaan van de cliëntèle omdat meneer Ed een driedubbele rekening verstuurd heeft, nee hoor daar pas ik voor. Dan zeg ik 'gaat u maar links om de trap op en u hoeft niet te kloppen, daar zit meneer Ed. Daar kan ik me niet mee belasten. En wanneer meneer Ed een hartinfarkt wenst op te lopen omdat hij geen behoorlijk testament weet op te pennen zodat de nabestaanden hem en elkaar in de haren vliegen dan is dat zijn zaak. Mijn taak is gedaan wanneer de koffie geserveerd is. Daarna trek ik me terug in de keuken. Met een spannend boek wel te verstaan.

Veel sjoege van huishoudelijk werk hebben die twee niet, dus dat laat ik maar zo'n beetje voor wat het is. Als ze hun papperassen maar kunnen vinden. Ondertussen ben ik bezig met m'n oudedagsvoorziening. Want als ik niet rechtmatig m'n deel krijg moet het op een andere manier. En aangezien meneer Ed het niet zo nauw neemt met de boedels en de nalatenschappen, kan ik daar rustig een graantje van meepikken. Hoe hij het versiert weet ik niet en ik houd me daar verder niet mee bezig, maar af en toe vind ik een ring met een diamant of een brood goud.

Meneer Ed doet de volgende dag dan heel zenuwachtig en dan zeg ik: wilt u nog een glaasje schelvispek, meneer Ed? Hij probeert me dan vervolgens heel doordringend aan te kijken maar wat schiet ie daar mee op. Ik kan nog veel priemender terugkijken en denk dan: wie heeft er nu een eed afgelegd, jij of ik?

Binnenkort ga ik een huis met een tuintje kopen. En dan kan meneer Ed wel vinden dat ik daar geen recht op heb, hij kan wel denken de arbeidende mens heeft geen recht op een tuintje, de arbeidende mens kan wel met een plat af, maar dat is zijn zaak.

Ik laat heus wel eens een brood goud voor hem liggen.

Bericht van het huis 'Lievevrouwenbedstroo'²

We wonen hier alweer anderhalf jaar. Sinds ons begin zijn er enkelen weggegaan, meer zijn er gekomen. Eén van ons is hier doodgegaan. De jongste van de bewoonsters is 55, de oudste is net 80 jaar geworden. Het is hier meestal wel wat rommeliger dan we gewend waren en we hebben ook echt wel eens toestanden. Maar we blijven het fijn vinden dat we dit hebben gedaan, anderhalf jaar geleden. We leven, hoe dan ook, zelfstandig en toch niet alleen. Er is altijd wel wat te beleven, waarbij erg fijne dingen; niet het minste is om nieuwe fijne vriendinnen gevonden te hebben. En we lachen heel wat meer dan we vroeger deden! Ieder van ons heeft een situatie achter zich gelaten, waarin zij verdrukt werd of waarin zij verdrukking in de vorm van betutteling zag aankomen. En ieder voor zich heeft gekozen voor een woongemeenschap met andere vrouwen, die ook oud of 'oudere' zijn. Er is wel eens iemand wanhopig over rommel of een ruzie, dan zeggen we tenslotte: zou je terug willen en dan is het vrijwel altijd 'nee... dat niet'.

Voor mij begon het zo. Mijn dochter die vaak in het Vrouwenhuis in H. komt, zei 'moeder er hangt een briefje in de gang voor een praatgroep voor oudere en oude vrouwen, daar moet je aan meedoen. Zal ik je naam er maar bij zetten?' Veel later werd ik opgebeld door Lida (die ik toen nog niet kende) die zei dat zij het briefje had opgehangen, maar dat er maar twee vrouwen op ingeschreven hadden. Dat was te weinig voor een praatgroep maar we hebben toch maar een afspraak gemaakt met ons drieën. Sindsdien zagen we elkaar vaak en Lida en Sannie die buitenshuis hadden gewerkt en die nogal wat mensen kennen, praatten met hun vriendinnen en kollega's over de dingen die we samen ontdekten over ons eigen leven. Ik praatte er met mijn zus over, ik was huisvrouw in die tijd en dan heb je meestal niet zoveel kans om met anderen intiem te praten. Zo nu en dan bedachten we een 'thema-avond', die altijd ging over wat voor toekomst een oudere vrouw had. Zo hadden we een avond over 'doodgaan, alleen of met anderen erbij en wie dan wel' en 'heb je wat aan een hobby?' En ook 'wil je meedoen aan de vrouwenbeweging en denk je dat je het nog kan?' Voor zo'n avond nodigden we alle vrouwen uit die ons bekend waren, en die belangstelling hadden getoond, al was het maar een aasje. Op één zo'n avond was het thema: 'hebben we eigenlijk wel een toekomst? wat kunnen we met de jaren die we nog leven?' Er kwamen meer dan twintig vrouwen en het was de rumoerigste en meest onoverzichtelijke avond die we tot dan gehad hadden. Telkens als iemand voor zichzelf wat aan het bedenken was, verstikte haar verhaal in 'als maar' of 'als maar niet'. Na een tijdje werden we er helemaal naar van, we konden geen 'maar' meer horen, we begonnen door elkaar heen te schreeuwen. In de stilte die daarop volgde werd opeens het idee geboren: botje bij botje leggen en samen gaan wonen in een groot huis. Ons leven tezamen en in overleg inrichten zoals we zelf wilden. We hadden toen ook opeens een werkgroep van meer dan tien vrouwen, die allemaal in ons toekomstig huis wilden wonen.

Eerst zag ons plan er heel eenvoudig uit: nu betaalden we toch ook huur, van Bijstand, AAW of salaris of pensioen; we waren in ziekenfonds of verzekerd, mediese verzorging enzovoort, alles kon eender blijven aan kosten. Toen 'n hele tussengeschiedenis: praten met gemeentebesturen in de omtrek, praten met Woningbouwverenigingen en Stichtingen, die hebben nog wel eens een hofje en dat wilden wij ook wel.

Niks lukte en dat blijft toch wel vreemd want we zouden toch woningen achterlaten? sommigen leverden heel wat meer ruimte in dan waar ze om vroegen: een kamer voor zichzelf en twee keukens voor naar verwachting twintig vrouwen. Van alle afwijzingen waren de banken het duidelijkst: er werd niet geleend aan vrouwen, er werd niet geleend aan mensen boven de zestig jaar. (Dat was toen toen enkelen van ons hun spaargeld in het kopen van een huis wilden steken). Zodoende werd 't: iedereen gaat zoeken naar een geschikt leeg huis en tezamen gaan we kraken.

Voor mij was het een zenuwentijd. Ik was getrouwd en dat al veertig jaar. De laatste tien jaar was het huwelijk bijna onleefbaar. Hij had al nooit gewoon en echt met mij willen praten en ik was als

² 'Bericht van het huis Lievevrouwenbedstroo', geschreven door Corrie van Dijk, gecombineerd met het verhaal 'Tante Julia' (voorin deze bundel) inspireerde Annemarie Borsboom tot haar eindexamenfilm voor de filmacademie: 'Een leven aan de jaren', 1984. Zie haar site www.camera-editing.nl

vanzelf opgehouden, niet alleen met praten maar zelfs om het te willen. Het werd alleen maar erger toen de laatste van onze drie kinderen het huis uit was. En toen ik me voor ging stellen dat ik weg kon met Lida en Sannie en Roosje en de anderen, toen hield ik het niet meer. De keer dat hij mij luid en duidelijk zei 'nou moet je ophouden met onzin te praten' knapte het laatste draadje. Ik dacht 'Ik ga weg. Nu. Naar Ans' (Ans is mijn zuster). Die dag ging de telefoon: 'Hou je klaar voor zondagmiddag, kom vanavond dan spreken we alles af', toen kon ik het nog wel twee dagen uithouden. Ik ging direkt een grote koffer pakken, waarin behalve het eerste schone goed, kaarsen, theedoeken, kopjes, suiker, thee en een pan. We hadden afgesproken wat ieder van ons mee zou nemen voor de allereerste bewoning. Lida bijvoorbeeld had een hamer, een nijptang en zulk soort dingen bij zich.

Die zondagmiddag bond ik 'n vuilniszak met lakens en een deken boven op de koffer. De pan die ik er niet in had kunnen persen knoopte ik aan de snelbinder. Ik fietste weg. Dat moment is voor mijn gehele leven in mijn geheugen gegrift. Ik zal er niet méér over vertellen dan dat ik voor het eerst de lucht wijd boven de daken zag, dat de deuren van de huizen een kleur hadden, dat de straat ergens naar toe leidde en dat ik nooit meer in het huis wilde dat ik zojuist verlaten had.

Tenslotte waren we er alle tien, zoals afgesproken. Klaar was met haar auto en had Dien en Heleen meegenomen. Roosje had het geklaard in haar gemotoriseerde rolstoel. We hadden afgesproken tijdens onze aktie niet te praten over hoe we ons zojuist hadden losgerukt. We zaten na de eerste ingehouden groetjes dus eerst te zwijgen. Tot iemand zei: 'We gaan er dus mee door'. Dat was als een soort bevestiging voor ons allemaal en opeens barstten we los, 'heb jij dit bij je' en 'ik heb dat'. We stonden op en opeens zaten we middenin de uitvoering van ons zorgvuldig voorbereide plan.

Sannie en Marjan die in de buurt woonden en de situatie hadden verkend slenterden op het herenhuis toe, wij bleven op afstand achter een boomgroep en keken toe. Het zag er inderdaad net zo goed uit als we ons voorgesteld hadden: twee oude dames op een zondagmiddagwandeling. Het was wel even gek natuurlijk toen een van hen een speciaal beveiligde tang uit haar fraai geborduurde handwerktas haalde en daarmee eerst het prikkeldraad en verderop nog eens een eenvoudig uitziende ijzerdraad (dat onder elektrische stroom kon staan) doorknipte. Maar toen de tang weer was opgeborgen in de tas en zij verder wandelden door het verwilderde privéterrein aan de achterkant van het leegstaande herenhuis, zagen ze er weer heel geruststellend uit. We verloren ze uit het zicht toen ze de hoek van het huis om gingen, maar korte tijd later zagen we ze weer en ze wenkten 'haastig, haastig'. We renden er heen, twee duwden Roos omdat haar wagentje niet op de motor kon rijden op het bobbelige terrein. De achterdeur bleek maar twee sloten te hebben en daar wisten Sannie en Ank tezamen wel raad mee. Zo hoefden we geen ruit kapot te maken (de deur was te zwaar geweest om 'm bij de hengsels uit te lichten).

Zodra we er in waren begonnen wij de sloten te repareren, de ramen na te kijken, we gingen op onderzoek naar de leidingen van water, gas, elektra en drie vrouwen begonnen één kamer alvast gezellig te maken door gesjor met 'n paar achtergelaten oude meubels en het vlot hanteren van stofdoeken die ze buiten uitsloegen onder 't roepen van 'ha, wat heerlijk is het hier!'

Marjan ging rond om brieven in ontvangst te nemen, enkelen gaven wel zes mee, enkelen hadden geen brief; 't was een behoorlijk stapeltje dat ze naar de dichtstbijzijnde brievenbus bracht. Okkie en Heleen renden met Roos haar rolstoel door de open plek het bos weer in en onderhielden zo een vrachtdienstje totdat alle koffers binnen waren. Roos zat op een luchtbedje en pakte uit, 'n pracht verzameling: schroevendraaiers, punaises, eerste hulpkoffertje, 'n paar fleurige kleedjes, 'n uitschuifbare rolstofzuiger, 'n primus, 2 theepotten, kortom alle zaken die 't begin van bewoonbaarheid moeten maken in een oud verlaten huis.

In de loop van de week die hierop volgde kwamen de vrouwen van de brieven allemaal bij ons langs, zeven van haar kwamen al gauw bij ons wonen. We kregen de politie op bezoek van wat we hier deden. Maar verder geen last toen we gezegd hadden 'we wonen hier'. De eigenaar van het pand, een stichting die na de koop geen kans had gezien het huis rendabel te laten bewonen voor de doelgroep en die nog geen nieuwe koper gevonden had, vorderde eerst dat we er uit

gingen, later een onbetaalbare huur en nu we er met gemiddeld dertig vrouwen wonen storten we geregeld een huurbedrag dat we tezamen opbrengen en dat geaksepteerd wordt. Dit is mijn verhaal van hoe wij, een aantal oude vrouwen een overwinning behaalden tegen de verdrukking in.

Wat was onze verdrukking? Velerlei en heel verscheiden. Ik ben niet de enige die is weggelopen uit een onderdrukkend huwelijk: er zijn er drie die vroeger samen in Blijf van mijn Lijf gezeten hebben. Twee van ons komen uit een bejaardenhuis. Heleen zat er 'te jong' in nadat haar oudere hulpbehoevende man gestorven was, Okkie was er terechtgekomen toen haar woninkje gesloopt werd. Zij konden beiden niet tegen betutteling en ook niet tegen het buitengesloten zijn van de wereld van initiatief en activiteit. Verscheidene vrouwen woonden alleen en waren eenzaam of zagen het isolement naderen als zij over enkele jaren zich wellicht niet volledig zelfstandig zouden kunnen redden. Een vrouw was bij haar kinderen gaan wonen en dat was van beide kanten tegengevallen. En o ja, Mieke, die is weggelopen bij twee volwassen kinderen, een zoon en een dochter, die nog altijd verwachtten dat zij voor hen kookte en vuile kleren oprapte en in de wasmasjien stopte.

Allemaal waren we van plan om elkaar te helpen en bij te staan en overtuigd dat we met beperkte hulp van buiten, zoals ieder 'normaal gezin' ook nodig heeft, onszelf konden redden. Van onze bewoonsters werken er nog twee buitenshuis. Iedere ochtend gaan ze met 't autootje van Lida naar de stad.

De meesten van ons willen nu actief zijn bij de strijdende vrouwenwereld. Dat wordt heel moeilijk als je energie en bewegingsvaardigheden beperkt gaan worden door het ouder worden. Met elkaar ziet 't er heel anders uit, dat kan ik iedereen verzekeren. De krantenleesters onder ons knippen de stukjes uit die ons en andere vrouwen aangaan en dan besluiten we waar wij wat aan kunnen doen en ook waar wij aan mee kunnen doen. Clara wordt telkens onder kreten van ons aan het werk gezet voor ingezonden stukjes in de kranten en ook anderen beginnen daar nu mee. Ik was bij de fakkeloptocht op 8 maart, de internationale vrouwendag. Je hebt ons ook kunnen zien op 10 maart, toen zijn er vijf andere vrouwen meegelopen met 'Vrouwen eisen werk'. Grijs haren en wallen onder de ogen ja, maar opgetogen dat we mee konden doen. En dat bedoel ik nu met tezamen: twee dagen vrijwel achter elkaar naar een demonstratie, dat brengt eigenlijk niemand van ons op. Dus dat verdelen we. De thuisblijfsters wachten degenen op die gegaan zijn, met thee of eten en luisteren naar de verhalen. We gaan of met een auto of met fiets en trein, als het overdag is. Naar de demonstratie van 'Wij vrouwen eisen' gaan we in overleg met vrouwen uit de buurt, met een busje, dan kunnen veel van ons mee. We lezen natuurlijk alle Vrouwenkranten uit onze plaatsen van herkomst.

En dan moet ik niet vergeten hoe wij geholpen zijn door de 'Steungroep voor vrouwen in technische beroepen' die met een aantal andere techniesvaardige vrouwen aan ruiten inzetten, leidingen repareren, een plafond versterken en schilderen een paar dagen kwijtwaren. Iets waar Sannie en Ank en Egberta 'n klein jaar voor nodig gehad zouden hebben. We zijn door nog veel meer vrouwen geholpen en gesteund, we voelen ons heel warm hierover. Maar we willen allereerst alles zelf doen wat we zelf kunnen.

En: we hebben zo nu en dan ook jongere vrouwen ontvangen, verzorgd en gesteund, die bij ons haar toevlucht zochten. Dat vinden we ook leuk. Niet iedereen wil bij ons: met al die oude vrouwen om je heen zit je natuurlijk wel in een eigen toekomst te kijken, die nu nog niet hoeft. Onze overleg- en plannenbijeenkomsten met werkgroepen 'van buiten' bij ons in huis zijn heel populair. We bakken lekkere koekjes en hebben vaak goede ideeën.

We houden een logboek, zoals in de Vrouwenhuizen en binnenkort gaan we stukjes schrijven in Vrouwenkranten over spannende zaken in ons huis.

We beleven heel veel en daar zijn allicht ook heel moeilijke dingen bij. Er moeten heel wat problemen opgelost, vrouwen getroost, conflicten bestreden worden! Maar we beleven eigen dingen, we leven echt in onze laatste jaren.

De dood van Ellen was een grote schok voor ons allemaal en tijdens haar korte ziekte konden wij met niets anders bezig zijn. Nu dat alweer een half jaar geleden is, kunnen wij voluit bedenken hoe innig tevreden zij hier rond liep, die laatste vier maanden van haar leven.

Ik heb de plaatsnamen weggelaten. Die met ons te maken hebben weten ons wel te vinden. Maar we willen hier niet door troepjes nieuwsgierigen bekeken worden, nu we met ons verhaal in een boek komen dat iedereen kan lezen.

De naam van ons huis staat in grote schilderletters boven de voordeur. Op een avond van vrolijk gekibbel en veel gelach hebben we uit wel twintig namen gekozen. Het werd 'Lievevrouwenbedstroo' (een plantje, oude spelling) en die kan iedereen zien op het spandoek dat klaar ligt voor de volgende demonstratie als we met veel zullen zijn.

Dat we hier lezen, het huis gezellig hebben gemaakt, iedereen geholpen is met het inrichten van haar kamer, dat er gekaart wordt en muziek gemaakt en dat we in de zomer buiten gezeten hebben spreekt vanzelf. Ook dat we onze zieken verzorgen en opfleuren. En lekkende kranen repareren. En dat het schoonhouden van de grote trappen een heel werk is. Maar tezamen zijn we prakties, handig en ervaren.

Als een soort PS omdat ik er zo gelukkig mee ben wil ik nog vertellen dat ik vorige week mijn rijbewijs heb gehaald. We hebben hier voor ons allemaal 2 auto's en dat mag toch niet betekenen dat de (oorspronkelijke) bezitsters dan ook altijd maar rijden moeten voor de boodschappen in het dorp.

Stel je voor: zelf aan het stuur na veertig jaar meerijden!

Een streekromance

Ik sta voor de etalage van de dorpsfotograaf.

Allemaal trouwfoto's van meisjes waar ik ooit mee op klub, school of handbal heb gezeten.

De foto's hebben iets gemeenschappelijks. Behalve dat alle jongens op elkaar lijken, zijn alle bruidsboeketten prakties hetzelfde. Maar wat wil je met één bloemist op het dorp.

En dan die glimlach van de meisjes...

De kleuren van de foto's zijn prachtig. Dat wel.

Rechts in de hoek hangt een foto van Frea in zo'n krèmekleurige trouwjurk zonder mouwen terwijl het toch echt winter is op de foto.

Frea. Ik zie haar voor me. We zaten samen achter in de bus onder mijn jas en ik wenste dat ze een jongetje was want dan kon ze m'n vriendje zijn.

Daar sta ik dan voor die rot etalage. Ook Frea is met zo'n boerenpummel getrouwd. Eén dag het stralende middelpunt en daarna voor altijd sloof van man en kinderen.

Nooit!

Terwijl ik sta te peinzen klopt er iemand op m'n schouder. Ik kijk om. Het is Berte. Berte met de dikke brilleglazen waar ik naast heb gezeten op de middelbare school. Omdat we samen als laatsten de klas binnen kwamen op de eerste schooldag en er nog maar één bank vrij was.

Ze kijkt naar me en lacht. En achter de dikke brilleglazen lachen haar ogen mee.

Ze vertelt dat ze op gymnastiek van de brug is gevallen en haar knie heeft verbrijzeld. Dat ze daarom met de opleiding gestopt is. Als ze later wegloopt zie ik dat ze een beetje mank is.

Ze pacht nu een klein boerderijtje van een rijke hereboer (dat ze nog bestaan) in een buurtschap van het dorp. Er flitst iets door me heen. Vroeger wilde ik boerin worden met z'n tweeën. Maar ja.

Berte vertelt hoe heerlijk ze het vindt om daar alleen te wonen. Om de beesten te verzorgen en op het land te werken.

'Of ik een keer langskom?'

Ik wil nog twee weken bij m'n moeder blijven. Dan is de vakantie voorbij en moet ik terug naar Amsterdam. Naar m'n kamer op vier hoog achter.

'Ja, ik wil graag komen.'

We nemen afscheid. Berte raakt m'n armen even aan en loopt dan weg.

De volgende dag fiets ik naar haar boerderijtje.

Het word steeds stiller om me heen. Geen auto's meer. Alleen maar vogels die hard door de stilte heen fluiten.

Een briefje op de deur: Ik ben op het land. Kom om drie uur terug. Ga maar vast naar binnen.

Binnen is het eenvoudig, bijna armoedig. Het ontroert me.

Berte komt binnen. Ze begroet me hartelijk.

Ze heeft een overall aan die, gek, niet alleen stoer maakt, maar ook zacht. We drinken thee. Niet zo lang. Dan moet ze weer aan het werk.

'Er is zoveel te doen,' verontschuldigt ze zich.

Het is niet afgesproken maar ik loop met haar mee naar het land. Kijk goed hoe zij het doet en samen werken we verder. Het is stil tussen ons. Ik voel Berte zo nu en dan naar me kijken. M'n rug doet pijn, maar als ik Berte zie zwoegen ga ik toch maar verder.

Tegen de avond gaan we terug naar huis.

We eten wat en nemen afscheid.

'Dag.'

'Dag.'

'Tot morgen?' vraag ik.

'Tot morgen,' zegt Berte.

Ik fiets naar huis.

En zo verstrijken de dagen.

We werken zwijgend naast elkaar. Het werk is zwaar maar prettig.

Ik begrijp niet dat Berte al dit werk alleen kan.

Soms praten we. 's Avonds na het eten als we in de kleine bongerd zitten. Als het stil is en de lucht vol geuren.

Berte vertelt over haar ouders, die als maar zeggen dat ze moet trouwen. Dat een vrouw zonder man niemand is.

En ik herken het. Mijn moeder die zo graag een kleindochter wil en dan naar mij kijkt.

We voelen de druk van onze ouders en de omgeving. Maar we weten dat we nooit zullen trouwen.

Berte praat over haar werk. Ze houdt van haar werk. De zon glijdt over haar gezicht. Ik zie kleine rimpeltjes rond haar ogen en ik vind ze mooi.

En dan is het de laatste avond. Ik ga terug naar Amsterdam. We moeten afscheid nemen.

Waarom doet dat pijn?

Berte is op het erf bezig. Ik kijk naar haar door het raam en ik besluit om te blijven.

Er was eens

Er was eens...

Waarom gaat het altijd over de tijd achter ons? Waarom niet: er komt een tijd dat vrouwen haarzelf kennen en bewust zijn. Zij zullen dan wonen in kleine kraalachtige verzamelingen en huisjes, met eigen onbespoten groentetuintjes. Je kunt er naar muziek luisteren, die net zo klinkt als jij die wilt horen. Vrouwen leven er. Zij doen alles zelf, inclusief het zelf verwekken van kinderen. En zij krijgen alleen maar dochters.

Omdat zij haarzelf op een gegeven moment ontdekken, bevrijdt al hun denken zich van het idee niets te kunnen. Er komt zoveel kracht vrij en fantasie, dat zij het voortaan wel zelf kunnen opknappen.

Hoe organiseer je een dergelijke manier van samenleven? Hoe los je je eigen problemen op? Hoe los je het probleem van de aanwezigheid van mannen op? Want mooi dat je daar wél mee zit! Het is wel zo dat zij steeds meer rekening gaan houden met de zelfstandigheid van vrouwen, maar ingebouwd blijft toch hun geaardheid van je in te willen pakken en te gebruiken voor hun eigen belangen. Hoe krijgen ze dat voor elkaar? Precies, door gebruik te maken van onze frustraties, die ze ons hebben aangeleerd.

Wat moeten wij vrouwen dus doen om hen te verwijderen? Hun frustraties onderzoeken, analyseren en zo gebruiken dat zij vanzelf, uit zichzelf ergens heen gaan waar wij geen last meer van ze hebben.

Om te beginnen het voortplantingsproces. De afhankelijkheid van de man van de vrouw is groot. Niet waar?

Dus moeten we via eigen onderzoeken zien dat op te lossen. Ik kan hier zeggen dat we het hebben opgelost! Uitweiden over het 'hoe' kan ik natuurlijk niet. Wat heeft dat voor gevolgen? Het frustreert de mannen! Want het betekent dat wij ze niet meer nodig hebben. Een andere frustratie die wordt gebruikt is dat vrouwen weigeren zich nog langer op welke manier dan ook 'te versieren'. Door middel van kleurtjes op het gezicht, kleding die het lichaam duidelijk laat zien, bont en andere aabare jasjes en niet te vergeten de schoenen met te hoge hakken waardoor wij zo sierlijk, verleidelijk en wiegend ons voortbewegen.

Verder worden wij zo slim, zo fantasierijk in het oplossen van problemen en doen dat met zo'n snelheid, dat het denkvermogen van de mannen ver ten achter blijft. De reclame, ook iets dat zij uitvonden, heeft geen poot meer om op te staan. Wij kopen gewoon niet meer wat er wordt aanbevolen: geen waspoeders meer die alles hagelwit maken, geen cosmetika, geen man/vrouwpolissen die de vrouw toch niet waarderen, geen toetjes om zijn tong te strelen. Enzovoort, enzovoort...

Handleiding genoeg om de zaak te veranderen? Je kunt nog wel meer verzinnen, nietwaar? Wat zou er kunnen gebeuren, als we zover zijn? Als je het systeem wat mannen eeuwenlang hebben gebouwd zo hebt ondergraven, dan zou je je voor kunnen stellen dat het verder zo zou gaan.

Na al hun organisaties te hebben geïnfiltreerd, nemen we de zaak over. Regeringen, parlementen, directies van bedrijven, de spoorwegen en al het ander openbaar vervoer. Het is niet zo moeilijk eigenlijk. Want in alle bedrijven en organisaties zijn het de vrouwen immers, die de eersten zijn die de contacten met de mensen daarbuiten onderhouden. Telefonistes, sekretaresses, koffiedames en zo verder. Die weten precies hoe zo'n bedrijf is georganiseerd. Zij horen alles, zien alles. Inspelend op de frustratie van de man dat hij eigenlijk zelf niets meer kan regelen, gaat hij piekeren, een oplossing zoeken voor zijn problemen. En waar gaat hij dan naar toe? Naar de vrouw, de psychiaterse, de maatschappelijk werkster en die werkt hem op subtiële manier de grond in. Of liever... de lucht in. Ooit hebben ze immers de raket uitgevonden, de maan onderzocht, daar met speelgoedautootjes rondgereden en in het maanstof gespeeld. Op een gegeven moment komen ze zo ver, dat ze besluiten daar te gaan wonen. We geven ze dan de mogelijkheid mee van - zegge en schrijven één keer - zichzelf te reproduceren. Alleen weten ze niet dat het bij één keer blijft.

Wij organiseren vanzelfsprekend een grootse uittocht. Met vlaggen en muziek en fanfare, podia met toespraken, lintjes voor de knappe koppen en mooi gepoetste raketten. Kortom alles wat ze geleerd hebben dat zo hoort. En daarbij dat vertrek in dat fallus-symbool van ze.

Via onze telekinetiese overdrachtsmogelijkheid, laten wij alle vrouwen op de hele wereld weten, dat onze onderdrukkers zijn vertrokken.

Dan is het zo ver: alle glans en glitter kan opgeruimd. We maken er samen met de kerncentrales een grote hoop van in een oude krater. Dat zal opluchten.

Alle vrouwen die jarenlang hun onderlinge relaties wat hadden verdoezeld, gaan gezellig samenwonen in allerlei woonvormen, hun tuintjes wieden en heel lang en gelukkig leven.

Peng, peng

De mitrailleurs roffelden peng, peng. De luiken van de vliegtuigen werden opengetrokken en zwarte, kegelvormige voorwerpen werden naar beneden gegooid, waar ze enorme knallen en rookwolken veroorzaakten. Hopelijk was het vliegveld geraakt en niet een boerderij, want dat wist je maar nooit.

De mannen haalden hun mascottes tevoorschijn toen van de andere kant de vijandelijke vliegtuigen naderden. Oorlogje spelen was toch minder leuk dan ze hadden gedacht. Bang! Ze gilden om hun moeder, maar die was er wijselijk niet bij.

Goed beschouwd waren de mannen aardig bezig elkaar uit te roeien. Zoals gewoonlijk waren de vrouwen geheel afwezig bij dit gebeuren. Maar als je denkt dat ze, net zoals in andere oorlogen, thuis bezig waren om van brandnetels, kruiden en wortels nog wat voedsel te brouwen, om de gewonden te verzorgen, nieuwe manschappen te baren voor het front en de economie draaiende te houden, dan heb je het mis. De vrouwen hadden geen zin meer om mee te doen.

Toen ze gekonstateerd hadden dat dit bij de meeste vrouwen het geval was en toen ze het laatste restje twijfelaarsters door hun moed en enthousiasme overtuigd hadden, waren ze begonnen om in het geheim hun snode plannen voor te bereiden.

Prakties als ze waren voegden ze weldra de daad bij het woord. Ze organiseerden zich in groepen voor kinderopvang, voedselbereiding, produktie, vervoer en ziekenverzorging. Zo kwam er tijd vrij om veel te leren en te fantaseren, om de stad om te bouwen in een vrouwenstad, de eengezinswoningen te veranderen in vrouwenhuizen en enkele fabrieken in vrolijke werkplaatsen. Het was een drukte van belang. Om vijf uur klonk er een bel. De machines werden stilgezet, hamers, boren en beitels neergelegd. De vrouwen en kinderen renden naar het zwembad, waar ze allemaal hun kleren uittrokken en in het lekkere water plonsten. Intussen maakte de kookgroep het eten klaar. Na het eten werd er muziek gemaakt met mondharmonika, violen en ritme-instrumenten. Dat klonk zo vrolijk dat menigeen ondanks de moeheid de muziek in haar lijf voelde en danste, danste.

Om een uur of acht kwamen ook de voorpostvrouwen terug, die de gang van zaken bij de mannenoorlog in de gaten hielden. Het zag er naar uit dat de vrouwen nog wel even de tijd zouden hebben met hun voorbereidingen. Het zou nog wel even duren voor de mannen terug zouden keren van het front. Uit de gesprekken die de voorpostvrouwen hadden afgeluisterd wisten ze dat er mannen waren die op een nieuwe wereld hoopten, maar die was weer zo beperkt en fantasieloos, met de vrouw in ieder geval weer in de keuken.

Nee, dat zou dus heel anders gaan. Die avond bij het kampvuur hadden de vrouwen de grootste pret bij die gedachte.

1101 jaar duurt onze verdrukking al

Op 24 oktober 1975, een vrijdag, was het hoofdkantoor van de Nationale Bank in Reykjavik gewoon open, maar er renden kinderen rond tussen de buro's en het werk ging erg langzaam, want meer dan de helft van de employés bestond uit vrouwen en was dus afwezig. Kranten verschenen er niet die dag, want de overgrote meerderheid van de zettters bestond uit vrouwen en was dus afwezig. Het openbare leven was lamgeslagen, scholen gesloten, telefoonverbindingen moeizaam, in de gezinnen was er niemand, die kookte of de bedden opmaakte, maar in het centrum van Reykjavik, in Akureyri, in Neskaupstadur en andere plaatsen verzamelde zich 90% van de 60.000 vrouwen van IJsland.

Alleen al in Reykjavik verschenen er 30.000, ze droegen spandoeken met 'Ontwaakt' er op en 'Samen zijn we sterk' en 'De vrouw heeft een wil en verstand' en 'Strijd voor Gelijkheid is Klassestrijd', ze zongen liederen, de stemming was prima, maar het was een 'Strijd en geen feest'. Op 24 oktober 1975, de dag van de Verenigde Naties in het jaar van de Vrouw, legden de ijslandse vrouwen massaal hun werk neer om de aandacht te vestigen op het belang van de vrouw in het arbeidsproces. 'Al hebben ijslandse vrouwen de meeste rechten, waar hun zusters nog voor strijden, al verworven, is er toch nog een lange weg te gaan naar volledige gelijkheid,' aldus Gudrún Erlendsdóttir, die de reeks toespraken opende. Volgens de letter van de wet zijn vrouwen in IJsland gelijk aan mannen, maar de praktijk ziet er anders uit: de lonen van vrouwen zijn 73% van die van mannen; in een 60-koppig parlement zitten 3 vrouwen; leiding in de regering en in het bedrijfsleven is in handen van mannen; iemands sekse is nog al tijd belangrijker dan opleiding of ervaring bij het solliciteren naar een baan... Een juist dat jaar verschenen rapport over de plaats van de vrouw in de ijslandse samenleving had deze situatie helder aan het licht gebracht in statistieken en er op gewezen, dat er in de toekomst weinig verandering in zou komen, omdat er niet méér vrouwen in opleiding waren, dan het aantal, dat nu al een positie had bereikt. Het verschijnen van dit rapport gaf nog een extra impuls aan de organisatrices van de vrouwenstaking. De organisatie was vanaf januari in volle gang. Er werd van te voren veel publiciteit aan gegeven in de kranten en op de radio. De organisatie werd gevormd door vertegenwoordigers van ± 50 vrouwenorganisaties met uiteenlopende doelstellingen, van verschillende politieke kleur en juist dit heeft deze massale bijeenkomst tot zo'n overweldigend succes gemaakt.

Er werd op deze dag niet naar een bepaald doel gestreefd, er was pas een nieuwe abortuswet gekomen, waar niet alle vrouwen blij mee waren, maar dit stond niet op het programma, de behoefte aan kinderdagverblijven was erg nijpend, maar er werd niet speciaal over gesproken. Het doel was 'Gelijkheid' en daar konden alle vrouwen zich in verenigen. Er werden ook geen speciale voorschriften gegeven over wat je moest doen en laten, iedere vrouw moest zelf zien, hoe zij haar afwezigheid het beste kon laten voelen. En het woord 'staking' werd expres vermeden, zowel om er bepaalde groepen niet mee af te schrikken, als om de consequentie, dat werkgevers stakende vrouwen konden ontslaan, maar geen vrouwen, die een dag vrij namen.

En zo werd het ook genoemd: een vrije dag.

Deze vrije dag werd onder meer doorgebracht in het centrum van Reykjavik, waar vrouwen met de meest uiteenlopende achtergronden het woord voerden, een advocaat, twee parlementsleden, een huisvrouw, een kantoorbediende. Tussendoor werden er liederen gezongen, sketches opgevoerd en de hele dag konden de vrouwen terecht in de 7 open huizen waar ook weer manifestaties aan de gang waren. De massale opkomst en de strijdbaarheid van de vrouwen maakte deze dag tot een doorslaand succes.

Dit succes ligt ook wel enigszins in de ijslandse maatschappij besloten; het is een kleine gemeenschap van 210.000 mensen, iedereen kent elkaar en de media zijn makkelijk te mobiliseren. De enorme inflatie van meer dan 50% gedurende de twee voorafgaande jaren maakt lagere lonen moeilijker te dragen, meer dan 50% van de getrouwde vrouwen met kleine kinderen werkt om rond te kunnen komen. Het is een klasseloze maatschappij met gemeenschappelijke belangen, ondanks de vele politieke partijen, vooral vanwege de pas na de 2e wereldoorlog ingetreden verstedelijking. Bijna iedereen heeft een boerenachtergrond. Een dergelijke

maatschappij is makkelijker aan te spreken en op de been te brengen, dan een grotere en gelaagdere. Maar toch: samen staan we sterk, het was een geweldige dag.
Gebaseerd op kranteartikelen uit Thjóðviljin en Morgunbladid okt./nov. 1975 en persberichten van de Kvennasögusafn Islands (Bibliotheek voor ijslandse vrouwengeschiedenis).

Toen we het parlement ontbonden hadden

Toen we het parlement ontbonden hadden konden we eindelijk aan de slag. Het laatste obstakel was nu uit de weg geruimd. De parlementsleden konden zich bij de andere mannen en jongens van boven de vier jaar voegen voor wie we de Waddeneilanden gereserveerd hadden. Die hadden we uitgezocht omdat het er koud en vochtig was. Bovendien vonden we het veiliger om niet alle mannen op één plek bij elkaar te laten zitten maar ze uit te smeren over verschillende eilanden. De Friese en Noordhollandse kust werden streng bewaakt.

Eindelijk hadden we dan het rijk voor ons alleen en hadden we de ruimte om onze levens zo te organiseren als we zelf wilden. De eerste tijd organiseerden we helemaal niks. We vierden alleen feest en er kwamen steeds meer vrouwen bij. Veel vrouwen hadden jarenlang geïsoleerd op een flat in de Bijlmer of in Purmerend gewoond en hun leven had zich beperkt tot de supermarkt en de wasserette. Toen we hun mannen op een schip hadden gezet waren ze daarmee gewoon doorgeslagen. Ze misten hun mannen niet zo want het salaris werd gewoon doorbetaald, en ze waren dus nauwelijks verontwaardigd geworden. Maar ze konden zich gewoon geen ander leven voorstellen en gingen door met de routine van alle dag. Ze hadden het eerst wel erg gevonden dat ze hun zontjes moesten afstaan. Maar na een tijdje waren ze opgelucht: het scheelde een hoop werk.

Toch hadden veel vrouwen eerst nog niet zo door hoeveel verschil het maakte, een maatschappij zonder mannen. Dat kwam ook omdat we eerst alle plaatsen die vroeger door mannen werden bezet gewoon hadden overgenomen. Je kon tenslotte niet de hele maatschappij in een maand afbreken, vonden we toen, en nu alle mannen weg waren en niet meer verzorgd hoefden te worden hadden we tijd en energie genoeg om én de produktie in stand te houden, én ondertussen aan de revolutie te werken.

Leuk werk was het niet. Wat mannen er ooit áán hadden gevonden om de hele dag met dikke dossiers onder hun arm rond te lopen en eindeloos te vergaderen hebben we nooit begrepen. We waren nog wel bang geweest dat we overwerkt zouden raken nu we al het mannenwerk erbij moesten doen, maar dat viel enorm mee. Het was eigenlijk zo gebeurd. We hebben alleen nooit begrepen waar het goed voor was. We waren ook bang geweest dat we met het mannenwerk zo vergroeid zouden raken dat we er niet meer af wilden en we hadden ons daartegen gewapend door af te spreken dat we op gezette tijden bij elkaar zouden gaan zitten om elkaar te vertellen wat er fout was aan het werk dat we deden. Maar het was zo duidelijk dat het werk nergens goed voor was en we vonden er zo weinig aan dat dat helemaal niet nodig was. En met het werk zelf hielden we ook maar gauw op.

En nu hadden we dus feest. Niemand werkte meer. En we hadden niet bepaald hoe lang dat mocht duren; het ging gewoon door totdat het ophield.

En er kwamen hoe langer hoe meer vrouwen bij. Eerst heel aarzelend en bang. Maar tenslotte gingen ze toch in onze groepjes zitten en vertelden over hun vroegere leven. Dat waren geen opwekkende verhalen. En het gekke was, ze waren helemaal niet zo treurig bedoeld. Al die vrouwen vertelden gewoon hoe ze hun leven hadden doorgebracht. Pas terwijl ze dat vertelden drong het goed tot ze door wat voor slavenbestaan ze al die jaren hadden geleid. En waren ze opgelucht dat hun gevangenschap definitief voorbij was.

Het hield maar niet op. Veel huizen stonden leeg want de meesten van ons waren in groepjes bij elkaar gaan wonen. Er woonden nog maar weinig vrouwen alleen. Sommigen van ons organiseerden campagnes om de vrouwen die nog alleen woonden uit hun huizen te krijgen. Dan organiseerden we een feest en aan het eind nodigden we ze uit om bij ons te blijven. Als ze wilden konden ze natuurlijk wel weer terug gaan naar hun eigen huis maar meestal gebeurde dat niet. Meestal zeiden ze aan het einde van de dag dat ze het wel een tijdje bij ons wilden proberen. Dat deden ze dan en na een tijdje wisten ze niet beter of ze hadden altijd zo geleefd. Eerst waren ze bezorgd over hun dochters, durfden ze niet alleen te laten. Maar de andere vrouwen lachten ze uit: 'We weten nauwelijks welke dochters van ons zijn. We zorgen gewoon voor alle kleine meisjes die nog niet voor zichzelf kunnen zorgen. Als we goed voor ze zorgen blijven ze en als we dat niet doen gaan ze wel weg.' De nieuwe vrouwen waren daar eerst verbijsterd over. Het leek ze

vreselijk wreed. Maar al die kleine meisjes zagen er helemaal niet ongelukkig uit, integendeel. Het was bovendien toch een hele opluchting. Je had zo nauwelijks last van ze; ze schenen het liefst onder elkaar te zijn en trokken zich van de volwassenen weinig aan. De vrouwen zagen tenslotte nauwelijks nog het verschil tussen hun eigen dochter en andere dochters. En dat was wel zo makkelijk.

Zo groeiden de gelederen aan. Het was een hele mooie lente, en we zaten eindeloos in het park. We praatten over onze vroegere onderdrukking en ook al heel voorzichtig over hoe het nu verder moest. Eigenlijk was al dat nietsdoen heel konstruktief. Want zolang je slavenwerk moet doen denk je ook als een slaaf en heb je maar een vage notie over hoe het anders kan. Maar nu we allemaal bevrijd waren, en er geen mannen, geen instituten, geen instellingen, geen scholen, geen buurthuizen, geen kerken, geen kan toren, en geen fabrieken meer waren - nu konden we pas nadenken.

Maar toen het zomer werd wilden we ijs, want dat hoorde bij de zomer, vonden we. Maar ja, de ijsfabrieken waren opgehouden met ijs produceren en de voorraad was op. En met schrik bedachten we dat we straks ook weer elektriciteit nodig zouden hebben. En zo was er nog wel meer waar we bijna doorheen waren.

We praatten er dagenlang over. Wat moesten we doen? Moesten we de mannen als slaven in de fabrieken laten werken en voor ons laten zorgen? De stemming werd wat gedrukt. We moesten weer aan het werk. Want de mannen voor ons te laten werken, dat vonden we toch een beetje te riskant. En we wilden ze eigenlijk ook liever niet meer zien, zelfs niet achter de lopende band, al was het in een afgesloten ruimte en al bonden we ze met kettingen vast. We wilden liever vrolijk blijven en besloten het toch maar allemaal zelf te doen. We besloten alleen het allernoodzakelijkste te produceren en verder van de zon te genieten, en onze fantasie te laten werken - nu wat getemperd door de realiteit van een paar uur per dag werken.

We bespraken wat we met de fabrieken moesten doen waar valium en mogadon werd vervaardigd. Zelf hadden we dat nu niet meer nodig. We besloten om dat toch te blijven maken en het dan naar de Waddeneilanden te sturen. Elke week vertrokken er schepen met tabletten uit de havens van Harlingen en Den Helder. Die werden vervolgens door het drinkwater gestrooid. Dat was ons toch een pak van ons hart. Eenvoudige karweitjes zoals het maken van wasknijpers besteedden we ook uit aan de Waddeneilanden want we wisten uit ervaring dat je stomme routinehandelingen ook kunt doen met een hoofd vol valium.

Tenslotte hadden we nog maar een vaag idee over hoe het vroeger geweest was. We praatten er steeds minder over; we werden trouwens veel te veel in beslag genomen door het leven zoals het nu was. Alleen als er nieuwe vrouwen bij kwamen, kwamen de herinneringen ook weer. Dan wisten we weer hoe de onderdrukking geweest was. Maar toch werd het hoe langer hoe meer een leeg woord.

Dat was aan de ene kant wel goed. Hoe minder we ons herinnerden van de slavernij van vroeger, hoe beter onze fantasie aan de toekomst werkte. Maar we wilden toch ook niet weer in een onderdrukkend systeem vervallen. We moesten toch gewaarschuwd blijven. Dus besloten we de hele geschiedenis van de onderdrukking door het patriarchaat maar op te schrijven en vervolgens een nieuwe geschiedenis te beginnen. In de hoop dat het deze keer beter zou gaan.

Zou het zo gaan?

De vergaderruimte begon langzamerhand een probleem te worden. We konden geen scholen, universiteitsgebouwen of congrescentra meer huren, omdat we steeds de stoelen eruit sloopten om in kringen te kunnen zitten in plaats van in die stijve rijtjes. Het was wel een paar keer gelukt om een dergelijk gebouw bij verrassing te bezetten, maar nu waren de autoriteiten gewaarschuwd. Toen we een oproep hadden laten uitgaan om ergens bijeen te komen stond de politie rijen dik voor het pand. Grote groepen schreeuwende vrouwen vulden de straten. Maar toen kwamen de overvalwagens natuurlijk weer en begonnen ze de vrouwen in te laden. In paniek vluchtten ze de portieken in.

Op dat moment was onze zwakte onze redding. Als ALLE vrouwen van de stad bij ons aangesloten waren geweest, waren we in de pan gehakt. Maar gelukkig waren er nog wat vrouwen, die nog een vriend hadden waar ze nog iets van verwachtten – nog één keer proberen, misschien zou deze de uitzondering zijn. Die vrouwen waren dan ook niet meegegaan naar de bijeenkomst, uit angst die vriend te verliezen. Want zodra zij enige opstandigheid vertoonden, dreigden hun vrienden (de ouderen noemden zo'n vriend nog een echtgenoot, maar met de korthed van de huwelijken sloeg dat eigenlijk nergens meer op) naar het mannenhuis te lopen, waar het eigenlijk veel mooier en comfortabeler was dan bij hun vrouwen, die immers nog steeds minder verdienden. Alleen was het in het mannenhuis ondanks de luxe vuil en ongezellig. Etenresten kleefden in het hoogpolige tapijt en de koffie smaakte naar gemalen dakpannen, omdat niemand ooit het apparaat schoonmaakte. Daarom hadden mannen er nog steeds best wat geld voor over om gewoon bij een vrouw te wonen, en ze deden ook waanzinnig hun best om lief en gevoelig te zijn. Daar hadden ze in het mannenhuis ook ontzettend op geoefend - dat was één van de redenen dat het huishouden daar zo slecht liep, omdat ze steeds maar bezig waren elkaar onder deskundige leiding uit te leggen wat ze voelden. Dus dat was voor sommige vrouwen een hele verleiding. Nooit hadden ze aandacht gehad en nu konden ze eindelijk de hele dag over hun gevoelens praten. In de vrouwenbeweging kregen ze daar de kans niet voor, want daar moest gewerkt worden.

Het ging namelijk zo slecht met de mannensamenleving, dat het langzamerhand wel duidelijk werd - ook voor degenen die nog wat langer in hun gevoelsleven hadden willen blijven zitten - dat als vrouwen de zaak niet overnamen er dan niets meer over zou zijn. Zelfs de technische kennis die de mannen tegen zo'n hoge prijs vergaard hadden, dreigde verloren te gaan. Mannen deden namelijk niets anders meer dan vergaderen. Ze hadden zelfs geen tijd meer om berekeningen te maken. Maar ze hadden nog steeds koppig geweigerd om vrouwen op te leiden in de technieken die nodig waren om iedereen in leven te houden. Gelukkig daalde het geboortecijfer jaarlijks, maar de productie daalde nog sterker. In de meeste mannenhuizen was het hoogpolig tapijt in geen jaren meer vervangen. De vrouwenbeweging had dus noodgedwongen besloten zelf de opleiding maar ter hand te nemen. En dat was een heel gedoe omdat de tweede golf helaas juist alle bereidheid bij vrouwen om te leren en te werken vervangen had door 'gevoel'. Gelukkig waren de mannen zelf in de kuil gevallen die hun therapeuten voor ons gegraven hadden, en waren veel vrouwen langzamerhand tot het inzicht gekomen dat werken inderdaad vrouwelijker is dan praten - nu ze mannen inderdaad de hele dag om tafels zagen zitten, ernstige gezichtjes naar elkaar toegewend. Zo ongeveer de helft van de vrouwen was nu bezig zich 's avonds na het werk voor te bereiden op de grote dag. Het voeren van acties voor kleine verbeteringen was opgegeven, omdat er duidelijk toch niets te redden was; alles ging nu om het opzetten van een nieuwe samenleving. Behalve het overmeesteren van de techniek waren er natuurlijk ook politieke problemen genoeg, die nog lang niet voldoende doordacht waren. Het grootste probleem was natuurlijk de mannen – wat daarmee te doen?

Daar zou de bijeenkomst vanavond over gaan. In de andere steden van het land zouden ze wel in dezelfde narigheid zitten, de radio meldde overal rellen en vechtpartijen. In sommige plaatsen was het leger al ingezet. De Bijlmerbajes was bij vorige bijeenkomsten al vol geraakt. En de tien nieuwe gevangenis die men in allerijl gepland had schoten niet op vanwege moeilijkheden bij

de coördinatie; bovendien hadden de bouwvakkers gestaakt om meer aandacht te eisen voor hun persoonlijke problemen, die door het hoge bouwtempo in de verdrukking dreigden te komen. Je kon dus hopen dat de overvalwagens de krijsende vrouwen maar weer los zouden laten als de politieburo's vol waren, maar je weet het nooit met al die kerels met snelvuurwapens in hun handen - al zaten ze dan in een mannenpraatgroep. Kortom we begonnen echt bang te worden. Het gekrijs en gegil werd steeds sterker. In de huizen stonden nu overal mensen voor de ramen, mannen maar ook vrouwen. En plotseling klonk er ergens een kreet: 'Vrouwen, doe open!' Het werd overgenomen, het werd een spreekkoor. Het werkte. Vlak voor ons werd de eerste deur geopend. We renden naar binnen, overal op de portalen gingen deuren open... De politie had na een tijdje onze deur bereikt, maar toen was het huis al vol - en intussen waren alle deuren opengegaan. Er stond geen vrouw meer voor de ramen, ze waren allemaal bezig om vrouwen binnen te halen en koffie te zetten. Er waren eenvoudig niet genoeg agenten om iedereen uit de huizen te halen. Mannen die protesteerden werden zo lang in de douchecellen van het pand opgesloten. Binnen een half uur was de bijeenkomst in volle gang. Het was natuurlijk een beetje lastig dat nu alle besluiten per huiskamer genomen moesten worden, maar de vragen waren iedereen bekend; en onze komputervrouwen zouden de antwoorden wel verwerken. Wat dat antwoord zou worden was nu trouwens niet zo belangrijk meer. De belangrijkste barrière was genomen: de banden tussen vrouwen waren hersteld. Het uiteindelijke resultaat is bekend. We hebben wel wat concessies moeten doen om de mannen tevreden te stellen, maar uiteindelijk hebben we ze de planeten er ook maar bijgegeven. De maan is tenslotte nogal onvruchtbaar. En als we ze op Venus zetten leren ze misschien nog wel eens landbouwen.

Aan onze geliefde mannen

Aan onze geliefde mannen, een afscheidsbrief en handleiding voor de toekomst.

De raketten die jullie in de afgelopen decennia zo prachtig ontwikkeld hebben zullen jullie in de komende tijd zeer van pas komen. De tijd is aangebroken dat jullie naar de maan vertrekken. We zijn jullie spuugzat en vinden dat we lang genoeg geprobeerd hebben op een redelijke manier met jullie te praten. Het bleek parels voor de zwijnen en daarom zullen wij ook niet meer verder zeuren. Maar jullie gáán wel, dat staat vast. Die raketten die technies perfect zijn staan borg voor een veilige landing.

We zullen voor de laatste keer jullie koffers inpakken, even netjes en verzorgd als altijd. Daarin stoppen we dan: ijzeren krulspelden, epileertangetjes, nagelgarnituren, dozen vol make-up om de tijd te doden. Aangezien jullie meer nodig hebben dan er in jullie koffers past zullen we extra raketten afschieten met goederen zodat jullie daar een menswaardig bestaan op kunnen bouwen. En denk maar niet dat we daarmee karig zullen zijn. Om een greep te doen:

In de eerste plaats een partij tafelkleedstofzuigers en vibrerende haarborstels die een fabrikant hier alleen nog maar kwijt kon door het ze de mensen na te werpen. Je kon ze krijgen als je lid werd van een boekenklub. Die tafelkleedstofzuigers zijn heel geschikt om de maan mee op orde te houden en de vibrerende haarborstels kun je zo leuk over de grond laten lopen.

Verder korsetten met stijve baleinen, net te lage aanrechten, de bijbel in vele bewerkingen en de koran niet te vergeten, het burgerlijk wetboek om alles opnieuw te regelen, avondjurken, alle televisies met afstandsbediening en tenslotte nylonkousen want het schijnt daar vrij fris te zijn. We sloven ons echt uit, dat is wel duidelijk.

Jullie kunnen daar natuurlijk wel opnieuw beginnen met elkaar uit te moorden maar jullie weten ook dat dat zonder moeder de vrouw niet zo lang duurt. Er blijft van die maan en van jullie dan helemaal niéts over.

Een mooie opdracht voor jullie is om je daar bezig te houden met het baren van kinderen. Zou dat niet een mooie mijlpaal in de historie van de man zijn? Maar dan natuurlijk niet uit reageerbuisjes maar echt hélemaal zelf. De dochters sturen jullie dan nadat ze zindelijk zijn naar ons toe en de zontjes mogen jullie houden, dat is dan prima geregeld.

Vandaag vertrekt de eerste lading en het is onze hoogste prioriteit om dit zo snel mogelijk te laten verlopen. Dan kunnen we eindelijk de boel eens op orde brengen want de puinhoop die jullie achterlaten is niet te overzien. Moeder zal de troep wel weer opruimen. Gegroet.